

Commissie aan haar mandaat voorloopig geen gevolg te geven en uwe Vergadering hiervan kennis te geven.

Namens de Commissie heeft ondergeteekende de eer van dit besluit mededeeling te doen, terwijl zij gaarne vernemen zal wat uwe Vergadering in dezen zal goedvinden aan haar te doen weten.

Onder toewensching van des Heeren leiding bij uwe beraadslagingen hebben wij de eer te zijn,

de Commissie voornoemd.

Namens haar,

A. BRUMMELKAMP, voorzitter.

's Gravenhage, 19 Aug. 1911.

BIJLAGE LV.
(Art. 74)

Rapport inzake correspondentie met Humpata.

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken
in Nederland.*

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders

Deputaten voor de uitvoering van het besluit der Synode van Amsterdam van 1908 in zake het verzoek der Gereformeerde Kerk van Humpata (Art. 90) hebben de eer u te berichten, dat door hen in den door de Synode bedoelden zin aan deze Kerk geschreven is en daarop antwoord is ontvangen, dat het dezen broeders leed deed, dat de Synode niet aan hun verzoek kon voldoen.

Namens deputaten voornoemd,

Dr. H. H. KUYPER, *Rapporteur.*

BIJLAGE LVI.
(Art 74.)

Advies inzake de correspondentie met Humpata.

In handen van uwe commissie werd gesteld het rapport van de deputaten voor de uitvoering van het besluit der Synode van Amsterdam 1908 in zake het verzoek der Gereformeerde Kerk van Humpata (Art. 90).

Ten einde de Synode wete, waarover de zaak gaat, diene ter toelichting, dat in genoemde Kerk ernstige moeilijkheden gerezen waren tusschen Ds. PASCH en den Kerkeraad, omdat eerstgenoemde zich had ingelaten met den arbeid onder de kleurlingen aldaar, hetgeen door de meerderheid van den Kerkeraad en de gemeente niet werd geduld, omdat men oordeelde, dat de arbeid onder de kleurlingen streng gescheiden behoorde te blijven van het dienstwerk van den predikant en deze zich uitsluitend had te bepalen tot den arbeid in de blanken-gemeente. Deze moeilijkheden hadden zelfs ten gevolge, dat Ds. PASCH door de gemeente werd bedankt; ja zelfs, toen Ds. PASCH door de Synode der Gereformeerde Kerk in Z.-Afrika in 't gelijk werd gesteld, heeft zij den band met genoemde Kerk verbroken. Een daarna gevormde „Commissie ter behartiging der kerkelijke belangen te Humpata” zond nu een schrijven tot de Synode van Amsterdam, waarin zij den wensch te kennen gaf, de Kerk van Humpata in verband te brengen met de Gereformeerde Kerken in Nederland en van hieruit een Dienaar des Woords te ontvangen. De Synode van Amsterdam besloot te dezer zake (cf. Art. 90) om aan Ds. B. VAN SCHELVEN en aan Prof. Dr. H. H. KUYPER op te dragen;

- 1°. dezen broeders op Schriftuurlijke gronden aan te toonen, waarom hunne opvatting onjuist is, en te vermanen op het door hen genomen besluit terug te komen;
- 2°. hun aan te raden, zoo mogelijk met Ds. PASCH tot verzoening te komen, en zich weer in verband te stellen met de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika, die de gemeente van Humpata jaren lang met zoo groote toewijding en financieel en geestelijk heeft gesteund.

Welnu, genoemde broederen hebben aan de hun verleende opdracht voldaan. Uit hun rapport en de daarbij gevoegde bijlagen blijkt, dat het den broederen te Humpata „leed doet, dat de Synode niet aan hun verlangen kan voldoen.”

Wijl voorts in een schrijven d.d. 3 December 1908 door die broederen wordt uitgesproken dat zij „ten aanzien van het besluit der Synode van Amsterdam niet kunnen handelen, zooals door de Synode is bedoeld”, komt het uwer Commissie voor, dat blijkens de gevoerde correspondentie, deze zaak van onze zijde als beëindigd moet worden beschouwd. Weshalve uwe Commissie adviseert te besluiten, het rapport van de deputaten onder dankzegging voor hun arbeid, voor kennisgeving aan te nemen.

H. MEIJER, *Rapporteur.*

BIJLAGEN LVII en LVIII zijn gedeponeed in het Archief.

BIJLAGE LIX.
(Art. 84.)

Rapport aangaande de Zending onder de Joden.

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde
Kerken in Nederland, te houden te Zwolle,
Augustus 1911.*

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Broeders,

Van het drietal deputaten, door de Generale Synode van Utrecht aangewezen voor de Zending onder de Joden, hadden D. D. E. DOUMA en E. KROVELD aan de Generale Synode van Amsterdam verzocht voor eene benoeming niet weder in aanmerking te komen. Ds. A. VAN VELO was dan ook de eenige van de vorige deputaten, die opnieuw werd benoemd, terwijl D. D. J. DOUMA en J. D. VAN DER VELDEN werden aangewezen voor dezen arbeid. Eerst maanden na afloop der Synode van Amsterdam ontvingen deze laatsten kennis van de opdracht, hun gegeven. Dientengevolge konden uwe deputaten hunne werkzaamheden niet aangaan vóór Februari 1911.

Op hunne eerste bijeenkomst bleek hun al aanstonds, voor welk eene groote moeilijkheid zij geplaatst werden door het besluit der Synode, „dat de deputaten zelf de financieele administratie zouden voeren, ten einde alzoo worde bespaard het honorarium, dat tot dusver werd betaald”. Hiermede was wel teruggenomen de bepaling der Synode van Groningen, waarbij de deputaten waren gemachtigd „een quaestor missionis, geen deputaat zijnde, tegen eenige vergoeding te benoemen” (acta, art. 101); maar gehandhaafd bleef de wijze van administreren en beheeren der gelden, zooals die was voorgeschreven door de Synode van Middelburg. Niemand van uwe deputaten echter was in staat de financieele administratie te voeren op deze sinds 1896 vastgestelde en gevolgde wijze. Het stond hun niet vrij en het zou ook niet in het belang der zaak zelve geweest zijn eene andere wijze van administratie in te voeren. Wanneer zij zich nu in den striktsten zin hielden aan de letter van het te Amsterdam bepaalde, bleef er voor hen niets anders over dan zich alle drie terug te trekken. Doch de zaak der Zending onder de Joden stond destijds — het kan moeilijk ontkend worden — zeer zwak. Maanden lang was er niets aan dezen arbeid gedaan. Het was te vreezen, dat het zich terugtrekken der deputaten schadelijk voor de Zendingszaak zoude wezen. Toen hebben uwe deputaten geoordeeld zich om deze reden *niet* te mogen terugtrekken. Zij hebben gemeend in den geest der Synode zelve te handelen, wanneer zij ter richtige behartiging hunner opdracht een bekwamen broeder verzochten hen in de financieele administratie bij te staan. Daartoe is uitgenoodigd br. N. KOOPS te Rotterdam, die reeds jaren lang op zeer lofwaardige wijze het beheer had gevoerd. Deze broeder stelde zich welwillend beschikbaar. Aan de Kerken is hiervan mededeeling gedaan op 8 Maart 1909. Onder algeheele verantwoording aan deputaten heeft br. KOOPS de financieele administratie gevoerd op zulk een nette en nauwkeurige wijze, dat zij hem gaarne een woord van hartelijken dank brengen voor zijne

belangrijke hulp. Uwe deputaten koesteren de hope, dat de Synode zich met deze oplossing der moeilijkheid zal kunnen vereenigen, en dat zij hun de gedeeltelijke afwijking van de letter hunner opdracht niet te euvel zal duiden.

Eene andere mededeeling van deputaten aan de Kerken heeft insgelijks in de pers eenige critiek uitgelokt. Zij werden zelfs beschuldigd van machtsoverschrijding en hunne handeling is als eigenmachtig gequalificeerd. Zij meenden hierop het zwijgen te moeten bewaren, totdat zij aan uwe vergadering verantwoording konden doen. Wat was het geval? Ds. E. KROVELD was 33 jaar lang de ziel van den Zendingsarbeid onder de Joden geweest. In een schrijven aan de Synode van Amsterdam had hij zich over enkele zaken beklaagd en verzocht niet opnieuw als deputaat benoemd te worden. Nu waren er onder het drietal door deze Synode aangewezen deputaten twee, die zich eensklaps geroepen zagen tot een geheel ongewonen arbeid op een hun tot dusverre volkomen vreemd terrein. Het is te verstaan, dat zij hoogst ongaarne de voorlichting van den in de zaken zoo ervaren Ds. KROVELD zouden gemist hebben. Vandaar dat deputaten hem verzochten hunne vergadering als adviseur te willen bijwonen, waaraan hij met bereidwilligheid voldaan heeft. Eenzelfde verzoek werd ook gericht aan den vroegeren deputaat Ds. E. DOUMA, die ook meermalen nog op de vergaderingen is aanwezig geweest. Niemand zal hierop met recht en reden aanmerking kunnen maken.

Maar bovendien hebben deputaten toen uit deferentie voor Ds. KROVELD, aan wien de Synode „hartelijk dank had gebracht voor het vele, dat hij in den loop van 33 jaren voor de Zending onder de Joden heeft gedaan” (acta art. 89), hem het eere-voorzitterschap aangeboden. Onmiddellijk zij toegegeven, dat deze uitdrukking min goed gekozen is, in zoverre zij den schijn zou kunnen geven, dat de deputaten hun aantal hadden uitgebreid. Maar dit is geenszins hunne bedoeling geweest, gelijk trouwens uit het verband van het bekendgemaakte duidelijk kon blijken. Het was hun te doen om de gewaardeerde adviezen van een verdienstlijken broeder.

Door de afzetting van Ds. A. VAN VELO als dienaar des Woords kwam er in den kring der deputaten eene open plaats. Zij is sedert December 1910 vervuld geworden door Ds. H. C. VAN DEN BRINK, die daartoe door de classis Rotterdam werd benoemd volgens eene desbetreffende bepaling der Synode van Amsterdam en sedert dien tijd mede zijne schouders onder den steeds omvangrijker wordenden arbeid heeft gezet.

De Synode van Amsterdam had aan deputaten allereerst in opdracht gegeven, „dat zij voortgaan de zaak der Zending onder de Joden door geschriften en spreekbeurten te bepleiten” (acta, art. 36).

Zij hebben getracht met verschillende middelen hieraan te voldoen

Aan de Christelijke bladen werd enkele malen een stukske ter opwekking gezonden. Met waardeering zij melding gemaakt van de bereidwilligheid van vele redacties om door plaatsing mede te werken aan de vermeerdering der belangstelling in dezen Zendingsarbeid. Bijzonderlijk worde hier genoemd de redacteur van het Zendingsblad die in twee van zijne brieven, waarmede hij zijn vriend in Antiochië op de hoogte houdt, de zaak der Zending onder de Joden wel heeft willen ter sprake brengen

Door de vriendelijke bemiddeling van den Heer W. KIRCHNER te Amsterdam worden geregeld nog exemplaren verkocht van het boek van Ds. KROVELD „Uit duisternis tot licht”. De bate daarvan vloeit in de Zendingskas.

Tractaten en kleine brochures stelden deputaten steeds gratis verkrijgbaar ter verspreiding. De titels der tractaten zijn: „Jesaja 53”; „Kunt gij de wet volbrengen?”; „Waarom duurt de ballingschap zoo lang?”; „Wat zeggen de Rabbijnen van den Messias?” En de titels der boekjes zijn: „De Heere gedenkt aan zijn verbond, betoond in de wederbrenging van den Heer GERSTENKRAUT tot het geloof van Abraham”, en „Daniel Landsmann een getuige uit Israël.” Ruim 3000 exemplaren werden verzonden.

Ds. J. P. TAZELAAR heeft de Jodenmissie zeer aan zich verplicht door het afstaan van zijne brochure. Deputaten hebben de uitgave op zich genomen en het werk, voorzien van een inleidend woord, uitgegeven bij den Heer J. H. KOK te Kampen, die voor de exploitatie zorg draagt. Ter kennisneming van den rijken inhoud dezer propaganda-brochure meenen deputaten te mogen verwijzen naar de exemplaren, welke bij dit rapport zijn gevoegd. Met den verkoop en de verspreiding is alreeds een aanvang gemaakt. Moge dit boekje in veler handen komen en met ernst worden gelezen en overdacht! Onder den zegen des Heeren zal het zeer bevorderlijk kunnen zijn aan de verheldering van inzicht en de vermeerdering van ijver.

Deputaten hebben op zich genomen eene nieuwe en geheel omgewerkte uitgave

te bezorgen van de beschrijving der opmerkelijke leidingen Gods, gehouden met een bekeerling uit de Joden, die thans in het ambt van ouderling een onzer grootste Kerken dient.

Reeds in 1893 hoopte men blijkens het rapport aan de Synode van Dordrecht op de vervulling van den lang gekoesterden wensch, dat een eigen maandblad, uitsluitend ten dienste van de Jodenmissie, zou kunnen uitgegeven worden. Tot nog toe bleef het bij dien wensch. Uwe deputaten, hoezeer zij zulk een maandblad wenschelijk achten, hebben de groote bezwaren, welke de geregelde uitgave van een maandblad drukken, vooralsnog niet kunnen wegruimen. Misschien zal de uitvoering van dit denkbeeld moeten wachten, totdat eenmaal een dienaar des Woords voor dezen Zendingsarbeid geheel is afgezonderd en tot zijn werk is ingegaan.

Inzonderheid door het houden van *bidstonden* hebben deputaten gepoogd de belangstelling in de Kerken op te wekken en te verlevendigen.

Reeds in 1877 had de Synode van Utrecht dit middel aanbevolen. Min of meer geregeld is het in den loop der jaren aangewend. Somwijlen echter werden slechts zeer weinig bidstonden gehouden, b.v. tusschen 1905 en 1908 slechts op 20 plaatsen. Voorzeker was er reden te over om de klacht te herhalen, welke op de Synode van 1902 door de toenmalige deputaten werd geslaakt, „dat de belangstelling in de Gereformeerde Kerken voor de Joden zending over het algemeen afnemende was”. Inderdaad werd hiervoor, behoudens enkele loffelijke uitzonderingen, bitter weinig gevoeld en gedaan. Uwe deputaten werden er diep van doordrongen, dat er ter dege onder de Christenen voor de Joden moet worden gearbeid, zal er met kracht onder de Joden van Christus worden gepredikt. Onbekend maakte ook ten opzichte van dit werk maar al te vaak onbemind, terwijl anderzijds ook hier het kennen liefhebben leert. Deputaten hoopten, dat de algemeen opwakende zendingsgeest en de toenemende zendingsijver ook aan de Jodenmissie ten goede zouden komen, wanneer de Kerken er meer bij bepaald werden. Gode zij dank, deze verwachting is niet beschaamd! Op de eerste circulaire, waarin de Kerkeraden werden uitgenoodigd een biduur voor de Joden zending te bestemmen, kwamen veel meer aanvragen in dan voldaan konden worden. Toch zijn in den winter van 1909—1910 in ongeveer 100 Kerken bidstonden gehouden. En in de wintermaanden van 1910—1911 is dit getal zelfs tot 170 uitgebreid. Meer dan 20 predikanten hebben zich daarvoor beschikbaar gesteld, waarvan deputaten met groote erkentelijkheid gewag maken. Zij werden dan ook geenszins ontmoedigd door het antwoord van één Kerkeraad, die een bidstond onnoodig oordeelde omdat... de zendingskas goed gevuld was. Deze Kerkeraad had blijkbaar niet onder het oog gehouden, dat deputaten met deze spreekbeurten niet in de eerste plaats versterking der financiën bedoelden. Het was er allereerst en allermeeft om te doen de gemeente met den toestand bekend te maken, hare roeping op het hart te binden, hare belangstelling te verlevendigen, hare liefde aan te wakkeren, haar gebed te vermenigvuldigen. opdat langs dezen weg de arbeid krachtig en vruchtbaar worde en onze Jodenmissie. opkomende uit de kerk en verricht door de kerk, ook gedragen worde door het gedurig gebed van Christus' kerk.

Dit is aanvankelijk niet zonder zegen geschied. De berichten, welke over de gehouden bidstonden inkwamen, luidden over het algemeen gunstig en gaven hope. Naar 's Heeren eigen belofte mag verwacht worden, dat al die gebeden, welke opklommen voor de toebrenging van Abrahams vleeschelijke nakomelingen tot den Messias, niet te vergeefs zijn. Soms waren ook Joden onder het gehoor.

Nu en dan kwamen deputaten met private Joden in aanraking. Oogenblikkelijk gunstig resultaat kan hiervan nog niet worden gemeld. Bij sommige Joden kan wel van eenige belangstelling worden gesproken, doch niet van toebrenging tot Christus. Wel deden deputaten de ook in 1882 en 1896 uitgesproken ervaring op, dat het zoo moeilijk is de Joden op doeltreffende wijze te bereiken. Nog leven zij onder ons voort in hunne verblinding met het deksel op hun aangezicht. Maar voor ons mag dit geen reden tot verslapping wezen. Ook de vrucht van anderer arbeid op dit gebied is dikwerf schaarsch. En hoe lang moet soms in de Zending onder Heidenen en Mohammedanen niet gewacht worden, eer de vrucht wordt gezien! Daarom oordeelden uwe deputaten krachtig te moeten voortgaan, met het oog niet op succes, doch op onze roeping. Er is zooveel te doen. Geve de Heere, dat onze Kerken iets van dat vele met zegen mogen verrichten!

De verhouding tot de Nederlandsche Vereeniging voor Israël bleef bij den voortduur zeer vriendschappelijk. Voor het gouden jubilé dezer Vereeniging hebben deputaten eene bijdrage gezonden.

Eene uitnoodiging tot deelname aan de in dit jaar te houden internationale conferentie voor Joden zending te Stockholm konden deputaten tot hun leedwezen

niet aanvaarden vanwege den verren afstand en de aanzienlijke onkosten ho gaarne zij anders deze Conferentie zouden bijwonen niet alleen om gesterkt te worden door de ontmoeting van velen uit onderscheidene landen, die zich wijden aan den gewichtvollen Zendingsarbeid onder de Joden, maar ook om hunne winste te doen met het licht dat anderen ontsteken over zoovele moeilijke problemen, waarvoor de Jodenmissie ons plaatst.

In de tweede plaats had de Synode van Amsterdam aan deputaten in opdracht gegeven, „om voort te gaan met de oprichting te bevorderen van plaatselijke zendingscomité's, uitgaande van den Raad der plaatselijke kerk tot bearbeiding van de Joden binnen hun ressort en deze te steunen.”

Dienaangaande kan het volgende worden vermeld:

1. Rotterdam. Alhier werkt sedert jaren de vereeniging „Mordechai”. Vroeger werd zij finantieel door deputaten gesteund, in latere jaren hield dit op. Mede door de bemoeiingen van deputaten was het eindelijk gelukt, deze vereeniging in verband te zetten met de Gereformeerde Kerk van Rotterdam, zoodat de arbeid — zooals het in het vorig rapport luidde — „werd verricht onder toezicht en leiding van den Kerkeraad, die in het bestuur vertegenwoordigd was door twee deputaten.” Maar de Kerkeraad heeft zich genoopt gezien alle verband met deze vereeniging, die veel moeite heeft berokkend en door haar optreden in het geheele land veel verwarring heeft gesticht, te verbreken.

De reden hiervan was gelegen: 1o. in gebrek aan goede samenwerking dezer vereeniging met de commissie uit den Kerkeraad, benoemd om met het bestuur dezer vereeniging den Zendingsarbeid te behartigen, en 2o in het verhinderen van de noodige controle over de financiën dezer vereeniging aan genoemde commissie. De Kerkeraad gaf in eene missive van 22 Maart 1911 hiervan kennis aan uwe deputaten, die daarop aan de Kerken de verbreking van het verband tusschen den Kerkeraad en „Mordechai” hebben medegedeeld en verzocht geene gelden meer aan deze vereeniging te zenden.

Hoezeer de loop der zaken tot droefheid moet stemmen kunnen uwe deputaten toch niet nalaten op te merken, dat juist in dit geval de noodzakelijkheid en de zegen van kerkelijk verband practisch zeer duidelijk is gebleken. De Kerkeraad van Rotterdam heeft nu eene commissie benoemd om zelf den arbeid ter hand te nemen.

2. 's Gravenhage. Vanwege de Gereformeerde Kerk wordt hier een liefderijke arbeid onder de talrijke Joden verricht. De Kerkeraad heeft daartoe eene zendingscommissie van eenige broeders benoemd, die door een zusterscomité worden bijgestaan. Onder tactvolle en bezielende leiding wordt hier met grooten ijver en toewijding gewerkt, vooral ook door middel van de handwerkschool „Mirjam.” De synagoge neemt van dezen Zendingsarbeid terdege notitie en de tegenstand van die zijde is niet uitgebleven. Had een Joodsch godsdienstonderwijzer in het Israelietisch weekblad bedreigd, dat er, „krachtige en ingrijpende maatregelen zouden genomen worden”, het is bij die enkele bedreiging niet gebleven. Toch kon, niettegenstaande alle tegenwerking, de arbeid het geheele jaar ongestoord doorgaan. Er wordt veel gewerkt door verspreiding van tractaten en boekjes. Ongeveer 60 à 70 kleine en groote jongens en meisjes ontvangen per week Bijbelsch onderwijs. Twee Joodsche meisjes gaan bij een der leeraren onzer gemeente ter catechisatie. Ook de volwassenen poogt men door huisbezoek en in sommige gevallen door het bieden van stoffelijken steun te bereiken met het Evangelie. In het huisgezin van een zeer oppassenden Joodschen man wordt de Bijbel gelezen. Bij de Kerstfeestviering waren vele volwassene Joden en Jodinnen aanwezig. De commissie erkent met groote dankbaarheid, „dat het onderwijs aan de jeugd niet ongezegend is, waarvan de resultaten wel zichtbaar zijn.” Uwe deputaten konden zich hiervan door persoonlijk bezoek tot hunne vreugde vergewissen. Zij steunden deze belangrijken arbeid met f 300.—, benevens de toezending van Hebreuwsche Bijbels, tractaten en boekjes. Voor verdere bijzonderheden zij verwezen naar het lezenswaardig verslag van de commissie, waarvan een exemplaar bij dit rapport is gevoegd.

Voorts hebben deputaten zich tot eenige Kerkeraden in plaatsen, waar vele Joden woonachtig zijn, gewend met een schrijven, waarin zij inlichtingen over mogelijk reeds plaats vindenden arbeid verzochten, tot dit zendingswerk vriendelijk opwekten en desgewenscht financieelen steun toezegden. Van den Kerkeraad te Zwolle kwam bericht, dat deputaten des Kerkeraads arbeidden door tractaatverspreiding en het houden van bidstonden. Groningeu B deelde mede, dat er niet speciaal aan zending onder de Joden wordt gearbeid, doch dat bij den Evangelisatie-arbeid door deze Kerk verricht, en het daarmee gepaard gaand huisbezoek, de Jodengezinnen niet worden gepasseerd. De Kerkeraad van Utrecht

meldde, dat eene commissie was benoemd om den Kerkeraad van advies te dienen met betrekking tot dit werk. Amsterdam, Hilversum en Meppel gaven ten antwoord, dat een zoodanige arbeid als waarover deputaten hadden geschreven, van wege hunne Kerken niet werd verricht. En van de Kerkeraden te Groningen A en te Enschede werd tot op de verzending van dit rapport nog geene tijding ontvangen.

Hieruit blijkt, dat er op sommige plaatsen iets wordt gedaan. Toch mag de opmerking niet achterwege blijven, dat er door onze Kerken nog weinig wordt verricht. Er valt op dit gebied voorzeker nog zeer veel te doen. Uwe deputaten stellen zich voor, dat persoonlijke samenspreking met die Kerkeraden, welke hiervoor het meest in aanmerking komen, wellicht gunstiger resultaat zal bieden. Zij veroorloven zich dan ook der Synode in overweging te geven aan de te benoemen deputaten eene opdracht in dezen zin te verleenen.

Want naar hun oordeel staat het vast, dat het met onze Jodenmissie hoofdzakelijk dezen kant uit moet, dat zij met kracht door de plaatselijke Kerken wordt aangevat. Zij bedoelen daarmede niet, dat generale deputaten eigenlijk geheel overbodig zijn en dat men er zich mede vergenoegen kan aan eene plaatselijke Kerk in wier omgeving vele Joden wonen, de opdracht tot zending te geven. Daartegen zou met recht aan te voeren zijn, wat reeds op de Synode van Arnhem werd opgemerkt, dat de zending niet slechts eene locale taak heeft, die allereerst roeping is der plaatselijke Kerk, n.l. het winnen der Joden voor Christus, maar ook eene generale, die de roeping is der Kerken in het gemeen, n.l. de bestrijding van het Jodendom als valsche religie (acta, art. 167). Maar wel zijn uwe deputaten van meening, dat zoo krachtig mogelijk op de roeping der plaatselijke Kerken de nadruk moet worden gelegd.

Het is nu 36 jaren geleden, dat de Synode van 's Hertogenbosch „na eenige discussie over de bezwaren en geestelijke voordeelen aan de zending onder Israel verbonden, bovenal over onze verplichting en roeping jegens Gods oude volk” overging tot de benoeming van eene „Commissie voor de Zending onder Israel” (acta, art. 93). In den loop dier jaren is er op menige Synode gehandeld over de rechte methode der Joden-zending en over de beste middelen om den Jood te brengen aan de voeten van den Messias. De opinies waren gemeenlijk zeer uiteenloopend. Op de Synode van Assen in 1888 b.v. wees de een „op het bezoeken van de Israëlieten in hunne samenkomsten ten einde dit volk daar bij zijne geschiedenis te bepalen. Een ander wees op het houden van openbare vergaderingen, waartoe men de Israëlieten uitnodigt en waar naar aanleiding van punten uit het Oude Testament vragen worden besproken. Nog werd gewezen op het bezoeken van Joden in hunne woningen, hoewel het gevaar, daaraan verbonden, groot is. Nog anderen denken, dat de leden der gemeente moeten opgewekt worden om met de Joden in hunne buurt te spreken en tractaten onder hen te verspreiden” (acta, art. 110). Allerlei wegen zijn ingeslagen en allerhande middelen zijn beproefd. De geschiedenis wijst uit, dat onze Joden-zending met zeker enthousiasme is aangevaard, dat smartelijke teleurstellingen zijn ondervonden, dat groote moeilijkheden allerwege opdoemden, dat in latere tijden de inzinking niet is achterwege gebleven. Het is een feit, dat onze Jodenmissie tot dusver niet tot groote ontwikkeling is gekomen. Steeds is zij op kleine schaal gedreven. Eenmaal is zelfs de vraag behandeld, of zij maar niet zou worden opgeheven.

Sedert 1896 echter is eene nieuwe aera ingeluid, wat de methode betreft. Van toen af werd gestuurd in den koers van decentralisatie van den arbeid. Te Middelburg (acta, art. 76), te Arnhem (acta, art. 167), te Utrecht (acta, art. 144) en te Amsterdam (acta, art. 36) werd telkens weer bepaald, dat plaatselijke zendingscomité's, uitgaande van den Kerkeraad en gesteund door generale deputaten, de Joden binnen het ressort der plaatselijke Kerk zouden bearbeiten.

Uwe deputaten zijn van oordeel, dat met groote kracht op dit voetspoor moet worden voortgegaan. Voor ontmoediging bestaat immers geene rechtmatige reden en van opheffing mag geen sprake zijn, waar „de christelijke Kerken — zooals op de Synode van Amsterdam 1892, werd verklaard (acta, art. 91) — naar Rom. 9 eene dure roeping hebben met het oog op het oude volk”. De Joden-zending, welke de Heere in Zijn voorzienig bestel aan onze Kerken heeft beschikt, mag dan ook niet doodbloeden en nog veel minder worden doodgedrukt. In de jaren, dat zij bestaat, is het overvloedig gebleken, dat zij kan rekenen op de liefde van ons volk, wanneer er maar gewerkt wordt.

En ook afgedacht hiervan, mag Christus' Kerk zich van hare verplichting niet ontslaan. Aan haar is de groote zendingslast opgedragen. In de volvoering van dezen last, heeft zij, afgezien zelfs van de uitkomst, haren Koning te dienen. In dien zin is de roeping tot zending volstrekt en altoos. De vroegere Christelijke Gereformeerde Kerk is de eerste in deze landen geweest, die de Joden-zending in de vorige eeuw

kerkelijk heeft ter hand genomen En de tegenwoordige Gereformeerde Kerken moeten met hare missie getuigenis geven tegen de Joden-Hetze en toonen, dat zij de Joden niet vergeten die God als het ware voor hare voeten legt.

Want ook de Joden behooren tot de creaturen, aan wie het Evangelie moet worden gepredikt. De Heere heeft zijne uitverkorenen onder de beminden om der Vaders wil, die moeten worden toegebracht. Hij heeft het volk niet verstooten, dat Hij te voren gekend heeft. Het betoog des apostels in Rom. 9—11 biedt eene heerlijke bemoediging in den zwaren arbeid. En de kostelijke vrucht, welke b.v. in onze dagen door de Presbyteriaansche zending in Canada wordt geoogst, verlevendigt de hope.

Het bestaansrecht eener afzonderlijke Jodenzending valt moeilijk in twijfel te trekken. De grond hiervoor ligt niet zooals het in een rapport aan de Synode van 1895 reeds werd uitgedrukt, „in het feit, dat de Joden nog een eigen volk zouden zijn en dat de zending moet beoogen de nationale wederoprichting Israels en de daaraan verbonden wederkeer naar Palestina. Dan toch zou men ook de besnijdenis moeten handhaven en de opneming in den schoot der Christelijke kerk moeten tegengaan”. Al blijven de Joden eene bijzondere beteekenis behouden, de grond voor de afzonderlijke Jodenzending ligt geenszins in een vermeenden voortduur van de oude verhouding, waarin de Joden tot de volken der wereld stonden. Bovendien „staat de te verwachten kerstening van eene grootte schare uit de Joden wel met het einde, maar niet met de toekomstige ontwikkeling der Christelijke kerk, volgens de Heilige Schrift, in verband” (acta Synode van Middelburg, art 75).

Maar het motief der afzonderlijke Jodenzending is te zoeken in de omstandigheid, dat „zij zonder eene valsche bron van openbaring aan te nemen, met ons de openbaring des Ouden Testaments gemeen hebben en dies te schuldiger voor God staan, bijaldien zij zich tegen het klare licht dezer openbaring verhardten. Hierin staan de Joden, als objecten der missie, geheel alleen onder alle bewoners dezer aarde; en dit dwingt ons deze zending over het geheel anders aan te vatten” (acta 1896, art. 75).

En daarbij houde men onder het oog, dat de Heidenen en Mohammedanen niet, maar zij wel onder ons wonen, en dat de Zending onder hen met bijzondere moeilijkheden gepaard gaat, waarom hij, die onder de Joden arbeiden wil, wel eene bijzondere voorbereiding van noode heeft vanwege hunne diepgezonkenheid, stugheid en eigengerechtigheid.

Het komt uwen deputaten voor, dat vanwege de plaatselijke Kerken met onderscheidene middelen kan worden gewerkt.

1. *Tractaat- en boekverspreiding.* Dit is, waar het zoo moeilijk valt den Jood te genaken, verreweg het meest voor de hand liggend middel. Onder Gods zegen kunnen deze zaadkorrels vrucht voortbrengen. Maar men verwacht hiervan niet te veel. De ervaring heeft getoond, hoe hard de akker is. Bijbels acht men niet noodig. Tractaten wil men de eerste maal, dat zij aangeboden worden, nog wel aannemen, maar gelijk men zulks pleegt te doen met elk biljet, dat ons gratis wordt toegereikt. Gelegenheid tot het aanknoopen van een godsdienstig gesprek biedt dit zelden en wordt het al niet geweigerd, dan wordt het vaak aangegrepen als eene gelegenheid om te spotten.

2. *Huisbezoek en bijbellezing.* Dit kan zeer nuttig werken. Hiermede kan men trachten de volwassenen te bereiken. Somwijlen zal hiermede het bieden van stoffelijken steun gepaard moeten gaan. En hoogst gewenscht is het, wanneer men het zou kunnen brengen tot eene Inrichting voor onderwijzing van heilzoekende Joden. Want zoo licht wordt, wie eenige belangstelling toont, door de vreeze der Joden weerhouden verder te gaan. Vooral de bekende DAN. LANDSMANN heeft de oprichting van zulke leeszaalen steeds krachtig bepleit.

3. *De arbeid onder de jeugd.* Deputaten zijn van oordeel, dat inzonderheid dit middel moet worden aangegrepen. De ondervinding in Rotterdam en den Haag opgedaan, versterkt hen in deze overtuiging. Zondagsschool en bijbelklas, zangles en breischool kunnen uitnemend dienst doen om de Jodenkinderen onder de beademing des Evangelies te brengen, al zal ook in dezen meer worden gezaaid dan gemaaid.

4. *Het werken door middel van een vasten colporteur-bezoeker.* Het eerst is door de Synode van 1879 het mandaat aan de commissie verleend een colporteur aan te stellen. In den loop der jaren zijn er drie geweest, die korter of langer hebben gewerkt. Soms mocht van kennelijken zegen gewag worden gemaakt, doch gemeenlijk waren de ervaringen niet bemoedigend. Veel hangt in dit opzicht van de persoonlijkheid af. Reeds in 1888 rapporteerde de commissie aan de Synode, „dat zij tot de overtuiging was gekomen, dat de arbeid onder en voor Israël meerdere eischen stelt dan waaraan de colporteur-bezoeker kon beantwoorden”.

In het rapport van 1896 wordt verklaard, „dat de taak te licht wordt opgevat door wie meent, dat een „behulpzel” voldoende zou zijn, die door colportage en samenspraak, soms ook door eene eenvoudige prediking de Joden bewerkte. Men bereikte er slechts den ongeletterden Jood mede en werd deze in de engte gebracht, dan schulde hij weg achter zijne leeraars, zeggende dat men deze eerst overtuigen moest eer hij zich overtuigen liet”. Niet anders luidt het in 1905: „met colportage en bezoek door een broeder wordt weinig uitgewerkt”. En in 1908 werd gerapporteerd, dat de colporteur was ontslagen. „omdat de arbeid van dien broeder niet beantwoordde aan de verwachting, die daarvan billijkerwijze mocht worden gekoesterd”.

Toch kan het werk van den colporteur, wanneer het wordt gedaan door een geschikt persoon met ijver, tact, geloof en lijdzaamheid onder Gods zegen zeer vruchtbaar zijn, vooral wanneer zijn arbeidsveld bij voorkeur gezocht wordt in de kleine steden en op de dorpen. Het denkbeeld der aanstelling van een colporteur, zooals ook de Synode van 1896 dit aanbeval, behoeft dan ook geenszins losgelaten te worden.

5. *De arbeid van een, aan eene plaatselijke Kerk verbonden, tot de Zending onder de Joden afgezonderden dienaar des Woords.* Hierop wenschen uwe deputaten ten sterkste aan te dringen. Van meet af is de noodzakelijkheid van zulk een arbeid gevoeld. Dikwerf is hiervan sprake geweest. Reeds de Synode van 1877 had de „benoeming van een zendeling-leeraar op het oog en droeg aan de commissie op deze benoeming tegen de volgende Synode voor te bereiden” (acta art. 98—102). Op de Synode van 1879 echter staakten de stemmen over de benoeming. „De tegenstanders wilden liever beproeven door een of meer bijbel-colporteur-bezoekers te arbeiden. De werkkring van den Zendeling-leeraar, die toch niet voornamelijk bestemd of onmisbaar zou zijn voor de opwekking van de Christenen om de Joden te gedenken, was immers zoo moeilijk te omschrijven” (acta, art. 70). Aan de Synode van 1891 maakte de commissie weder den wensch kenbaar naar „een zendeling-leeraar, die èn wetenschappelijk ter verdediging van ons geloof tegen de aanvallen van het Jodendom èn praktisch zou kunnen arbeiden, b.v. door eene gelegenheid te openen tot onderwijzing van heilzoekende Joden, het houden van bidstonden, enz. De Synode had hiertegen echter vele en gewichtige bezwaren en verwierp de benoeming met groote meerderheid (acta, art. 20).

Toch was de zaak hiermede niet van de baan. In 1896 kwamen deputaten zelfs met een voorstel, strekkende „om aan de Theologische School een hoogleeraar te benoemen, die moest onderwijs geven in de geschiedenis der Joden, in den Talmud en in de controverse, wiens colleges verplichtend waren voor alle studenten en de examens voor wie zich bepaaldelijk aan den arbeid willen wijden; die ook geschriften en tractaten moest opstellen en aan wien een helper voor den practischen arbeid van colportage etc. zou worden toegevoegd”. Hiermede bewogen de toenmalige deputaten zich in de lijn onzer vaders. Sommige kerkelijke vergaderingen, en wel bepaaldelijk de Synode van Utrecht 1670, van Delft 1676, van Leiden 1678, hebben eertijds getracht aan den arbeid onder de Joden gang en regel te geven. Zij trokken de lijnen in overeenstemming met VOETIUS en HOORNBEEK en wilden o.a. een afzonderlijken professor om de Christenen op te wekken en den Joden de eerste beginselen te leeren, geschriften uit te geven, jongelingen op te leiden tot den arbeid etc.

De over dit voorstel praeadviseerende commissie juichte deze resoluties van harte toe, maar wilde de aanstelling van zulk een leeraar eerst aan de orde doen komen, „indien zich een daarvoor wetenschappelijk gevormd man van bijzonder talent vertoont, die in een beslist en principieel verhelderd geloof waarborg biedt dat hij niet vertalmudiseere”. In geen geval wilde zij het bijwonen zijner colleges verplichtend zien gesteld voor alle studenten, omdat dan die colleges meest rijk aan overzichten en arm aan inzichten zouden wezen. De Synode van Middelburg besloot dan ook „de voorgedragen resolutie uit te stellen, tot een man opsta, die hare uitvoering mogelijk make” (acta, art. 75).

Spraken nu de deputaten in 1905 de overtuiging uit, dat de geestelijke en financiële krachten, waarover onze kerken te beschikken hebben, de uitvoering van het in 1896 voorgestelde en principieel goedgekeurde, vooralsnog onmogelijk maken”, in 1908 kwamen zij met het voorstel tot de Synode van Amsterdam, „om met een der kleine Kerken in het midden des lands in overleg te treden voor het beroepen van een dienaar des Woords in die Kerk onder medewerking van deputaten, die lust en bekwaamheid heeft om onder en voor de Joden te arbeiden en dat wel op zoodanige voorwaarden, dat die Kerk voor de helft van zijn dienst hem afzondert voor de zending onder de Joden, waarvoor haar dan eene jaarlijksche toelage wordt verstrekt; dat deze zendingsarbeid dan geschiedt

in overleg met en onder leiding van deputaten dezer zending en dat alle opbrengsten daarvan worden gestort in de zendingskas voor de zending onder de Joden; dat de taak van dezen dienaar, in overleg met deputaten nader te regelen, zal zijn: het optreden van dezen dienaar op noodiging des kerkerads in de kerken van ons vaderland tot het houden van bidstonden en predicationen om den arbeid onder de Joden te leggen aan het harte des Heeren en aan het harte van zijn volk, het vormen van plaatselijke comité's te helpen bevorderen en voorts de Kerkeraden op hun verzoek van advies te dienen en hen bij te staan bij het verrichten van dezen arbeid, alsmede om de Joden te bezoeken, hen door gesprekken en tractaat-verspreiding te bearbeiten en heilbegeerigen te onderwijzen in de christelijke religie".

De Synode van Amsterdam is op het voorstel van de toenmalige deputaten niet ingegaan maar besloot wel aan hare deputaten „volmacht te geven om wanneer zich een in de Oostersche talen bijzonder bekwaam en voor dezen arbeid zeer geschikt candidaat in de theologie aanbiedt om zich aan de zending onder de Joden te wijden, dezen tot nadere toerusting financieel te steunen en de aandacht der h. i. hiertoe geschikte kerken op hem te vestigen". (acta, art. 36.)

Deze volmacht is voor uwe deputaten het onderwerp van vele beraadslagingen geweest. Welk een groote schrede voorwaarts zou onze Jodenmissie doen, wanneer het eindelijk eens kon komen tot de uitzending van een eigen dienaar des Woords, geheel voor dezen arbeid bestemd! Ja, er bestaat zelfs dringend behoefte aan meerdere zoodanige dienaren. Van de 11 miljoen Joden toch, die er op den aardbodem leven, wonen er in ons vaderland, om ons voorshands hiertoe alleen te beperken, meer dan 100.000, waarvan in Amsterdam ruim 60.000.

Naar de vaste overtuiging nu van uwe deputaten moet een missionair dienaar des Woords voor de Joden zending een man wezen, die wetenschappelijk degelijk ontwikkeld is en begaafd met practischen zin. Hij behoort verbonden te zijn aan eene plaatselijke Kerk, binnen wier ressort vele Joden worden gevonden. Deze Kerk heeft de zending onder de Joden te drijven in deugdelijk geregelde samenwerking ook wat het financieele aangaat, met de andere Kerken. De wijze, waarop dit verband tusschen de zendende en de andere Kerken in onze buitenlandsche zending is gelegd zou in vele opzichten hier tot voorbeeld kunnen strekken. De zendende Kerk heeft haren missionaris te instrueeren. Uwe deputaten achten het noodzakelijk, dat hierbij duidelijk worde omschreven, dat zijn arbeid niet in de eerste en voornaamste plaats bestaat in het opwekken van den zendingsijver onder de Christenen en het wetenschappelijk bestrijden van de Joden. Uitgesloten worde dit geenszins, maar op den voorgrond sta het niet. In vroeger eeuwen hebben enkele Gereformeerde theologen in ons vaderland (o. a. COSTUS, GILBERT, BROCARD, GROENEWEGEN, COCCEIUS, SPANHEIM, HULSIUS, VAN MASTRICHT, VITRINGA, HOORNBEEK) polemische en apologetische geschriften tegen het Jodendom in het licht gegeven. Hun arbeid was eenzijdig door grootendeels wetenschappelijk te zijn. Zij bereikten de massa niet. In versterkte mate zou dit gelden van eene uitsluitend den Jood rakende wetenschappelijke polemie of apologetiek in onzen tijd. Want de ondervinding leert, zooals in een rapport van 1905 werd opgemerkt, „dat de Talmudische Jood ten onzent eene steeds slinkende minderheid vormt; des te grooter daarentegen wordt het aantal gemoderniseerde Joden, die de Messiasverwachting hebben prijsgegeven, de Schrift evenmin als den Talmud gelooven en wat hunne denkwijzen betreft, dezelfde schakeeringen van het ongelooft vertoonen, die men in de afvallige christenheid aantreft".

Wel moet de missionaire dienaar in staat zijn ook wetenschappelijk het christelijk geloof tegen de aanvallen van de Joden te verdedigen, hunne lasteringen te weerleggen en het Jodendom als valsche religie in de hartader aan te tasten. Doch de nadruk valle op den *practischen* arbeid van een man met organisatorisch talent, die leiding weet te geven aan het plaatselijk werk, die zijne helpers en helpsters weet te steunen en te bezielen, die den toegang tot de Joden weet te vinden en de belangstellenden weet te onderrichten.

Nu zijn uwe deputaten in 1909 in connectie gekomen met een broeder, die destijds candidaat in de theologie aan de Vrije Universiteit was. Later heeft hij zijn doctoraal examen afgelegd en nu werkt hij aan zijn dissertatie. Na zijn promotie hoopt hij als predikant gedurende korteren of langeren tijd in een gemeente werkzaam te zijn. Maar hij heeft als zijn vaste voornemen aan uwe deputaten te kennen gegeven, dat hij zich in de kracht des Heeren aan de zaak der zending onder de Joden wil wijden. Zijne hoogleeraren gaven alleszins gunstige getuigenissen aangaande zijn levenswandel en zijn studie bijzonder in de Oostersche talen. Van den „financieelen steun ter nadere toerusting" was tot dusver nog

geene sprake. Dit zou trouwens eerst aan de orde kunnen komen, wanneer deze straks predikant geworden broeder, door eene Kerk als missionair dienaar voor de Jodenzending beroepen zijnde, zich tot verdere bekwaming zou begeven, b.v. naar het Institutum Iudaicum te Leipzig.

Moge de Heere de wegen zóó banen, dat eerlang onze Kerken door één of meer eigen missionarissen onder de Joden gaan verkondigen het Evangelie van den gekruisigden en opgewekten Zone Davids als de kracht Gods en de wijsheid Gods!

Voor het financieele overzicht bieden deputaten aan uwe eerwaarde Vergadering het kasboek met memorie van toelichting en het grootboek aan. Er is stoffe te over tot dankbaarheid voor de vele gaven, verkregen door collecten, verzameld in busjes, geschonken door verschillende vereenigingen. Deze offers getuigen van liefde voor dezen zendingsarbeid, welke door ons volk niet vergeten wordt. God geve allen, die het geestelijk heil van Abrahams vleeschelijk kroost ook door stoffelijke gaven zoeken, dat zij wél mogen varen! De inkomsten overtroffen beduidend de uitgaven. Het laat zich echter aanzien, dat in de toekomst de uitgaven zeer zullen toenemen, wanneer de vurig gekoesterde wensch naar een eigen missionairen dienaar in vervulling mag gaan. Daarom moet de offervaardigheid nog toenemen. Met vertrouwen kan intusschen worden verwacht, dat de offers wél zullen toevloeien, wanneer onze Jodenzending zich krachtig gaat uitbreiden.

Ten slotte zij het deputaten vergund aan de Synode de volgende voorstellen ter overweging aan te bieden:

1. De Synode wekke de kerken krachtig op tot ernstige behartiging van de Jodenzending en spore de Kerkeraden aan tot het vormen van plaatselijke zendings-comité's om de Joden binnen hun ressort te bearbeiten.
2. De Synode benoeme voor de Zending onder de Joden deputaten en brenge hun getal van 3 op 5. Van 1885—1896 zijn er ook 5 geweest. De tegenwoordige deputaten hebben de ondervinding opgedaan, dat een getal van slechts drie deputaten voor dezen wassenden arbeid te weinig is.
3. De Synode machtige deze deputaten zich voor het financieele beheer bekwame hulp te verschaffen.
4. De Synode drage aan deze deputaten op:
 - a. door geschriften en spreekbeurten de zaak van de Zending onder de Joden bij den voortduur in onze Kerken te bepleiten;
 - b. den arbeid der bestaande zendings-comité's, die uitgaan van een Kerkeraad, te steunen;
 - c. de oprichting van zulke comité's, waar zij nog niet worden gevonden, te bevorderen ook door persoonlijke samspreking met den Kerkeraad ter plaatse.
5. De Synode geve aan deze deputaten volmacht:
 - a. dat zij zich in verbinding stellen met Kerken, die in aanmerking komen voor het uitzenden van een missionairen dienaar des Woord voor de Zending onder de Joden en dat zij, zoo eene Kerk hiertoe bereid bevonden wordt, aan deze Kerk hunne medewerking verleenen tot het bepalen en vaststellen der verhouding ook in financieel opzicht, waarin de zendende Kerk zal staan tot de overige Kerken en voorts tot het werk der beroeping en tot het vaststellen der instructie van den missionaris;
 - b. dat zij aan alle Kerken de gelegenheid geven de aandacht der deputaten te vestigen op haars inziens tot dezen arbeid bekwame personen;
 - c. dat zij de zendende Kerk financieelen steun verleenen voor het levensonderhoud van den missionairen dienaar en voor de nadere toerusting en voorbereiding tot zijn taak.

Uwe deputaten voornoemd,

J. D. VAN DER VELDEN.
H. C. VAN DEN BRINK.
J. DOUMA, rapporteur.

Rotterdam, } 14 Juli 1911.
Leiden, }

BIJLAGE LX
(Art. 84.)

Advies in zake het rapport van de Deputaten voor de Zending onder de Joden.

In handen van uwe commissie werd gesteld wat voorkomt op het agendum onder F n°. 9, „Rapport van de Deputaten voor de zending onder de Joden.”

Zij heeft de eer u mede te deelen, dat de Deputaten voor de zending onder Joden de broeders J. DOUMA en J. D. VAN DER VELDEN hadden aangewezen, desgewenscht het rapport nader toe te lichten en dat genoemde broeders dan ook in de vergadering uwer commissie tegenwoordig geweest zijn, en over sommige zaken nader 't licht hebben laten schijnen.

Al aanstonds worden in dit rapport een paar zaken genoemd, die bijzonder de aandacht trokken. Allereerst toch deelen deputaten mee, dat zij waren afgeweken van 't besluit der Synode van Amsterdam, waarbij bepaald was „dat de deputaten zelf de financieele administratie zouden voeren, ten einde alzoo worde bespaard het honorarium, dat tot dusver werd betaald”.

Gehoord de toelichting die deputaten en in het rapport en bij de samenspreking gaven, oordeelt uwe commissie dat deze handeling niet kan worden goedgekeurd. Zij neemt echter in aanmerking dat deputaten door omstandigheden niet goed anders konden handelen ter wille van de zaak die ze moesten dienen, en acht daarom, hoewel betreurende dat niemand kan gevonden worden die het werk van de administratie kosteloos deed, dat deze afwijking hun niet al te euvel moet worden geduid.

Met genoegen vernam voorts uwe commissie van deputaten, dat de benoeming van Ds. KROPVELD tot eere-voorzitter, waardoor de schijn werd gegeven van uitbreiding van het deputatengetal, door hen zelven werd afgekeurd.

Uit het rapport stippen we voorts aan, dat in de plaats van Ds. VAN VEELDOOR door de classis Rotterdam werd aangewezen Ds. H. C. VAN DEN BRINK.

Deputaten geven verder een overzicht van de middelen waardoor zij hebben getracht, de zaak der Zending onder de Joden door geschriften en spreekbeurten te bepleiten. Vooral door het laten houden van bidstonden trachten zij de belangstelling der kerken in zake de zending onder de Joden te bevorderen.

Voorts wordt de wenschelijkheid bepleit dat er van uwe vergadering nog eens eene krachtige opwekking uitga tot de Kerken, om door plaatselijke comité's de Joden binnen haar ressort te bearbeiten.

Ook deelen deputaten mee, dat zij krachtens de volmacht door de Synode van Amsterdam hun verstrekt, sinds 1909 in connectie zijn gekomen met een broeder, toen candidaat in de theologie aan de Vrije Universiteit, thans doctorandus en die als zijn vaste voornemen heeft te kennen gegeven dat hij zich eenmaal na voltooid studie aan de zaak der zending onder de Joden hoopt te wijden.

Ten aanzien van de financiën verwees het ingezonden rapport naar het kasboek, waarbij was gevoegd een balans met memorie van toelichting.

Van 15 Juli 1908 tot 15 Juli 1911 was de staat der kas aldus:

Ontvangsten	f 5260.96
Uitgaven	„ 1223.55
Saldo over de 3 jaren	„ 4037.41
Aan kas was 15 Juli 1908.	„ 3198.22 ⁵
Totaal batig saldo 15 Juli 1911 „	7235.63 ⁵

De administratie werd in goede orde bevonden

Het rapport van de deputaten bevat ten slotte een vijftal voorstellen, die door uwe commissie zijn overwogen.

Het eerste betreft eene opwekking van de Kerken door de Synode tot ernstige behartiging van de Joden-zending en 't aansporen van de kerkeraden tot het vormen van plaatselijke zendingscomité's om de Joden binnen hun ressort te bearbeiten.

Uwe commissie kan hiermee accoord gaan, aangezien bij aanneming van dit voorstel deze Synode zich gaat aansluiten bij die van 1908 en zich op den toen ingeslagen weg blijft voortbewegen.

Het tweede voorstel vraagt de uitbreiding van het getal deputaten voor de zending onder de Joden van 3 op 5.

Uwe commissie kan zich hiermee wel vereenigen wanneer bij de benoeming van die 5 deputaten rekening gehouden wordt met Joden-centra in verschillende streken des lands.

In een derde voorstel vragen deputaten van de Synode machtiging om voor het financieele beheer bekwame hulp te verschaffen.

Aangezien de Synode van Amsterdam uitsprak dat deputaten zelven de administratie hadden te voeren, om daardoor een honorarium te besparen, oordeelde uwe commissie dat de Synode, wat deze zaak betreft, behoort te blijven bij

hetgeen door de Amsterdamsche Synode bepaald werd, doch deputaten te machtigen, zoo zij zulks beslist *noodig* achten, zich voor 't financieele beheer bekwame hulp te verschaffen.

Met het vierde voorstel betreffende de opdracht aan deputaten, om de zaak van de zending onder de Joden door geschriften en spreekbeurten bij den voortduur te bepleiten;
den arbeid van bestaande zendingscomité's uitgaande van den kerkeraad te steunen;

en de oprichting van zulke comité's te bevorderen ook door persoonlijke samenspreking met den plaatselijken kerkeraad; —

kan uwe commissie accoord gaan.

Wat het laatste voorstel aangaat, betreffende de volmacht aan deputaten te verleen tot de bevordering van de beroeping van een missionairen dienaar door eene zendende kerk kan uwe commissie zich hiermee vereenigen, op voorwaarde dat de staat der financiën zulks toelate.

Resumeerende adviseert uwe commissie der Synode:

- a. deputaten dank te zeggen voor hun arbeid,
 - b. behoudens de gemaakte opmerkingen, de handelingen van deputaten goed te keuren,
 - c. deputaten te déchargeeren;
- en ten aanzien van de door deputaten gedane voorstellen, te besluiten: (volgt in art. 84.)

M. MEIJERING, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXI. **Rapport van de deputaten naar art. IV der Zendingsorde.**
(Art. 85.)

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken
in Nederland te houden te Zwolle, Augustus 1911.*

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders,

De deputaten door de Generale Synode van Amsterdam aangewezen om het examen der missionaire Dienaren naar Art. 4 alinea 2 der Zendingsorde bij te wonen, hebben de eer u mede te deelen, dat zij volgens opdracht der Synode geëxamineerd hebben:

Ds. J. KOLENBRANDER, beroepen missionair Dienaar te Soemba, die October 1908 examen heeft afgelegd voor de Classis Appingadam;

en Ds. A. MERKELIJN, beroepen missionair Dienaar te Bandjar Nagara, die 30 Maart 1911 examen heeft afgelegd voor de Classis Walcheren;

dat beide broeders naar het oordeel van deputaten volkomen voldaan hebben aan de eischen in artikel 4 der Zendingsorde gesteld, waarom deputaten volle vrijmoedigheid hebben gehad om te adviseeren tot hunne toelating tot den dienst des Woords onder de heidenen.

Namens deputaten voornoemd,

Zwolle, 22 Augustus 1911.

Dr. H. H. KUYPER, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXII. **Rapport in zake de voorbereiding van missionaire dienaren.**
(Art. 86.)

Door de particuliere Synodes van Drenthe en Gelderland is uitgesproken de wenschelijkheid van eene betere voorbereiding van de missionaire predikanten, terwijl de particuliere Synode van Zeeland begeert, dat de Generale Synode de theologische studiën van onze Dienaren des Woords met name voor den a.s. missionairen Dienaar zoo regele, dat ook onderwijs gegeven worde in de Zendingswetenschap.

Uwe commissie deelt het gevoelen van de Synodes, die oordeelen, dat de vorming onzer missionaire Dienaren des Woords verbetering behoeft. Naar het oordeel uwer commissie is het o.a. zeer gewenscht, dat een missionair predikant zijnen arbeid op het zendingsveld niet aanvaardt, alvorens hij zich voldoende van de taal van het volk, waaronder hij arbeiden zal, op de hoogte stelde. Maar uwe commissie oordeelt tevens eenstemmig, dat deze belangrijke zaak niet genoeg-

zaam voorbereid is, om haar thans reeds tot een goed einde te brengen. Zij meent, dat de Generale Synode veilig gaat, wanneer zij aan de nieuw te benoemen deputaten voor de Zending opdraagt, hierover de volgende Synode van advies te dienen, nadat het oordeel van de missionaire arbeiders op Midden-Java en Soemba, en desgewenscht ook van anderen, ingewonnen is.

Uwe commissie biedt u dus de volgende conclusie aan: (volgt in art. 86.)

A. G. HONIG, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXIII. **Advies in zake het bezwaarschrift van B. A. Boll te Genderen.**
(Art. 88.)

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Broeders!

In handen van uwe commissie is gesteld een bezwaarschrift van B. A. BOLL te Genderen, waarin hij zich beklagt „over de ongehoorde behandeling door den Kerkeraad van Genderen, n.l. dat hij hem en zijne zuster openlijk buiten de gemeente heeft gezet, door hun beiden afteroepen dat zij volgens verklaring van de Generale Synode niet meer bij de gemeente hooren en dat zonder vonnis zonder veroordeeling zonder censuur en wat zijn zuster betreft zonder oproeping en zonder leering of onderwijzing, alleen omdat zij op de vraag van den predikant en eenen ouderling, of zij het met haren broeder eens was ja had geantwoord.” De heer BOLL acht deze handeling „niets dan, „onderdrukking en geweld” „een heerschen naar eigen heerschzuchtigen geest”, en een openbaar bedroeven van den Heiligen Geest naar wiens leiding en meening de leden van den Kerkeraad moesten vragen en handelen.”

Blijkens art. 53 van de Acta der Generale Synode gehouden te Arnhem in 1902, art. 47 en Bijlage 30 van de Acta der Generale Synode gehouden te Utrecht in 1905; art. 73 en Bijlage 46 van de Acta der Generale Synode te Amsterdam gehouden in 1908, heeft de heer BOLL een bezwaarschrift ingediend Dit is dus reeds de vierde keer dat hij zich tot een Generale Synode richt. De Synode van Amsterdam verklaarde zijn bezwaarschrift *niet ontoankelyk*, daar deze zaak op de mindere vergaderingen van classis en Particuliere Synode voor kennisgeving is aangenomen, zonder behandeld te zijn geworden. daarom besloot ze, dat deze zaak overgelaten zou worden aan de mindere vergaderingen.”

Het is uwe Commissie niet gebleken, dat aan dit besluit der vorige Generale Synode uitvoering is gegeven en dáárom adviseert zij: (volgt in art. 88.)

G VAN HALSEMA, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXIV. **Rapport van de deputaten voor het zenden van een schrijven aan de Kerken over de verbetering van de predikants-traktementen.**
(Art. 88)
Met één Bijlage.

Door de Generale Synode der Gereformeerde Kerken, die in 1908 te Amsterdam gehouden is, werd besloten, de Kerken ernstig op te wekken om in de traktementen der predikanten verbetering te brengen, en werden voor de uitvoering van dat besluit als deputaten aangewezen: prof. RUTGERS, prof. NOORDTJIZ en ouderling VAN MUISWINKEL (Acta, art 134, blz. 80).

Deze deputaten hebben thans de eer te rapporteeren, dat zij aan die opdracht voldaan hebben door het opstellen en aan alle kerken toezenden van nevensga nde circulaire; terwijl zij daarvan bovendien exemplaren hebben beschikbaar gesteld, tegen betaling van 10 cts, ten dienste van hen die hiermede in hunne gemeenten wenschten werkzaam te zijn; waarvan is gebruik gemaakt door of in 64 kerken (in Friesland en Zuid-Holland elk 17, in Groningen 10, in Overijssel 6, in Noord-Holland 5, in Gelderland 4, in Drente en Zeeland elk 2, en in Utrecht 1), die te zamen nog 544 exemplaren gevraagd en ontvangen hebben.

De totale kosten van druk en verzending dezer circulaire bedroegen, blijkens nevensgaande quitantie, de som van f 84.95, die echter door den vermelden verkoop te verminderen is met eene ontvangst van f 54.40, zoodat de geheele uitgave voor de Kerken slechts f 30.55 bedraagt

F. L. RUTGERS, *Rapporteur.*

Amsterdam, Augustus 1911.

Circulaire bij bijlage LXIV, het rapport van de deputaten voor het zenden van een schrijven aan de kerken over de verbetering van de predikants-tractementen.

Aan de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Bij de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, in Augustus 1908 te Amsterdam gehouden, was een verzoek ingekomen van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (Noordel. Ged.), waarin gevraagd werd: „dat de Generale Synode de noodzakelijkheid uitspreke van verbetering van de predikants-tractementen” (Acta, art. 7, blz. 22, en art. 92, blz. 58).

De Commissie, die over dit voorstel de Synode van advies had te dienen, gaf daarop, bij monde van prof. NOORDT Zij, het volgende rapport (Acta, bijlagen, blz. 236 vg.):

Het is algemeen bekend, dat gedurende de laatste jaren schier allerwege voor verbetering van de levenspositie van ambtenaren, onderwijzers en anderen in het maatschappelijk leven is gezorgd. Dit werd voor een goed deel daardoor veroorzaakt, dat belanghebbenden niet moede werden hunne klachten te doen hooren en op het minder gewenschte van hunne positie het oog te vestigen.

Het moet echter tot eer van de Dienaren des Woords gezegd worden, dat deze zeer weinig, om niet te zeggen niets over hunne financiële positie schreven, alhoewel daarvoor ongetwijfeld gegronde reden zou geweest zijn. Bovendien daar het ambt van een Dienaar des Woords zoo hoog staat, overmits hij ambassadeur is van den Koning der Kerk — komt het uwe Commissie *noodzakelijk* voor, dat de Generale Synode uitdrukkelijk verklare, dat *de tractementen der predikanten verbeterd behooren te worden*. Op bijzonderheden uit het werkelijke leven van sommige Dienaren des Woords zullen wij niet ingaan. Er zijn tranen gestort, er zijn zuchten opwaarts gerezen tot den Heere Zebaôth!

Indien de Kerken in deze beter haar roeping verstaan, zal dat niet zonder zegen blijken te zijn voor haren geestelijken welstand. Gods Woord wijst daarop ondubbelzinnig.

Een ernstig woord tot de Kerken kan en zal, onder den zegen des Heeren, er toe leiden, dat een zekere misstand in zake de tractementen worde weggenomen, die nu tot veel zorg en ellende aanleiding geeft.

Het is uwe Commissie er niet om te doen, arme Kerken in het gedrang te brengen. Deze kunnen zich op de Classe beroepen. Maar wel hoopt uwe Commissie, dat de meer met stoffelijke goederen gezegende Kerken tot het besef zullen gebracht worden van hare dure verplichting in deze.

Verder dan eene algemeene uitspraak zou uwe Commissie niet willen gaan, en zij ontraadt dan ook eene regeling in bijzonderheden, als door de Classe Woerden gewild, aan te bevelen. De toestanden loopen daarvoor ook te veel uiteen.

Uwe Commissie adviseert u derhalve tot het volgende:

1°. de Generale Synode wekke de Kerken ernstig op, in de tractementen der predikanten verbetering te brengen; en

2°. de Generale Synode brenge deze opwekking in missive ter kennis van de Gereformeerde Kerken in Nederland

Geheel overeenkomstig dit advies is toen tot het daarin voorgestelde door de Synode besloten (Acta, art. 92, blz. 58). En in hare laatste zitting zijn voor de uitvoering van dat besluit als deputaten aangewezen: prof. RUTGERS, prof. NOORDT Zij en ouderling VAN MUISWINKEL (Acta, art. 134, blz. 80).

Het gevolg geven aan die opdracht is, ook nadat de bovenvermelde Acta der Synode in Januari l.l. openbaar gemaakt zijn, door allerlei omstandigheden, o.a. door herhaalde ongesteldheid van een der deputaten, nog een tijdlang vertraagd. Thans wordt er door dit schrijven aan voldaan. En wanneer dan vervolgens door

de Kerken die het ontvangen, inderdaad erkend wordt, dat het op Gods Woord is gegrond, dan mag zeker gehoopt, ja vertrouwd en verwacht worden. dat eene herinnering aan den eisch van Gods Woord niet alleen met instemming zal gehoord worden, maar dat de Kerken zich ook zullen opmaken om „daders des Woords” te zijn.

Wat nu is de eisch van Gods Woord met betrekking tot het levensonderhoud van de kerkedienaren, die geroepen zijn tot den dienst des Woords en der Sacramenten en die zich daarom geheel daaraan toewijden?

Kort uitgedrukt, komt die eisch hierop neer, dat niet slechts voor de instandhouding van den kerkedienst in het algemeen, maar ook bepaaldelijk voor het onderhoud van de Dienaren des Woords, de leden der gemeente te zorgen hebben, en dat dus op elk hunner de verplichting rust om, in evenredigheid met zijn welstand, van de stoffelijke gaven, die de Heere hem voortdurend geeft, steeds het noodige voor dat doel beschikbaar te stellen.

In den tijd der Oude bedeeing, toen de gemeente des Heeren niet slechts tot Israël bepaald was, maar ook tevens met dat volk, als Gods volk, geheel samenviel, was die eisch zelfs opgenomen in de wet, die door Israëls Koning aan zijn volk was gegeven. Het geheele volk moest de priesters en Levieten onderhouden; en doordat ook was voorgeschreven, dat dit geschieden moest door de daarvoor op te brengen tienden en eerstelingen en offers, was het onderhoud van die kerkedienaren zóó geregeld, dat het eenerzijds evenredig was aan de welvaart en dus aan de draagkracht des volks, en anderzijds verband hield met de grootte des gezins van iederen kerkedienaar, terwijl het dan voorts in staat stelde om, wel niet overdadig of weelderig, maar dan toch behoorlijk te leven.

Nu zijn de formeele bepalingen, die te dien aanzien in het Oude Testament voorkomen, zonder twijfel thans geen gebiedend voorschrift meer. In den tijd der Nieuwe bedeeing, nu de gemeente des Heeren niet meer met dat ééne volk vereenzelvigd is, staan we niet meer onder de wet, die voor Israël gold. Maar daaruit volgt volstrekt niet, dat die wet ons nu niets meer zou te zeggen hebben, en dat persoonlijke willekeur daarvoor in de plaats zou mogen komen. Aan de onveranderlijke waarheden, die in de genoemde bepalingen eene tijdelijke toepassing vonden, zijn we altijd gehouden, ook nu nog. Ook door ons moet erkend worden, dat „de aarde des Heeren is, met al hare volheid”; dat dus al het onze eigenlijk den Heere toekomt, naar wiens wil en ordinantie we het dus ook te gebruiken hebben; dat een gedeelte van dat goed Hem weer moet zijn toegewijd, ten behoeve van zijn dienst, dien Hij op de aarde instelde; en dat dit gedeelte dan niet gieriglijk moet berekend worden, maar degenen, die „het Evangelie verkondigen”, moet in staat stellen, om ook inderdaad „van het Evangelie te leven.”

Daarom wordt van die verplichting in het Nieuwe Testament dan ook geenszins gezwegen. Veeleer wordt zij op vele plaatsen niet slechts aan de gemeente voorgelaten, maar zelfs met bijzonderen nadruk bij haar aangedrongen.

Opmerkelijk is te dien aanzien reeds de lastbrief, waarmede Christus de twaalven, en later ook de zeventig, uitzond om te prediken. Zij mochten met de geestelijke goederen, die zij zelve uit genade ontvangen hadden en die zij nu aan anderen hadden uit te deelen, geenszins handelen, gelijk men doet met stoffelijke arbeidsproducten, die met geld te taxeren zijn en die dan naar hunne waarde verkocht worden; alsof „de gave Gods door geld verkregen werd” (Hand. 8:20). Integendeel, tot hen werd gezegd: „gij hebt het om niet ontvangen, geeft het om niet” (Matth. 10:8). Zelfs werd daaraan nog toegevoegd, dat zij ook zelve voor hun onderhoud niet te zorgen hadden. Integendeel, zij moesten niets op den weg medenemen. Maar dat alles werd toen verklaard en gemotiveerd door de verzekering, dat degenen, die bereid zouden zijn hen te ontvangen en hun woord te hooren, het niet om niet zouden ontvangen; zij zouden de predikers wel voorzien van al het noodige: „want de arbeider is zijn voedsel (of: zijn loon) waardig” (Matth. 10:10; Luk. 10:7). Dat de Evangeliepredikers onderhouden worden door degenen onder wie zij arbeiden, is dus, naar het woord des Heeren, een regel, waarvan de opvolging van zelf spreekt, althans bij „zonen des vredes”, die door Gods genade „waardig zijn”. Evenals ook de Heere zelf in den tijd dat Hij met zijn apostelkring het land doorging, onderhouden is geworden door geloovigen, die „Hem dienden van hunne goederen”.

In de Apostolische brieven is dit vervolgens, als een altijd geldende regel, aan de Christelijke gemeente zoo sterk mogelijk ingeprent.

Wel hebben in den eersten Christentijd alle kerken nog niet aanstonds naar

dien regel gehandeld. Zelfs heeft de Apostel Paulus bij zijne apostolische werkzaamheid ook wel eens door eigen handenarbeid in zijn onderhoud moeten voorzien: te Thessalonica (2 Thess. 3: 8, 9), te Corinthe (Hand. 18: 3) en te Epheze (Hand. 20: 33—35). Maar dat was in buitengewone omstandigheden, bij de eerste formatie van kerken uit bekeerde heidenen, of wel om persoonlijke lastering door dwaalleeraars te voorkomen. En wel verre, dat Paulus den gewonen regel daarmede ook maar eenigszins zou hebben willen ter zijde stellen, heeft hij juist integendeel daaruit aanleiding genomen, om dien regel met des te meer nadruk bij de kerken aan te dringen.

Toen hij aan diezelfde Corinthiërs, in wier midden hij om niet gearbeid had, later schreef, heeft hij niet nagelaten, ook deze zaak ter sprake te brengen, om hen nog eens ernstig te wijzen op den Goddelijken eisch, waaraan zij te zijnen aanzien niet voldaan hadden (1 Cor. 9: 7—14):

Wie dient ooit in den krijg op eigene bezoldiging? Wie plant eenen wijngaard, en eet niet van zijne vrucht? Of wie weidt eene kudde, en eet niet van de melk der kudde?

Spreek ik dit naar den mensch? Of zegt ook de wet dit niet?

Want in de wet van Mozes is geschreven: Gij zult eenen dorschenden os niet muilbanden. Zorgt ook God voor de ossen?

Of zegt Hij dat ganschelijk om onzentwille? Want om onzentwille is dat geschreven; overmits die ploegt, op hope moet ploegen, en die op hope dorscht, moet zijner hope deelachtig worden.

Indien wij ulieden het geestelijke gezaaid hebben, is het eene groote zake, zoo wij het uwe, dat lichamenlijk is, maaien?

Indien anderen deze macht over u deelachtig zijn, waarom niet veel meer wij? Doch wij hebben deze macht niet gebruikt, maar wij verdragen het alles, opdat wij niet eenige verhindering geven aan het Evangelie van Christus.

Weet gij niet, dat degenen, die de heilige dingen bedienen, van het heilige eten; en die steeds bij het altaar zijn, met het altaar deelen?

Alzoo heeft ook de Heere geordind degenen die het Evangelie verkondigen, dat zij van het Evangelie leven.

Zelfs heeft de Apostel in een volgenden brief zich, voor zooveel noodig, verontschuldigd, dat hij, in den tijd dat hij onder hen werkte, voor gebrek was be waard gebleven door het aannemen van bezoldiging uit andere gemeenten, die hij vroeger gediend had; hiervan schrijvende, op eene wijze die wel geschikt was om de conscientie te raken (2 Cor. 11: 7—12):

Heb ik zonde gedaan, als ik mijzelven vernederd heb opdat gij zoudt verhoogd worden, overmits ik u het Evangelie Gods om niet verkondigd heb?

Ik heb andere gemeenten beroofd, bezoldiging van haar nemende om u te bedienen; en als ik bij u tegenwoordig was en gebrek had, ben ik niemand lastig gevallen.

Want mijn gebrek hebben de broeders vervuld, die van Macedonië kwamen; en ik heb mijzelven in alles gehouden zonder u te bezwaren en zal mij nog alzoo houden.

De waarheid van Christus is in mij, dat deze roem in de gewesten van Achaje aan mij niet zal verhinderd worden.

Waarom? Is het, omdat ik u niet liefheb? God weet het.

Maar wat ik doe, dat zal ik nog doen, om de oorzaak af te snijden den genen die oorzaak hebben willen, opdat zij in hetgene zij roemen, bevonden mochten worden gelijk als wij.

En desgelijks (2 Cor. 12: 13):

Want wat is er, waarin gij minder geweest zijt dan de andere gemeenten, anders, dan dat ikzelf u niet lastig ben geweest? Vergeeft mij dit ongelijk.

Inderdaad is de leering, die Gods Woord op dit punt ons geeft, zóó uitvoerig dat zij niet kan worden over het hoofd gezien, zóó duidelijk dat zij niet kan worden misverstaan, en zóó ernstig dat zij door geloovigen niet als eene bijzaak kan worden ter zijde gesteld.

Ja, de Schrift gaat zelfs nog iets verder. Zij bepaalt zich niet tot leeren en vermanen, maar zij waarschuwt ook tegen ongehoorzaamheid, door te wijzen op het eigenlijke karakter van zulke zonde en op de gevolgen, die daaruit voor de gemeenten moeten voortvloeien. Tegenover menschen kan men zulke nalatigheid nog op allerlei wijze verontschuldigen; maar tot hen, die er niet aan denken dat zij hier met eene Goddelijke roeping te doen hebben, geeft de Apostel zijne vermaning met eene bijvoeging van ontzettenden nadruk (Gal. 6: 6—8):

En die onderwezen wordt in het woord, deele mede van alle goederen dengene die hem onderwijst.

Dwaalt niet; God laat zich niet bespotten; want zoo wat de mensch zaait, dat zal hij ook maaien.

Want die in zijns zelfs vleesch zaait, zal uit het vleesch verderfenis maaien; maar die in den Geest zaait, zal uit den Geest het eeuwige leven maaien.

Wel terecht zegt Calvijn, in de preek die hij over dezen tekst gehouden heeft, dat „dit woord (nl. vs. 7), ook al is het kort, ons toch moet doen beven niet minder dan wanneer we een zwaren donderslag hoorden of den bliksem bij ons zagen neerslaan”. Immers (zoo wordt in diezelfde preek in bijzonderheden door hem aangewezen) het noemt de nalatigheid van gemeenteleden tegenover de predikers kortweg eene bespottung van God, daar men dan doet alsof men door de uitvluchten, die men tegenover de menschen en tegenover zichzelf gebruikt, ook God wel misleiden kan. Het verzekert ons, dat God Zich dat niet laat aandoen, maar ook te dezer zake zijne ordinantiën handhaaft, volgens welke de oogst aan de zaaiing beantwoordt. En het waarschuwt dan de gemeente om zich niet te laten bedriegen door „de listigheid van Satan”, die, terwijl hij voor „zijne eigene dienaren” goed zorgt, er steeds „op uit is, om de kerke Gods van goede herders en leeraars te berooven, wanneer men maakt dat zij als het ware worden *uitgehongerd*.”

Inderdaad, sterker dan het in dit Schriftwoord geschiedt, kon de zaak wel niet worden aangedrongen.

Voor iedere kerk, die zich inderdaad aan Gods Woord onderwerpt, kan dus geacht worden vast te staan, dat zij voor het levensonderhoud van den predikant, die aan haar verbonden is, heeft te zorgen.

In den eersten Christentijd kon er uit den aard der zaak hiervoor nog geen vaste regeling gemaakt worden; evenmin als dit later geschieden kon in tijden van vervolging en verstrooiing. Maar het zal, althans voor Gereformeerde Kerken, wel geen betoog behoeven, dat dit anders is, wanneer de kerk in gerusten en geordenden toestand is, en dat ook te dezen aanzien goede regeling alsdan niet slechts mogelijk, maar ook tevens gewenscht en zelfs noodig is. Er moet dan gezorgd worden voor de bepaling van een vast predikantstraktement.

En wanneer we dan vragen, hoe die bepaling zijn moet, laat de Schrift ons waarlijk niet in verlegenheid. Wat zij op een groot aantal plaatsen te dien aanzien leert, is zoo eenvoudig en zoo duidelijk, dat voor elken tijd, en voor elke kerk, en voor elken toestand de toepassing gemakkelijk is te vinden.

Niet alsof hier een bedrag zou zijn aan te geven, dat voor alle kerken gelijkelijk zou zijn vast te stellen, of dat althans gelden kon voor de kerken, die op een bepaalden tijd in hetzelfde kerkverband staan. Daarvoor zijn de toestanden veel te verschillend, zoowel plaatselijk, ten aanzien van de levenswijze die te volgen is, als persoonlijk, ten aanzien van de grootte van het gezin dat te onderhouden is. Wie tusschen alle predikantstraktementen eene schijnbare gelijkheid zou willen, zou juist daardoor de grootste ongelijkheid in het leven roepen. De bepaling, die dan zou te maken zijn, zou bovendien voor verre de meeste gevallen te laag moeten gesteld worden, terwijl zij tevens voor sommige gevallen hooger zou zijn dan strikt noodig was. En, wat eigenlijk op zichzelf reeds afdoende is, zij zou in het geheel niet beantwoorden aan den eisch der Schrift, die aan iedere gemeente oplegt, haren predikant zooveel te geven, als hij daar ter plaatse voor een eenvoudig burgerlijk leven noodig heeft; waaraan dan, wanneer hij een gezin heeft, is toe te voegen, wat hij noodig heeft voor het onderhoud zijner kinderen, zoolang deze nog niet voor zichzelf kunnen zorgen.

Dit nu zal in den regel voor iedere kerk door den kerkeraad wel kunnen beoordeeld worden, althans na gezet onderzoek en na ernstige overweging.

Als men dan op zulke wijze zich inderdaad rekenschap geeft van hetgeen voor de bepaling van het predikantstraktement de eisch van Gods Woord is, dan zal ook wel moeten erkend worden, dat in onze Kerken, althans op verre de meeste plaatsen, de bestaande toestand aan dien eisch niet beantwoordt.

Het is zeker waar, dat uit den kring der predikanten zeiven niet veel klachten worden openbaar gemaakt. Wat in soortgelijk geval op bijna ieder ander gebied thans voortdurend gezien en gehoord wordt, vindt op kerkelijk gebied gelukkig geen navolging. Maar die kieschheid en bescheidenheid mag toch nooit eene

reden zijn om de zaak maar te laten rusten. Veeleer moet zij door de Kerken zelve, juist daarom, des te meer worden ter harte genomen.

Onze Kerken staan dus thans voor de vraag, hoe in dezen misstand verbetering zou zijn aan te brengen; eene vraag, die zij niet ontwijken mogen, maar die toch zeker gemakkelijker te stellen, dan te beantwoorden is.

Inderdaad is het antwoord dan ook niet te vinden in onderscheidene plannen en denkbeelden, die te dien einde wel eens zijn voorgesteld.

Door sommigen is gesproken van Staatshulp; van steun, die door de Overheid uit 's Lands schatkist aan den kerkedienst zou te verleen zijn, zoo al niet om dien geheel te bekostigen, dan toch om eene toelage te geven voor het predikants-traktement. Denkelijk zou dit ook wel kunnen verkregen worden, al zou zulke toelage voor elke Kerk slechts betrekkelijk klein zijn. Maar, ook nog afgezien van de principieele bezwaren, die uit onderscheiden oogpunt tegen zulke verhouding tusschen Overheid en Kerk zijn in te brengen, zou van eene dergelijke hulp toch niet eens eene wezenlijke verbetering te wachten zijn. Immers leert de geschiedenis, dat bij kerken eene Staats-subsidie bijna altijd schadelijk werkt op de offervaardigheid der gemeente, zoodat zij dan ten slotte eigenlijk meest ten goede komt, niet aan de kerk of aan kerkedienaren, maar aan de gemeenteleden zelve. En voorts zou eene Rijkstoelage aan onze Kerken, ten behoeve van hare predikants-traktementer, thans onvermijdelijk het karakter hebben van eene vrije gift. Het zou eene uitkeering zijn, die niet uit verplichting maar uit welwillendheid verleend werd, en waarvan de aanvaarding dus eene prijsgeving zijn zou van ons recht om beschouwd te worden als de voortzetting onzer oude Gereformeerde Kerken. Dat recht hebben we te handhaven, ook met betrekking tot gebouwen en bezittingen en inkomsten. We moeten dat doen, ook en zelfs allereerst in het geestelijk belang onzer Kerken. En we doen het dus, ook al weten we, dat de rechtsbeschouwing en dientengevolge de rechtsspraak, die te dien aanzien sedert lang hier te lande geldt, in afzienbaren tijd wel niet zal veranderen. Dit stoffelijk verlies hebben we te dragen, met al zijne gevolgen. Ook met dit gevolg, dat nu onze Kerken, zonder hulp van buiten, zelve te zorgen hebben voor de kosten, die er aan den kerkedienst verbonden zijn.

Daarvoor rust de zorg op iedere Kerk, met betrekking tot haren eigenen kerkedienst, en dus ook met betrekking tot het traktement van den Dienaar des Woords, die bepaaldelijk aan haar is verbonden. Natuurlijk wordt hier niet door uitgesloten, dat arme Kerken door de meervermogende geholpen worden. Dit geschiedt dan ook nu reeds, tot op zekere hoogte, door de daarvoor bestaande kassen van Classen en van Particuliere Synoden, en voorts door de Algemeene kas voor hulpbehoevende Kerken. Maar, hoezeer die hulp te waardeeren is, zij is toch, zooals ieder wel weet, steeds betrekkelijk klein, vergeleken met den steun, die zou noodig zijn; en zij zou ons bijna geheel in den steek la'en, wanneer we die thans ook nog wilden invoeren voor eene bijna algemeene verhooging van de predikantstraktementer. Immers, in dat opzicht hebben bijna alle Kerken een tekort; en plaatsen, waar men daarvan geen last heeft, zijn er in ons kerkverband zeker niet vele. Ook van onze grootste gemeenten geldt ten volle, dat het niet vele rijken en edelen zijn; en hoe talrijk die gemeenten ook zijn, of eigenlijk juist daarom, hebben zij jaar op jaar groote moeite, om bij de verzorging der belangen, die bepaaldelijk aan haar zijn toevertrouwd, ook met name bij de onderhouding van haren kerkedienst, een tekort te voorkomen of wel aan te zuiveren. Daarvan mag nu zeker niet het gevolg zijn, dat de Christelijke mededeelzaamheid jegens andere Kerken niet meer zou beoefend worden. Maar wel volgt er uit, dat van ondersteuningskassen, die min of meer generaal zijn, de gewenschte verbetering van de predikantstraktementer niet te wachten is.

Waar men dit wel inzag, is men soms op de gedachte gekomen, om de verbetering van de predikantstraktementer te verkrijgen door besluiten van kerkelijke vergaderingen, waardoor dan zou bepaald worden, dat het daarvoor noodige bedrag naar een billijken maatstaf over alle Kerken zou zijn om te slaan, en dat aan de Kerken zou zijn opgelegd, het bedrag, waarvoor zij waren aangestagen, aan de bestaande kassen voor hulpbehoevende kerken, of aan eene op te richten algemeene kas, jaarlijks uit te keeren. Dit schijnt zeker zeer eenvoudig; even eenvoudig, als wanneer men op maatschappelijk gebied alle armoede zou willen uit de wereld helpen, enkel door eene wet, waarbij de belastingen zóo verhoogd werden, dat de opbrengst voldoende was om aan iedereen een behoorlijk inkomen te verzekeren. Dat dit echter voor de maatschappij niet gaan zou, en zelfs niet zou kunnen of mogen beproefd worden, zal in onze Kerken wel door ieder erkend worden. Maar op kerkelijk gebied zou het zeker nog veel minder aan den eisch des rechts beantwoorden, daar kerkelijke vergaderingen in bevoegdheid en macht

met de Overheid niet gelijk staan. De verplichting tot onderhoud van den Dienaar des Woords rust geheel op de Kerk, aan wier dienst hij bepaaldelijk is verbonden. Daardoor wordt nu zeker niet uigesloten, dat er Kerken zijn, die, om aan die verplichting te voldoen, hulp ontvangen van andere Kerken. Zulk een hulpbetoon is gedurig noodig, en waar het kan verleend worden, is het zelfs Christelijke roeping, naar den regel der Schrift (Gal. 6: 2): „Draagt elkanders lasten”. Maar dit geschiedt dan uit Christelijke liefde en mededeelzaamheid jegens zusterkerken; het is geenszins eene uitkeering, tot welke men reehtens zou verplicht zijn, en die dan door anderen zou kunnen bepaald en vervolgens opgelegd worden. Tot het nemen van besluiten, die daartoe strekken zouden, hebben onze Classen en Synoden dan ook geenerlei bevoegdheid. Immers zijn die vergaderingen, bij Gereformeerde kerken, geen bestuurscolleges, die als zoodanig eene eigene macht over de Kerken zouden hebben, maar alleen vergaderingen van de Kerken zelve, waarin deze hare eigene macht bijeenbrengen en dan nog niet eens hare gansche macht, maar slechts een bepaald gedeelte; en wanneer nu ieder van die Kerken op zichzelf niets te zeggen heeft over de geldmiddelen eener andere Kerk, kunnen zij gezamenlijk te dien aanzien evenmin eenig zeggenschap hebben. Wel hebben alle Kerken, die zich bij het kerkverband aansloten en zulks blijven doen, zich juist daardoor verbonden, een evenredig aandeel te dragen in de kosten, die dat kerkverband uit den aard der zaak nu eenmaal medebrengt, d.w.z. in de kosten der meerdere vergaderingen met hetgeen deze voor hare werkzaamheid noodig hebben. Maar andere uitgaven kan eene meerdere vergadering aan plaatselijke Kerken niet opleggen; en indien zij voor andere uitgaven een besluit neemt, tot welks uitvoering bijdragen van de Kerken noodig zijn, dan is zulk een besluit altijd min of meer voorwaardelijk: de uitvoering is dan altijd eenigszins afhankelijk van het al of niet medewerken der plaatselijke Kerken zelve, die, ook bij collecten voor gemeenschappelijke belangen, nooit verplicht kunnen worden een zeker vooraf bepaald bedrag daardoor bijeen te brengen. Reeds om die reden, ook nog afgezien van allerlei andere gronden, is dus tot verbetering van de predikantstraktementen ieder plan, dat op zulke onderstelde verplichting zou rusten, inderdaad onaannemelijk en ook onuitvoerbaar.

En ditzelfde geldt ook van nog een ander middel, dat wel eens is voorgesteld, nl. dat eene meerdere vergadering, liefst de Generale Synode, voor de predikantstraktementen een zeker minimum zou vaststellen, en de Kerken zou dwingen zich daaraan te houden, door te bepalen dat, wanneer men bij eene beroeping daarbeneden bleef, de vereischte Classikale approbatie zou geweigerd worden. Zonder twijfel mag eene Classe of Synode wel uitspreken, wat zij voor alle de tot haar behoorende Kerken als minimum noodig acht; waarbij echter nog de vraag is, of dat over het geheel in het belang der zaak zou zijn, daar men dan toch natuurlijk als maatstaf zou moeten nemen, wat het kleinste predikantsgezin, ter plaatse waar de levenswijze het goedkoopste is, zou noodig hebben. Maar al zou men zulke uitspraak ook gewenscht achten, zij zou toch in geen geval aan de Kerken als een voorschrift kunnen worden opgelegd. Wat reeds in de vorige alinea over de bevoegdheid van de meerdere vergaderingen herinnerd werd, is ook hier van toepassing: aan de verklaring, die zij met betrekking tot predikantstraktementen uitspreken, kunnen zij de Kerken niet binden. En nog veel minder zouden zij de bedreiging daaraan mogen vastmaken, dat zij iedere beroeping, waarbij voor het traktement een lager bedrag gesteld was, zouden beletten of krachteloos maken, door alsdan de vereischte medewerking te weigeren. Immers, naar den eisch van Gods Woord moet, zoo het ook maar eenigszins mogelijk is, in elke geordende kerk een Dienaar des Woords zijn. Natuurlijk moet zij dan ook zorgen voor zijn onderhoud. Maar wanneer haar kerkeraad hiervoor nu het noodige slechts ten deele kan bijeenbrengen, en er is een predikant, die zich gedrongen voelt haar toch te helpen, zij het ook met offers, die hij zijnerzijds kan en wil brengen, met welk recht zou dan eene Classe dat verbieden, ja met welk recht zou zij te dien aanzien ook maar eenig zeggenschap uitoefenen? Zonder twijfel hebben zij bij beroepingen een zeker zeggenschap. Zij hebben toe te zien, dat geen predikant worde toegelaten, die niet zou beantwoorden aan de in onze Kerken gestelde eischen, en zij hebben te dien aanzien zelfs een beslissend oordeel. Maar dit heeft zijn grond in het kerkverband zelf, aangezien de toelating voor het gansche kerkverband geldt; en daaruit zal wel nooit zijn af te leiden, dat, wanneer de beroepen predikant aan de eischen voldoet, toch, van wege het traktement waaromtrent hij met de Kerk is overeengekomen, zijne toelating zou te weigeren zijn. Het is juist integendeel de roeping der Classen, om er bij vacante Kerken steeds op aan te dringen, dat zij, zoo het ook maar eenigszins mogelijk is, spoedig een beroep uitbrengen. Dit te doen is aan iedere Kerk van Gods wege

opgelegd. En wanneer dan eene Kerk door medewerking van een predikant, hieraan kan en wil voldoen, dan mag zeker geene Classe haar willen dwingen, aan Gods Woord ongehoorzaam te zijn; trouwens, een dwang waaraan Gereformeerde Kerken zich ook niet zouden kunnen onderwerpen. In alle die overwegingen ligt nu zeker niet opgesloten, dat het in het algemeen een gewenschte toestand zou zijn, wanneer predikanten, die eigen middelen hebben, zelven geheel of ten deele voor hun eigen onderhoud zorgden. Het kan en het mag bij eene Kerk, die inderdaad arm is. Alsdan kan haar predikant de verplichting, die op de gemeente rust, zelf tot op zekere hoogte voor zijne rekening nemen. Maar anders zou het zeker niet in het belang van de gemeente zijn, dat hij haar aan het besef van die verplichting ontwende, haar financieel als het ware van zich afhankelijk maakte, en misschien oorzaak werd, dat zij meer ging hechten aan het stoffelijk voordeel, dat haar predikant haar gaf, dan aan de geestelijke goederen, op wier mededeeling het toch eigenlijk aankomt. Intusschen, dat staat ten slotte, bij ieder voorkomend geval, geheel ter beoordeeling van den predikant zelven. De Classe kan, zoo dit wenschelijk schijnt, hem van tevoren waarschuwen, dat hij, op een laag traktement een beroep aannemende, dit niet doen moet in de verwachting dat er wel suppletie komen zal van de andere Kerken. Maar zij moet er zich bij neerleggen, wanneer de zaak toch doorgaat. Van dwang kan en mag hier geen sprake zijn.

Van de bovengenoemde wegen, die tot verbetering van de predikantstraktementen wel eens zijn voorgesteld, moet dus gezegd worden, dat zij geen van alle door onze Kerken kunnen worden ingeslagen, of ook maar eenigszins leiden kunnen tot het voorgestelde doel. Ja, meer nog: elke poging, die in ééne van die richtingen werkzaam is, moet, juist integendeel, van dat doel afleiden. Reeds het uitspreken van die plannen en denkbeelden, ofschoon het natuurlijk met de beste bedoelingen geschied is, heeft niet anders dan schadelijk kunnen werken, want vanzelf is dat tot verzwakking van elken aandrang, die gericht wordt tot de gemeente zelve. Altijd en bij ieder zal, ten aanzien van eene roeping wier vervulling moeite en offers kost, de opgewektheid, om er naar behooren aan te voldoen, min of meer verflauwen, wanneer hem wordt voorgesteld, dat die verplichting eigenlijk geheel of ten deele op anderen rust of op anderen kan gelegd worden. Laten onze Kerken dus geheel daarvan afzien, om dan des te beter te letten op hetgeen naar den eisch der Schrift hare eigene roeping is. *Dat is hier de hoofdzak.* Waar die roeping slechts weinig gevoeld wordt, kunnen pogingen tot verbetering ook niet baten. Maar ook, omgekeerd, zal er op de meeste plaatsen goede vrucht gezien worden, wanneer het besef van die roeping kan versterkt worden, zoodat in een ruimen kring dat besef waarlijk leeft en werkt.

Dit is uit den aard der zaak niet in alle Kerken op een enkel oogenblik tot stand te brengen, en het kan ook niet verkregen worden alleenlijk door het besluit van eene kerkelijke vergadering. Maar toch is en blijft dit de zaak, die hier op den voorgrond moet staan. Tot verbetering van de predikantstraktementen is het eigenlijke middel, het middel dat aan alle andere als zij iets zullen baten ten grondslag moet liggen, dat te dezer zake de eisch van Gods Woord aan de gemeente worde voorgehouden, en dat die eisch gedurig en met ernst bij haar worde aangedrongen.

Dat is dan de roeping, allereerst van de Dienaren des Woords, die immers het geheele Woord te bedienen hebben; aan de jeugd op de catechisatiën, en aan de geheele gemeente bij hare openbare samenkomsten. Zonder twijfel heeft juist deze onderwijzing voor predikanten hare eigenaardige bezwaren; en daarom is zeer begrijpelijk, zelfs in zeker opzicht eervol, dat zij het hier bedoelde gedeelte der Schrift doorgaans laten rusten. Inderdaad moet erkend worden, dat het thans een eenigszins zonderlingen, misschien zelfs ongewenschten, indruk zou maken, wanneer nu en dan eene preek gehouden werd, die inzonderheid met dit onderwerp zich bezig hield, gelijk b.v. in de preeken van CALVIJN herhaaldelijk het geval is. Maar wie, ook bij het besef van velerlei tekortkoming, toch de bewustheid heeft, dat hij inderdaad aan zijn dienst zich toewijdt en dat hij met den Apostel kan zeggen: „ik zoek niet het uwe, maar u”, die zal ook bij dit onderwerp het Woord wel bedienen kunnen, eenerzijds met voorzichtigheid, wijsheid en tact, en steeds in verband met de hoofdzak van het Evangelie, maar ook anderzijds met vrijmoedigheid. Misschien zou het bezwaar ook wel grootendeels ondergaan worden, wanneer men bij de prediking meer te werk ging naar hetgeen in de eeuw der Reformatie vaste gewoonte was en door CALVIJN in geheel zijn diensttijd steeds betracht is, nl. niet te preeken over teksten, die men week aan

week zelf uitkiest, maar geheele Bijbelboeken achtereen te behandelen. Natuurlijk mag men dan de gedeelten, die op het hier bedoelde onderwerp betrekking hebben en die zoowel in het Oude als in het Nieuwe Testament gedurig voorkomen, niet overslaan. Ook te dezen aanzien laat men dan vanzelf het Woord Gods tot zijn recht komen.

En voorts hebben ook de ouderlingen hier eene roeping, wanneer zij door hun ambt met gemeenteleden in aanraking komen, met name bij huisbezoek. Zonder twijfel moet hun dienstwerk steeds gericht zijn op de eere Gods, op de stichting der gemeente en op de bevordering van geloof en bekeering, en heeft het juist daardoor een geestelijk karakter. Maar dat wil toch niet zeggen, dat dus alle zorg voor hetgeen de kerkdienst nu eenmaal noodig heeft, aan hun ambt geheel vreemd zou zijn. Immers, voor de kerk heeft God zelf zulke zorg met haar geestelijk belang nauw verbonden, evenals in het natuurlijke de ziel en het lichaam. Wat dit laatste betreft, mag zeer zeker niemand de behoeften der ziel om der wille van het lichaam verwaarloozen; maar hij mag evenmin in het tegenovergestelde uiterste vervallen. En zoo zou ook op kerkelijk gebied eene soort van overgeestelijkheid met de ordinantie Gods in strijd zijn en juist daardoor inderdaad ongeestelijk worden. Op een eisch der Schrift de gemeente te wijzen, kan wel nooit geacht worden met het ambt der ouderlingen eigenlijk niet overeen te komen, allerminst wanneer het een eisch is, die juist op de kerk betrekking heeft. Dit te doen hoort, integendeel, ook tot hunne roeping.

Of het raadzaam is, dat een kerkeraad, om voor het hier bedoelde belang de medewerking der gemeente te verkrijgen, alle hare leden, of wel hare mansleden, tot eene samenkomst uitnoodigt, is eene vraag, waarop zeker niet voor alle Kerken hetzelfde antwoord te geven is. Er zijn plaatsen, waar men zulke samenkomsten zonder eenig bezwaar zou kunnen houden, en waar zij zelfs zeer goede vrucht zouden opleveren. Maar er zijn ook plaatsen, waar veeleer het tegendeel geldt; met name, waar te vermoeden is, dat de beraadslaging zich niet tot de zaak op zichzelf bepalen zou, maar bij sommigen ook wel gaan zou over den persoon en het werk van hun dienstdoenden predikant; of wel, waar op het punt van kerkinrichting en kerkregering een zeker independentisme niet vreemd is, en daardoor zulke samenkomsten wel eens beschouwd worden als formeele kerkelijke vergaderingen, die als zoodanig bevoegd zouden zijn, niet alleen om over kerkelijke zaken te beraadslagen, maar ook om daarover bij stemming een geldig en voor den kerkeraad bindend besluit te nemen. Natuurlijk moet een Gereformee de kerkeraad bij alle belangrijke aangelegenheden, en met name bij eene zaak als hier bedoeld wordt, altijd rekening houden met de inzichten en de wenschen der gemeenteleden, en daarom geen besluit nemen, dat hun als het ware van buiten zou worden opgelegd. Maar op velerlei wijze kan hij met hen voeling houden of de gemeente hooren; en wat te dien aanzien de beste weg is, kan alleen plaatselijk worden uitgemaakt.

Door het bovengenoemde moet gezorgd worden voor den grondslag, die bij alle actie tot verbetering van de predikantstraktementen voor een goeden uitslag onmisbaar is. En voor bepaalde maatregelen, die daarbij te nemen zijn, is het dan de kerkeraad, die, als het bestuur der gemeente, ook te dezer zake de noodige leiding moet geven; wel in overleg met de gemeenteleden, en soms, waar dit noodig is, op hun aandrang, maar toch altijd zóó, dat hij zelf de beslissing neemt. Waar hij, gelijk bijna overal zeer terecht geschied is, voor de kerkelijke administratie eene Commissie van beheer heeft ingesteld, moet hij natuurlijk bij de bedoelde maatregelen met haar samenwerken, overeenkomstig de regeling, die hij voor zulk eene commissie gemaakt heeft, en op de wijze die hij het meest doeltreffend acht. Maar toch altijd blijft de kerkeraad zelf ten slotte verantwoordelijk voor hetgeen te dezer zake besloten wordt.

Nu zijn er zeker Kerken, die inderdaad zóó klein zijn en zóó weinig draagkracht hebben, dat zij hare inkomsten op het oogenblik nog niet kunnen vermeerderen of zelfs nog niet eens tot eene beroeping kunnen overgaan; en ook zijn er Kerken, waar het traktement niet lager is dan het daar ter plaatse vereischte minimum, en waar door bijvoeging van kindergeld ook gerekend is met de talrijkheid van het predikantsgezin. Maar in verre de meeste Kerken is dat anders. En in deze moet de Kerkeraad dus, om aan den eisch van Gods Woord te voldoen, de zaak ter hand nemen.

Voor de wijze, waarop dit het best zou kunnen gedaan worden, is uit den aard der zaak hier geen advies te geven, dat tot bijzonderheden afdaalt, daar de plaatselijke toestanden hiervoor veel te verschillend zijn. Zoo b.v. is wel in het algemeen raadzaam, dat de predikant, ook al is hij voorzitter van den kerkeraad toch persoonlijk geen deel neme aan de hier bedoelde werkzaamheden; maar het kan toch zijn, dat dit hier of daar goed kan werken en zelfs wordt gewenscht; en dit

moet dan plaatselijk beoordeeld worden. Desgelijks hangt het van omstandigheden af, of de kerkeraad, voor de voorbereiding en uitvoering van de te nemen maatregelen, al dan niet eene commissie zal instellen en instrueeren; en, indien hij dit nuttig acht, hoe zulke commissie dan is samen te stellen, hetzij uit kerkeradsleden, of ook uit leden der Commissie van beheer, of ook met bijvoeging van andere gemeenteleden. En, gelijk reeds boven herinnerd werd, is ook op de vraag, of de zaak het best te behartigen is door eene samenkomst met gemeenteleden, dan wel door bezoek aan de huizen, niet in alle Kerken hetzelfde antwoord te geven.

Met betrekking tot alle Kerken kan slechts op enkele punten de aandacht gevestigd worden. En dan zal wel, in het algemeen, zonder twijfel het volgende gelden.

Overal stelle men zich als einddoel, om te komen tot het minimum, dat ter plaatse voor het levensonderhoud van een predikant wordt noodig geacht.

Hierbij worde steeds ook gerekend met de talrijkheid van zijn gezin, zoodat aan het bedoelde minimum een zoogenaamd kindergeld worde toegevoegd. In enkele Kerken wordt dit nu reeds gedaan; o.a. zóó, dat voor ieder kind beneden de zes jaar f 25. - per jaar wordt uitgekeerd, van zes tot twaalf jaar f 50.— en van dertien tot achttien jaar f 100.— of meer. Dit is dan voor het onderhoud en de opleiding zeker nog volstrekt niet voldoende; en waar het traktement reeds zeer laag is, zouden zulke cijfers wel verhoogd moeten worden. Maar wanneer in die richting gewerkt wordt, is dat voor een predikant toch verlichting van zorgen. Het is tevens eene manier van traktementsverhooging, die meer dan eenige andere, ingang en medewerking vindt bij de gemeente. En het is ook het meest in overeenstemming met den regel, die voor het onderhoud van kerkedienaren in de Schrift wordt gesteld.

Voorts is het zeker niet raadzaam, dat de medewerking der gemeente gevraagd worde door middel van contributiën of collecten, die bepaaldelijk voor het predikantstraktement zouden bestemd zijn; daar dit met de vereischte kieschheid niet zou overeenkomen, en ook op den duur tot moeielijkheden en onaangename verhoudingen zou leiden. Inderdaad behoort het traktement toch ook tot de gewone uitgaven voor den kerkedienst. En ten aanzien van dien dienst is dan wel aan te bevelen, dat waar de gemeenteleden tot nog toe hiervoor niet bijdroegen door middel van inschrijvingen tot een jaarlijksch bedrag, te dien einde eene plaatselijke organisatie worde in het leven geroepen, die in staat stelt om de toegezegde contributiën desverkiezende per kwartaal of per maand of per week te voldoen.

En ten slotte worde bij al dien arbeid steeds toegezien, dat verhoogde bijdragen voor den kerkedienst niet zóó gevraagd of gegeven worden, dat zij eene evenredige schade zouden toebrengen aan de inkomsten voor andere belangen, die ook door de gemeente verzorgd worden, met name aan de inkomsten voor de diakonie, voor het Christelijk schoolonderwijs en voor de Zending, daar het anders feitelijk eigenlijk geen bijdragen zouden zijn van de gemeenteleden zelve.

Door dit woord van opwekking meenen de hiervoor benoemde deputaten gedaan te hebben, wat in hun vermogen was. Thans staat het aan de Kerken, om te doen wat in haar vermogen is. En dus staat het allereerst aan de kerkeraden, die ook in deze zaak de gemeente te leiden hebben, om met ernst te overwegen, wat zij daarvoor kunnen en dus moeten doen. Voor zooveel zij hierbij raad of steun noodig hebben, zal de Classe van hun ressort hen wel zooveel mogelijk daaraan helpen. En buitendien kunnen ook de Classen zelve de zaak nog bevorderen, wanneer zij over eenige maanden, b.v. in de Classikale vergadering van April of Mei of Juni, haar opzettelijk aan de orde stellen, om alsdan te hooren wat iedere Kerk in het bijzonder daarover heeft mede te deelen, en om naar aanleiding van die mededeelingen, voor zooveel noodig, advies te geven of tot actie aan te sporen.

Moge dan kunnen blijken, dat onze kerkeraden niet te vergeefs aan een eisch van Gods Woord herinnerd zijn, en dat in Geformeerde Kerken zulk een eisch vat en klem heeft op de conscientie. Tegenover alle bezwaren, die te dezer zake kunnen oprijzen, mag ook thans nog gewezen worden op de belofte, die reeds onder het Oude Verbond aan de gehoorzaamheid verbonden werd (Mal. 3: 10):

„Brenge alle de tienden in het schathuis, opdat er spijze zij in mijn Huis; en beproef Mij nu daarin, zegt de Heere der heerscharen, of Ik u dan niet opendoen zal de vensteren des hemels, en u zegen afgieten, zoodat er geene schuren genoeg wezen zullen.”

De Deputaten voornoemd,

F. L. RUTGERS.
M. NOORDTZIJ.
M. VAN MUISWINKEL.

3 November 1909.

BIJLAGE LXV.
(Art. 89.)

Rapport van den Archivaris.

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken.

Eerwaarde Heeren en Broeders,

Van de Generale Synode, die in 1908 te Amsterdam vergaderde, werden de geschreven acta, alsmede de stukken van haar uitgegaan en aan haar toegezonden, in het Archief gedeponneerd.

De behoefte aan een brandvrije bergplaats deed zich bij vernieuwing gevoelen, toen weinige maanden geleden, in het gebouw Kerkstraat 109, waarin ook het Archief bewaard wordt, een binnenbrand moest gebluscht worden.

Moge het plan met teekening en toelichting, dat uwe deputaten *ad hoc* u zullen voorleggen en aanbevelen, door u aangenomen en spoedig ten uitvoer gelegd worden.

Namens den Kerkeraad van Amsterdam,

Amsterdam, 3 Aug. 1911.

H. W. VAN LOON, *archivaris.*

BIJLAGE LXVI.
(Art. 89.)

Rapport brandvrije bergplaats voor het Synodaal Archief,
met bijlagen.

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in
Nederland.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Uwe deputaten voor het ontwerpen eener brandvrije bergplaats voor het Archief der Kerken, hebben zich in verbinding gesteld met den Kerkeraad van Amsterdam om te zien of aldaar eene plaats kon gevonden worden, waar zulk eene brandvrije bergplaats kon worden aangebracht.

Het gevolg van deze bemoeiingen is geweest, dat in de Keizersgrachtkerk daarvoor, naar het ons toeschijnt, eene goede plaats te vinden is. Door bemiddeling der broeders van Amsterdam werd ook een plan ontworpen, waarvan hierbij de teekening gaat. De kosten van het uitvoeren van dit ontwerp worden geraamd op f 250.—. Deputaten meenen u te kunnen adviseeren dit plan te doen uitvoeren en zouden voorstellen, indien dit uwe goedkeuring kan wegdragen, de uitvoering op te dragen aan den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Amsterdam.

Met broedergroete en heilbede,

uwe deputaten voornoemd,

Hardenberg, den 5^{den} Juli 1911.

H. DIJKSTRA.
C. C. SCHOT Cz.

BIJLAGE LXVII.
(Art. 89.)

Rapport en advies in zake Archief.

De navolgende stukken zijn in handen uwer commissie gesteld:

- 1°. eene missive van den Archivaris, ds. H. W. VAN LOON;
- 2°. eene missive van de deputaten der Synode aan de Generale Synode te Zwolle in 1911;
- 3°. eene missive van den Kerkeraad van Amsterdam aan de deputaten der Synode, begeleidende eene teekening (ontwerp voor eene brandvrije kast) met daarbij behorende toelichting.

Ingevolge besluit der Generale Synode van 1908, Art. 112, sub 2 en 3, is door den Kerkeraad te Amsterdam, en in zijn naam door ds H. W. VAN LOON, het Archief, dat in ontredderden toestand verkeerde, behoorlijk geregeld, in orde gebracht en gecatalogiseerd op zulk eene voortreffelijke wijze, dat het thans beantwoordt aan alle redelijke eischen die daaraan kunnen worden gesteld.

Voorts zijn door genoemden Kerkeraad maatregelen overwogen om het Archief brandvrij te bewaren

Daartoe is door hem bij de commissie *ad hoc* een voorstel ingediend, bestaande uit een ontwerp met toelichting, waarmede die commissie zich vereenigt en derhalve der Generale Synode voorstelt op dit ontwerp in te gaan en tot de uitvoering daarvan te besluiten.

Dit ontwerp bestaat hierin: om in het sous-terrain van de Keizersgrachtskerk te Amsterdam, op eene gemakkelijk te bereiken plaats, een cement-ijzeren kast aan te brengen tegen de bestaande gemetselde zijwanden en onder de hardsteenen stoep treden, en deze af te sluiten door eene brandvrije ijzeren deur.

Berekend naar het aantal archiefstukken, thans aanwezig, is de te verkrijgen berging voldoende voor een tijdsverloop van honderd jaren.

De kosten zijn geraamd op f 250.—.

Uwe commissie heeft de eer u te adviseeren: (volgt in art. 89.)

F. H. VON MEIJENFELDT, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXVIII.
(Art. 89.)

Rapport in zake Het Kerkblad.

Ingevolge besluit van de Genera'e Synode van 1908, zie Acta Art. 29, is het Kerkblad niet meer geregeld verschenen.

Gedurende 1908 verscheen het nog geregeld en bedroegen de kosten daaraan verbonden ± f 300.—.

In 1909 zijn slechts drie nummers verschenen, het laatste den 28en October 1909, en bedroegen de kosten ± f 114.—.

In 1910 is geen nummer verschenen.

Curatoren der Theologische School, onder wier beheer het Kerkblad behoort, benoemden tot Commissie van uitgaaf de predikanten B. VAN SCHELVEN en A. M. DONNER.

Uwe commissie stelt voor: (volgt in art. 89.)

VON MEIJENFELDT, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXIX.
(Art. 90.)

Rapport van „de Leden van het Moderamen van de Generale Synode van Amsterdam”.

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, vergaderd te Zwolle, Augustus 1911.

In uwe laatste samenkomst te Amsterdam, den 3den Sept. 1908, is door u opgedragen aan „de Leden van het Moderamen”:

- a. de uitvoering van al uwe besluiten, waarvoor door u geen deputaten waren aangewezen;
- b. de vaststelling van de Acta der laatste zitting uwer Synode; en, hoewel niet uitdrukkelijk genoemd,
- c. de bezorging van de uitgave en toezending der Acta.

Gelijk bekend is, is door hen voldaan aan wat onder b en c genoemd is.

Als onder a behoorende, hebben zij gerekend:

- 1°. de décharge van de Financieele Commissie uwer Synode, en
- 2°. de uitvoering van de besluiten in zake het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit van de Vrije Universiteit, vermeld in Art. 131 van de Acta uwer toenmalige vergadering.

De door hen goedgekeurde rekening van de Financieele Commissie, opgenomen in „het Kerkblad” van Maart 1909 gaat als bijlage I bij dit rapport.

De zaken genoemd onder 2', hebben zij ook ten einde gebracht en een rapport van hunne handelingen gepubliceerd in „het Kerkblad” van December 1909, waarvan afschrift als bijlage II hier bijgaat.

De Heere wone met Zijne genade en Zijn Heiligen Geest in uwe vergadering.

Namens de Leden van het Moderamen der Amsterdamsche Synode,

A. DE GEUS.

BIJLAGE I.

STAAT van Ontvangsten en Uitgaven van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Amsterdam van 18 Augustus tot 3 September 1908.

ONTVANGSTEN.

Van de provincie	Zuid-Holland (N. Ged.)	12 ⁰ / ₀	f 720	—
” ” ”	Zuid-Holland (Z. Ged.)	13 ⁰ / ₀	” 780	—
” ” ”	Groningen	13 ⁰ / ₀	” 780	—
” ” ”	Noord-Holland	13 ⁰ / ₀	” 780	—
” ” ”	Friesland (N. Ged.)	7 ⁰ / ₀	” 420	—
” ” ”	Friesland (Z. Ged.)	7 ⁰ / ₀	” 420	—
” ” ”	Utrecht	6 ⁰ / ₀	” 360	—
” ” ”	Overijssel	8 ⁰ / ₀	” 480	—
” ” ”	Gelderland	7 ⁰ / ₀	” 420	—
” ” ”	Zeeland	6 ⁰ / ₀	” 360	—
” ” ”	Drente	5 ⁰ / ₀	” 300	—
” ” ”	N. Brabant en Limburg	3 ⁰ / ₀	” 180	—
			f 6000.	—

UITGAVEN.

Per timmer-, schilder-, behangers- en loodgieterswerk met veranderingen aan het ameublement	f 1288	38
” deputaten voor Brielle, Pekela en Stadskanaal	” 105	79
” deputaten v/h Verband met de Theologische Faculteit	” 247	96
” Zending (deputaten en rapporten) Art. 4	” 278	45
” onderhoud kerk Brielle	” 414	65
” concept-Verband der Kerken met de Theol. Fac. der Vr. Un.	” 329	80
” correspondentie met de Hooge Overheid	” 37	57
” correspondentie met de buitenlandsche Kerken en afvaardiging	” 345	90
” reis- en verblijfkosten van advis. leden en genoodigden	” 187	90
” verblijfkosten van buitenlandsche afgevaardigden	” 139	65
” drukwerk (Agenda en Acta) en bureaunkosten	” 811	51
” consumptie	” 588	69
” bediening (pedel- reis- en verblijfkosten, koster, orgelspel)	” 249	17
” de Kerken van de Lemmer en Utrecht	” 100	—
” de Kerk van Brielle (Acta, art. 113)	” 300	—
” reiskosten van het Moderamen	” 26	70
” portefeuilles ten dienste van het Archief	” 17	60
” logies voor leden der Synode	” nihil	
” batig saldo, gereserveerd voor deputaten volgens besluit der Synode (Acta, art. 50)	” 530	28
	f 6000.	—

(w. g.) H. W. VAN LOON.

” ” W. VAN AARDENNE HZN.

BIJLAGE II.

Afschrift van het rapport, opgenomen in „het Kerkblad” van December 1909.

Aan de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Namens „de Leden van het Moderamen” der Generale Synode van 1908, aan wie was opgedragen de uitvoering van de besluiten dier Synode aangaande het Verband met de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit, naar Art. 131 der Synodale Acta, heeft ondergeteekende de eer, ter kennis van de Kerken te brengen:

1°. dat zij in den tekst van de Regeling van genoemd Verband, zooals die voorkomt in de gedrukte Acta der Generale Synode, een drukfout hebben ontdekt, welke zij in de door beide partijen onderteekende exemplaren hebben verbeterd door de komma, staande achter de woorden „dienst des Woords” even verder te plaatsen, tusschen de woorden „algemeen” en „over”;

2°. dat door „de Leden van het Moderamen” is voldaan aan wat naar Art. 131, a en b der Acta hun was opgedragen;

3°. dat zij, nadat hun door den dood Ds. W. DOORN ontvallen was, gemeend hebben, naar Art. 140 der Acta, de opengevallen plaats te moeten laten aanvullen door de Classis 's Gravenhage, welke daarvoor in hare vergadering van 9 Febr. 1909 heeft aangewezen Ds. J. VAN DER LINDEN van 's Gravenhage;

4°. dat bij „de Leden van het Moderamen” d.d. 21 Dec. 1908 van H.H. Directeuren van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag bericht is ingekomen van aanvaarding van het voorgestelde contract met verzoek om een nadere verklaring;

5°. dat door „de Leden van het Moderamen” dd. 15 Maart 1909 is gezonden aan H.H. Directeuren de volgende verklaring:

De Leden van het Moderamen der Generale Synode van 1908, overwegende het bepaalde in Art. 6 alinea 1 en sub 6 van de Statuten der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag;

verklaren, dat de Gereformeerde Kerken in Art. 8 alinea 3 van de „Regeling van het verband tusschen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit te Amsterdam” in niets tekort doen aan de werking der thans geldende bepalingen van de Statuten der Vereeniging voornoemd.

Namens de Leden van het Moderamen der Generale Synode,

(w. g.) A. DE GEUS.

6°. dat, deze verklaring als annex aan het contract gevoegd zijnde, dit contract, zooals het door de Generale Synode aangenomen was, is geteekend naar Art 131c der Acta;

7°. dat „de Leden van het Moderamen” naar Art. 131d, overleg hebben gepleegd met H.H. Directeuren en Curatoren der Vrije Universiteit in zake het voorloopig aangenomen onderteekningsformulier met het resultaat, dat het onveranderd is vastgesteld, en door de Hoogleeraren is geteekend;

8°. dat „de Leden van het Moderamen” hebben voldaan aan wat in Art. 131e hun was opgedragen;

9°. dat zij het exemplaar van het door beide partijen geteekende contract en het door de Hoogleeraren onderteekende formulier hebben gedeponereerd in het Archief der Kerken.

*Namens „de Leden van het Moderamen”
van de Generale Synode van 1908,*

A. DE GEUS.

De Lemmer, 29 Nov. 1909.

**BIJLAGE LXX. Rapport betreffende het verzoek inzake het Internationaal
(Art. 91.) Congres tegen het Alkholisme.**

Wei Eerwaarde en Eerwaarde Broeders.

In genoemd verzoekschrift wordt de wenschelijkheid uitgesproken, dat de Synode moge besluiten „hetzij zich ten Congresse te doen vertegenwoordigen, hetzij de aandacht der Kerken te vestigen op den strijd tegen het alkoholisme in het algemeen en op het Congres in het bijzonder.”

Wat het eerste betreft, de vertegenwoordiging der Synode ten Congresse, komt het uwe commissie voor, dat zoodanige vertegenwoordiging bezwaarlijk overeen te brengen is met het karakter der Synode als zuiver kerkelijke vergadering.

Daarentegen is uwe commissie van oordeel, dat de tweede wensch, het vestigen van de aandacht der Kerken op den strijd tegen het alkoholisme in 't algemeen en op het Congres in het bijzonder, zonder bezwaar kan worden ingewilligd in dezer voege, dat de Generale Synode, in antwoord op het verzoek van DR SLOTEMAKER DE BRUINE, schriftelijk hare sympathie betuigt met het streven van het Congres.

Door de publicatie van deze sympathiebetuiging in het persverslag zou vanzelf de aandacht der Kerken op de zaak worden gevestigd.

Zwolle, 24 Aug 1911.

C. VAN GELDEREN, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXI is gedeponoord in het Archief.

**BIJLAGE LXXII. Rapport en advies over het bezwaarschrift van
(Art. 95.) br. H. C. Kramer.**

Aan uwe commissie is door u opgedragen u van praeadvies te dienen over een bezwaarschrift van br. H. C. KRAMER te Urk tegen de censure, welke door zijnen kerkeraad op hem is toegepast.

De toedracht der zaak is deze :

Volgens br. KRAMER is hij door den kerkeraad gecensureerd, omdat hij, visscher van beroep zijnde, des Zaterdags zijne netten uitzet en des Maandags ze dan weder ophaalt. Den 27 Januari 1909 is hij tegen deze censure in beroep gegaan bij de classis Enkhuizen, welke echter den kerkeraad in het gelijk stelde. Evenzoo ging het toen hij 5 Juni van dat jaar mondeling bij haar zijn zaak bepleitte. Daarop kwam hij 15 Juni 1910 in hooger beroep bij de Particuliere Synode van Noord-Holland. Volgens mededeeling van den scriba dezer synode, door uwe commissie opgevraagd, besloot zij dezen broeder te melden, dat de synode met de beslissing van de classis Enkhuizen volkomen accoord ging, en eene commissie benoemd had om hem te vermanen en zoo mogelijk van zijn ongelijk te overtuigen. Deze commissie heeft in de vergadering der Synode van 21 Juni 1911 gerapporteerd, dat bij de gehouden samenspreking haar duidelijk is gebleken, dat br. KRAMER zelf de handelingen, waarom de kerkeraad de censure op hem toepaste, niet geoorloofd achtte, en dat zij hem er deswege ernstig op gewezen heeft, dat, waar hij er met zijne conscientie zoo voorstond, hij met zijne handelingen behoorde te breken en zich moest onderwerpen aan den kerkeraad van Urk. Dit rapport werd door de Synode voor kennisgeving aangenomen. Br. KRAMER doet in zijn bezwaarschrift óók mededeeling van zijn onderhoud met deze deputatie, maar zegt dienaangaande, dat ook deze hem niet kon bewijzen uit het Woord van God dat hij hierin gebonden moest worden. Daarom beroept hij zich thans op de Generale Synode, met mededeeling, dat hij aan de classis en particuliere synode steeds heeft gezegd zich aan uw oordeel te zullen onderwerpen.

Uwe commissie ontveinst zich niet de groote moeilijkheid, welke een juiste beoordeeling dezer zaak met zich brengt. Op zich zelf genomen kan zij niet inzien.

dat zulk eene uitoefening van het visschers-bedrijf als overtreding van het vierde gebod zou moeten beschouwd worden. In onderscheidene kerken, die deze handelingen hebben te beoordeelen, wordt door de kerkeraden geen censure toegepast op degenen, die ze in practijk brengen. en houden de gemeenteleden ze evenmin voor zondig. Hiertegenover staat, dat zulk een uitoefening van het visschersbedrijf, hoewel op zich zelf genomen niet noodzakelijk Zondagsarbeid meebrengende, bij ongunstige weersgesteldheid gemakkelijk ertoe leiden kan, en vooral, dat alles wat oorbaar is, nog niet sticht. De eisch der christelijke liefde brengt mede, 't men in dergelijke zaken rekening houdt met het algemeen gevoelen in de plaatselijke kerk waartoe men behoort. Hoewel er onderscheid gemaakt moet worden tusschen gegeven en genomen ergernissen, oordeelt uwe commissie, dat de classis en particuliere synode terecht br. KRAMER vermaand hebben om der wille van de broederen toe te geven en niet meer op deze wijze zijn bedrijf uit te oefenen. De commissie meent op grond van de mededeeling, dat br. KRAMER zich aan de uitspraak der Generale Synode wil onderwerpen, te mogen hopen, dat hij een wenk van deze bereidwillig zal opvolgen.

Daarom adviseert zij u het volgende:

De Synode, kennis genomen hebbende van het bezwaarschrift van br. H. C. KRAMER te Urk tegen de door den kerkeraad aldaar op hem toegepaste censure; in het midden latende of in het algemeen zijne handelwijze voldoende grond voor de oefening der kerkelijke tucht biedt;

vermaant hem te bedenken, dat al wat niet ongeoorloofd is nog niet sticht, en zich in dit geval te onthouden van alles, wat ergernis kan geven tengevolge van een algemeen gevoelen in de plaatselijke Kerk, tot welke hij behoort;

besluit hiervan kennis te geven aan br. H. C. KRAMER, den kerkeraad te Urk, de classis Enkhuizen en de Particuliere Synode van Noord-Holland

DE MOOR, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXIII.
(Art. 96)

Advies in zake de onderhandelingen van de Classis Leiden met eene Gereformeerde Gemeente binnen haar ressort, waar niet eene Gereformeerde Kerk is geïnstitueerd.

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders.

Uwe commissie heeft in zijne vergadering ontvangen twee broeders uit de Classis Leiden.

Deze hebben eerst eene korte historische toelichting gegeven van de onderhandelingen door deputaten der Classis Leiden met den Kerkeraad der Gereformeerde Gemeente te Lisse gevoerd en van het advies daarover ingewonnen bij de Kerk van Utrecht, geheel in overeenstemming met wat daarvan door die Kerk is gerapporteerd.

Daarna hebben genoemde broeders uwe commissie nog nadere inlichtingen verstrekt aangaande den tegenwoordigen stand der aanhangige zaak.

Deze is nu zóó, dat de Kerkeraad van Lisse, niettegenstaande hij van de Synode der Gereformeerde Gemeenten het advies heeft ontvangen „niet in correspondentie te moeten treden met de Gereformeerde Kerken”, toch die correspondentie blijft begeeren, ja zelfs heeft uitgesproken tot een algeheel samenleven ter gelegener tijd te willen komen, maar op dit oogenblik daartoe nog niet durft besluiten terwille van de gemeente.

Toch laat het zich aanzien, dat binnen niet al te langen tijd de gemeente rijp kan worden geacht voor zulk een besluit van den Kerkeraad.

De broeders begeeren daarom dat thans door de Synode alleen advies gegeven wordt over de vraag: hoe de Classis Leiden, ingeval de Kerkeraad der Gereformeerde Gemeente te Lisse besluit tot een algeheel samenleven met onze Gereformeerde Kerken, zal hebben te handelen met Ds. OVERDUIN?

In dit geval is niet door onze kerkelijke bepalingen voorzien.

Het spreekt vanzelf dat, wanneer twee kerkengroepen met elkander vereenigen dit geschiedt met volkomen erkenning van de wederzijdsche dienaren.

In het geval een dienaar alleen overkomt is door de bepalingen van de Synode van Dordrecht 1893, Artt. 166, 167 en 168 voorzien; nl. Predikers uit Kerken van

min vaste formatie zullen worden toegelaten na onderzoek van de door hen overgelegde bewijzen in zake beroeping tot den dienst, belijdenis en wandel, en na onderzoek van hun kennis der Gereformeerde leer en kerkregeering.

Deze bepalingen zijn echter op de zaak „Lisse” niet van toepassing, wijl daarin sprake is niet van een dienaar alleen, maar van een dienaar met zijn kerkeraad en gemeente.

Uwe commissie is daarom van oordeel, dat de zaak „Lisse” geheel op zichzelf moet worden beoordeeld.

Zij deelt u daarom mede, dat de broeders uit Leiden een zeer gunstig getuigenis hebben gegeven van die Gemeente en haar Leeraar, en dat het, naar hunne meening, zeer zeker winste zal zijn voor onze Gereformeerde Kerken, wanneer het moge komen tot opname van de Gemeente met haren Denaar in ons kerkverband.

Uwe commissie stelt u daarom voor de volgende resolutie te willen nemen: (volgt in art. 96.)

H. TEERINK, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXIV
(Art. 98.)

Advies in zake het verzoek van de Kerk van Hijken.

Uwe commissie, aangewezen om u te dienen van advies in zake punt K 4 van het agendum, heeft de eer u het volgende te rapporteeren

De Kerk van Hijken komt tot de Generale Synode met verzoek om steun tot verhooging van het tractement van haar Denaar.

Blijkens dit schrijven had de Kerk van Hijken gedurende twee jaar steun ontvangen uit de Generale Kas van hulpbehoevende Kerken, maar deze steun hield op, omdat de Generale Kas geen genoegzame middelen meer had.

De Kerk van Hijken wendde zich nu tot de Particuliere Synode van Drente van dit jaar, om haar verzoek om steun bij de Generale Synode te ondersteunen. De Synode weigerde dit met eene kleine meerderheid, omdat het geen effect zou maken en deze weg bezwaarlijk was; maar zij was wel overtuigd van de noodzakelijkheid van steun. De Synode had geen bezwaar dit verzoek door te zenden.

Blijkens het schrijven van den Kerkeraad is het tractement van den Denaar des Woords met inbegrip van f 100.—, die de Particuliere Synode haar jaarlijks geeft, plus eenige emolumenten uit de gemeente, ongeveer f 875.— waarvan f 60.— afgaat aan belasting. Ongeveer f 700.— wordt in klinkende munt uitbetaald. Hiervan moet een huisgezin met zeven kinderen leven, terwijl er bovendien nog eene dienstbode van gehouden moet worden.

Uwe commissie adviseert u: (volgt in art. 98.)

A. J. MULDER, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXV.
(Art. 99.)

Advies in zake het bezoek van gevangenen.

In handen uwer commissie is gesteld een voorstel van de Particuliere Synode van N.-Brabant en Limburg: „De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken „in Nederland, vergaderd te Zwolle, wende zich bij monde van de deputaten „voor de correspondentie met de Hooge Overheid tot de Regeering met het „verzoek, de reglementen voor de gevangenen zoodanig te wijzigen, dat de „gevangenen bezoeken kunnen ontvangen van den predikant der Kerk, waartoe „zij behooren, al of niet in tegenwoordigheid van beambten”.

Uit een nader onderzoek is aan uwe commissie gebleken, dat in de reglementen voor de strafgevangenen drie categorieën van gezindheden worden aangenomen, Protestanten, Rooms-Katholieken en Israëlieten, dat voor elk dezer gezindheden een geestelijk verzorger wordt aangesteld, en dat aan andere dienaren niet vergund wordt de gevangenen ambtelijk te bearbeiten.

Naar 't oordeel uwer commissie is het voorstel van de Particuliere Synode van N. Brabant en Limburg alleszins gemotiveerd.

Weshalve uwe commissie de Generale Synode adviseert: (volgt in art. 99.)

R. J. W. RUDOLPH, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXVI.
(Art. 100.)

**Rapport en advies over opheffing van finantieele lasten
ter verkrijging van een extract uit het huwelijks-
register bij huwelijksinzegening.**

In handen uwer commissie is gesteld een voorstel van de Particuliere Synode van Friesland (N. G.): „De Generale Synode wende zich rechtstreeks tot de lands-„overheid met het verzoek om algeheele opheffing van de finantieele lasten ver-„bonden aan het verkrijgen van een extract uit het huwelijksregister, noodig voor „kerkelijke huwelijksbevestiging.”

Uit nadere mededeelingen is aan uwe commissie gebleken, dat in sommige gemeenten de kerkelijke inzegening van het huwelijk wordt nagelaten, omdat de jonggehuwden niet in staat zijn de onkosten van het extract uit het huwelijksregister te betalen, en ook geen akte van onvermogen wenschen te vragen om van de betaling van zegelgelden en leges te worden vrijgesteld.

Ook is aan uwe commissie gebleken, dat in sommige gemeenten door den ambtenaar van den burgerlijken stand ongelegaliseerde extracten uit het huwelijksregister worden afgegeven.

Naar aanleiding van deze mededeelingen heeft uwe commissie het navolgende overwogen:

1°. dat zoodanige ongelegaliseerde extracten slechts in zeer weinige gemeenten worden afgegeven, zoodat in verreweg de meeste gemeenten voor minvermogenen, die geen akte van onvermogen wenschen aan te vragen, het bezwaar blijft bestaan;

2°. dat ook 't afgeven van ongelegaliseerde akten met het oog op de strengheid onzer wetgeving te dezer zake een blijvend gevaar voor de predikanten oplevert; (zie art. 136 B. W., Art. 449 Wetboek van Strafrecht, Art. 27 van Wet op het recht van zegel, Art. 2 van de Wet tot regeling der heffing van rechten wegens verrichtingen van den ambtenaar van den burgerlijken stand.)

3°. dat derhalve het voorstel van de Particuliere Synode van Friesland (N.-G.) als alleszins gemotiveerd moet worden beschouwd.

Daarna heeft uwe commissie overwogen, in welken vorm 't gevoegelijkst tot de landsoverheid 't verzoek kan worden gericht om tot 't beoogde doel, de opheffing van de finantieele lasten, verbonden aan het verkrijgen van een extract uit het huwelijksregister, noodig voor de kerkelijke huwelijksbevestiging, te geraken.

Daartoe zouden verschillende wegen kunnen worden ingeslagen.

1°. Dat aan de landsoverheid wijziging van de artt. 136 B. W. en 449 Wetboek van Strafrecht worde gevraagd.

Dezen weg acht uwe commissie niet aanbevelenswaardig, omdat zoodanige wijziging uiterst moeilijk zou zijn, en zeker lang op zich zou laten wachten.

2°. Een andere weg zou zijn, dat aan de landsoverheid wijziging werd gevraagd van art. 27 der zegelwet, en de extracten uit het huwelijksregister uitdrukkelijk onder de genoemde vrijstellingen werden opgenomen.

Zoodanig verzoek zou wellicht minder bezwaar ontmoeten.

3°. Toch meent uwe commissie nog een anderen en meer gemakkelijken weg te mogen aanwijzen: namelijk, dat tot den Minister van Finantiën het verzoek worde gericht, door wetsduiding de extracten uit het huwelijksregister onder ééne van de in art. 27 Zegelwet genoemde vrijstellingen te willen opnemen, en daarvan een aanschrijving aan de ambtenaren van den burgerlijken stand te willen richten.

Aldus concludeerende, raadt uwe commissie de Synode aan:

aan de deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid op te dragen, zich tot den Minister van Finantiën te wenden, en ZExc. te verzoeken de extracten van het huwelijksregister, noodig voor de kerkelijke huwelijksbevestiging, door wetsduiding onder de vrijstellingen van art. 27 Zegelwet op te nemen, en daarvan door Ministeriële aanschrijving aan de ambtenaren van den burgerlijken stand bericht te willen doen.

R. J. W. RUDOLPH, *Rapporteur.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

In handen uwer commissie zijn de volgende voorstellen, op dezelfde zaak betrekking hebbende, gesteld:

- a. een voorstel van de Particuliere Synode van Groningen aldus luidende:

„de Generale Synode dringe er bij de Hooge Regeering op aan, om bij eventucele Grondwetsherziening Art. 171 der Grondwet, welke toepassing een niet te rechtvaardigen *ongelijkheid* in het leven heeft geroepen, alzoo te wijzigen, dat het *onrecht* aan de Gereformeerde Kerken aangedaan, worde „opgeheven.”
- b. een voorstel van de Particuliere Synode van N. Brabant en Limburg, van den volgenden inhoud:

„de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, vergaderd te Zwolle, richte een verzoek tot de Regeering *om een oplossing van art. 171 der Grondwet te vinden, waarin de eischen van recht en billijkheid worden „betracht.”*
- c. een voorstel van de Classis Haarlem, aldus geformuleerd:

„De Gereformeerde Kerken van de Classis Haarlem de wenschelijkheid uit-sprekende, dat de Generale Synode *in een gemotiveerd schrijven haar be-zwaren uiteenzette tegen het onrecht dat onder het thans vigeerend artikel „171 der Grondwet aan de Gereformeerde Kerken wordt aangedaan, stellen „aan de Particuliere Synode van N. Holland voor, zulks ter Generale Synode „aanhangig te maken.”*
- d. een voorstel van de Classis Enkhuizen, dat nog iets verder gaat dan de vorige. Het is van den volgenden inhoud:

„De particuliere Synode stelle voor, dat door de Generale Synode *aan de „Overheid gezonden worde een wel gedocumenteerd verzoek om bij de aan-„staande grondwetswijziging een einde te maken aan het onrecht aan cnze „kerken aangedaan (Zie art. 168. lees art. 171); echter met dien verstande, „dat daarbij een weg gezocht worde om den finantieelen band tusschen Kerk „en Staat los te maken.”*

Tusschen dit viertal voorstellen is eenig verschil, maar nog veel meer overeen-komst. Het verschil is hierin gelegen, dat in het voorstel Groningen niet alleen van onrecht, maar ook van ongelijkheid wordt gesproken, terwijl in al de andere voorstellen alleen van onrecht wordt gewaagd.

Hierin komen de voorstellen echter alle overeen, dat de voorstellers meenen, dat door de herziening van art. 171 der Grondwet deze ongewenschte staat van zaken kan worden beëindigd, en dat daartoe van wege de Generale Synode op de eene of andere wijze tot de Hooge Overheid een verzoek worde gericht.

Wat de beweerde ongelijkheid betreft, kan zeker niet ontkend worden, dat zij bestaat. Volgens de Staatsbegrooting van 1910 werden aan de navolgende kerken de navolgende sommen alleen voor predikantstractementen uitgekeerd:

aan de Ned. Herv. Kerk	f 1.195.066.23 ⁵
aan de Ev. Luth. Kerk	„ 36.040.—
aan de Hersteld Luth. Kerk	„ 4.326.—
aan de Doopsgezinde Kerk	„ 11.850.—
aan de Remonstrantsche Broederschap	„ 20.000.—
aan de R.-Katholieke Kerk	„ 524 704.77 ⁵
aan de Oud-Bisschop. Clerecij	„ 7.600.—
aan de Israëlieten	„ 10.580.—

Hiertegenover staat, dat de Gereformeerde Kerken voor bovengenoemd doel niet alleen niets ontvangen, maar ook dat zoodanige aanvragen in 1897, 1898 en 1900 van de zijde dezer Kerken gedaan, werden geweigerd.

Hieruit blijkt zeker overtuigend, dat de beweerde ongelijkheid wel ter dege bestaat.

Thans rijst echter de vraag, of door een herziening van art. 171, zooals de voorstellende provincie meent, aan deze bewezen ongelijkheid een einde kan worden gemaakt.

Uwe commissie meent dit te moeten betwijfelen.

Voor de nadere adstructie van dit haar gevoelen is noodig, art. 171 der Grond-wet in oogenschouw te nemen.

Gelijk als bekend mag ondersteld worden, bestaat dit artikel uit twee deelen,

die ieder geheel op zich zelf staan. en die nauwkeurig van elkander moeten onderscheiden worden.

Het eerste deel van dit Grondwetsartikel luidt:

„De tractementen, pensioenen en andere inkomsten van welken aard ook, „thans door de onderscheidene godsdienstige gezindheden of derzelver „leeraars genoten wordende, blijven aan dezelve gezindheden *verzekerd*.”

De nadruk van dit artikel valt op twee woordjes: „thans” en „*verzekerd*.” „Thans” ziet op ’t tijdstip. waarop dit artikel in de Grondwet kwam, dat is in 1815 Op dit tijdstip werden door sommige godsdienstige gezindheden of derzelver leeraars tractementen, pensioenen en andere inkomsten genoten. Deze inkomsten blijven volgens de Grondwet aan deze godsdienstige gezindheden „*verzekerd*”.

Geen kleine zaak dus! De Overheid verbindt zich daarbij tot de blijvende uitbetaling dezer tractementen

Vanwaar die verzekering? Vanwaar die stilzwijgende erkenning van blijvende verplichting?

Spreke de historie!

Bij den triomf der Reformatie en de vestiging der republiek hier te lande werd de Roomsche eeredienst verboden en werd de Gereformeerde religie tot godsdienst van staat verheven. Aan de fondsen en goederen, die tot nog toe strekten om in de kosten van den Roomschen eeredienst te voorzien, moest nu een andere bestemming gegeven worden en wel overtuigd, dat ’t hier een algemeen belang betrof, trokken de Staten der verschillende gewesten zich deze regeling aan.

Voorzover de kerkelijke goederen gediend hadden om in de kosten van den eeredienst te voorzien en de bezoldiging van de pastoors te bestrijden. beslisten de Staten van Holland en Zeeland bij resolutie van 26 November 1574, dat de inkomsten, welke deze goederen opleverden, vóór alles zouden dienen, om daaruit de bezoldigingen te kwijten, welke aan de leeraren der Gereformeerde Kerken werden toegezegd. Gelijke resolutien werden ook in de andere provinciën genomen. Ten einde de stipte naleving der gemaakte regeling te verzekeren, en daarvoor te waken, dat die fondsen niet aan hunne bestemming werden onttrokken, namen de Staten deze goederen onder hun eigen beheer, en vestigden voor dit beheer de zoogenaamde „*geestelijke kantoren*”. Deze geestelijke kantoren werden echter niet beschouwd als beheerders van provinciaal goed, maar als beheerders van kerkelijk goed. Daarover bestaat dan ook weinig verschil. Wel bestaat er zeer groot verschil over de vraag, welk karakter de regelingsdaad der toenmalige overheid droeg.

Volgens de juristen THORBECKE, SMIDT in zijn „Scheiding van Kerk en Staat en het budget van „eeredienst,” HEINEKEN in zijn werk. „De rechtstoestand der kerkelijke goederen bij de Hervormden”, GRATAMA in „de Protestansche Bijdragen II”, pag 150 en 151, CARPENTIER ALTING in zijn „De Staat en de kerkelijke finantiën”, VAN VERSCHUER in de Gids van 1873. III bladz. 463 e.a. behandelde de wereldlijke Overheid deze kerkelijke goederen als bona vacantia, d. i. als goederen zonder meester. Krachtens haar overheidsrecht heeft de overheid die goederen toen genationaliseerd, om ze te gebruiken voor een bestemming die het naast kwam aan de oorspronkelijke. Volgens deze beschouwing kan er natuurlijk nooit sprake zijn van een recht der Gereformeerde Kerken op dit goed, noch ook van een plicht der Overheid om uit deze goederen tractementen te betalen. Weshalve de Grondwetgever van 1815 volgens deze juristen te ver ging met de blijvende verzekering van deze tractementen aan de Godsdienstige gezindheden.

Van Gereformeerde zijde is echter deze beschouwing nooit toegegeven. Steeds namen de Gereformeerden ’t standpunt in, dat reeds door VOETIUS werd aangegeven. VOETIUS redeneerde aldus. Vóór 1574 was de Kerk hier te lande krank. Die kranke Kerk bezat goederen. Na 1574 werd deze misvormde Kerk gereformeerd. Maar door haar herstel verloor de nu gereformeerde Kerk allerminst ’t recht op haar goed. Integendeel, zij kreeg nu eer ’t vermogen om daarover tot een goed einde te beschikken. Die kerkelijke goederen mochten dus allerminst als bona vacantia of als goederen zonder meester aangemerkt worden. en de regeling, die de toenmalige overheid over het beheer dezer goederen maakte, mag volstrekt niet als een nationaliseering daarvan worden beschouwd. Zoodat in de Grondwet van 1815 niets te ver werd gegaan, maar eenvoudig een historisch recht voor goed werd vastgelegd.

Hoe dit nu ook zij, die Grondwet heeft de Gereformeerde beschouwing gesancioneerd. Juristen van naam van ’t genre THORBECKE en BUIJS mochten dit betreuen. Het is geschied. Het is een volkomen feit, dat nimmer kan worden te niet gedaan.

Het is een grondwettelijke en derhalve goed verzegelde schuldbekentenis van

de Hooge Overheid aan de onderscheidene godsdienstige gezindheden of derzelver leeraars, die nimmer meer kan worden teruggenomen.

Bovendien zou 't al zeer verkeerd zijn, wanneer van de zijde der Gereformeerde Kerken herziening van dit eerste deel van art. 171 werd geëischt.

Wat toch is het geval?

Art. 171 van de tegenwoordige Grondwet stond met even dezelfde woorden in de Grondwet van 1815. Bij alle herzieningen, die deze Grondwet in 1840, 1843 en 1887 heeft ondergaan, is dit artikel nimmer herzien. Het woordje thans in art. 171 is dan ook van het jaar 1815. In art. 171 wordt niet meer en niet minder verzekerd, dan dat alle godsdienstige gezindheden en aan hunne leeraars verzekerd blijft, wat zij in 1815 genoten.

Maar in 1815 bestond er nog geen Nederlandsche Hervormde Kerk. Deze dagteekent eerst van het Koninklijk Besluit van 7 Januari 1816, waarbij 't Algemeen Reglement ingevoerd en 't Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap gecreëerd werd. In 1815 bestonden dus de Gereformeerde Kerken nog in hunne tegenwoordige organisatie. Aan de Gereformeerde Kerken is derhalve verzekerd, wat in 1815 aan de godsdienstige gezindheden en derzelver leeraars van overheidswege verzekerd is. En wanneer de Gereformeerde Kerken haar historisch recht op deze tractementen pensioenen en inkomsten willen doen gelden, vinden zij daarvoor den meest hechten grond in alinea 1 van art. 171 Grondwet. Een verzoek om herziening van deze alinea ware derhalve een verzoek om wegneming van den grond, waarop wij ons recht zoo krachtig mogelijk kunnen doen gelden. Zulk verzoek ware een dwaasheid, die zeker nimmer aan de Kerken mag worden aanbevolen!

Maar kan dan de bestaande moeilijkheid worden weggenomen door een herziening van het tweede deel van art. 171 der Grondwet.

Het tweede deel van art. 171 der Grondwet draagt echter een geheel ander karakter. Het luidt aldus.

„Aan de leeraars, welke tot nu toe uit 's Lands kas geen of een niet toe-reikend tractement genieten, kan een tractement toegelegd of het bestaande „vermeerderd worden.”

Gelijk reeds uit de woorden van dit deel van 't artikel blijkt, heeft dit een gansch andere strekking.

Hoe is dit deel van dit artikel ontstaan?

Zooals reeds is opgemerkt, werden de tractementen der Gereformeerde Predikanten in 't tijdperk onzer republiek voor een deel betaald door de zoogenaamde geestelijke kantoren.

Deze regeling sproot ongetwijfeld voort uit de toenmalige regeling der verhouding van Kerk en Staat. De Gereformeerde Kerk werd als bakermat der Nederlandsche Republiek geëerd en tot heerschende kerk verheven, de wereldlijke Overheid als „voedsterheer en zoogvrouw” der Kerk beschouwd. Met deze beschouwing en verhouding van Kerk en Staat stemde de toenmalige regeling van 't beheer van fondsen, waaruit de tractementen der predikanten betaald moesten worden, geheel overeen.

In 1798 werd evenwel aan deze verhouding van Kerk en Staat een einde gemaakt, werd de band tusschen de Gereformeerde Kerk en de Nederlandsche Republiek los gemaakt, werden alle kerken voor de wet gelijk gemaakt, en werden Kerk en Staat gescheiden (Zie de art. 19—23 van de Burgerlijke en Staatkundige grondregels van de Staatsregeling van 1798).

Natuurlijk moest dit ook invloed oefenen op de finantieele verhouding van Kerk en Staat. Bij art. 4 der Additioneele Artikelen van de Staatsregeling van 1798 werden de fondsen, waaruit de tractementen en pensioenen betaald werden, nationaal verklaard. Besloten werd, dat de tractementen nog drie jaar, de pensioenen levenslang zouden worden uitbetaald. De fatale termijn van drie jaar werd daarna nog wat verschoven. Inmiddels werd echter de geheele Staatsregeling van 1798 terzijde gesteld en bij art. 13 der Staatsregeling van 1801 werd reeds op de nationaliseering teruggekomen, en bepaald:

„Ieder kerkgenootschap blijft onherroepelijk in het bezit van hetgeen met den „aanvang dezer eeuw door hetzelfde werd bezeten”.

Hieruit ontsproot echter een schijn van onbillijkheid tegenover de niet-gereformeerde kerken, die tot nog toe niets uit de publieke fondsen hadden getrokken.

Alle kerken waren nu voor de wet gelijk geworden. Kregen de Gereformeerde Kerken voor hunne predikanten tractementen uit publieke fondsen, het had nu den schijn, alsof zij ook nu nog werden geprivilegeerd. Het scheen billijk, dat ook aan de leeraars van andere gezindheden rijkstoelagen werden gegeven. Uitdrukkelijk werd deze gedachte uitgesproken door den toenmaligen Koning van Holland, LODEWIJK NAPOLEON. Hij deed dit met de volgende woorden: „Ik moet en wil

„onder mijne bescherming nemen de bedienaars van alle godsdiensten. Allen „hebben gelijke aanspraken op dezelfde aanmoediging, op denzelfden onderstand” Dienovereenkomstig bepaalde dan ook het decreet van 2 Augustus 1808: „Dat de „geestelijken van die gezindheden, welke eeredienst tot nog toe ten koste van „den staat niet werd onderhouden, bij vervolg betaald worden naarmate de staat „der schatkist het zal toelaten.”

Ditselfde beginsel is overgenomen in de artt. 136—138 der Grondwet van 1814, Eveneens in de Grondwet van 1815. Het desbetreffend artikel der Grondwet van 1815 werd ook in de tegenwoordige Grondwet overgenomen, en luidt in zijn geheel nu als volgt: „De tractementen, pensioenen en andere inkomsten, van welken „aard ook, thans door de onderscheidene godsdienstige gezindheden of derzelver „leeraars genoten wordende, blijven aan dezelve gezindheden verzekerd. Aan de „leeraars welke tot nog toe uit 's Lands kas geen of een niet toereikend tracte- „ment genieten, kan een tractement toegelegd of het bestaande vermeerderd „worden”.

Op grond van de tweede alinea van dit grondwetsartikel zijn na 1815 door het Nederlandsche Hervormde Kerkgenootschap nieuwe toelagen om tractementen aangevraagd en verkregen, zijn ook door andere kerkgenootschappen, met goed gevolg, zoodanige aanvragen gedaan.

Ook op enkele Synoden der toenmalige Christelijke Gereformeerde Kerken is de vraag overwogen, of 't niet wenschelijk ware zoodanige aanvragen te doen. Op de Synode van Amsterdam, 11—18 Juli 1849, werd besloten: „dat de gemeenten „vrijheid hebben om toelage uit de schatkist te verzoeken.” Op de Synode van 1854 te Zwolle wordt met groote meerderheid van stemmen besloten, om aan de Regeering haren plicht voor te houden, de Kerk met hare bijdragen te ondersteunen. Op de Synode van 1860 te Hoogeveen werd dezelfde vraag behandeld, en het gevoelen der Schotsche afgevaardigden, DR. WILLIAM PEDDIE en Ouderling JOHN DICK PEDDIE, gevraagd. De Schotsche afgevaardigden hebben dit toen ten sterkste ontraden, en geantwoord: 1°. dat 't de eere der kerk moest zijn. zelve in het onderhoud hunner leeraren te voorzien, en 2°. genoemde afgevaardigden zich maar één geval kunnen denken, waarin het geoorloofd zou zijn subsidie te aanvaarden, n.l. wanneer de staat slechts de ware en niet de valsche kerk ondersteunde.

Dit kloeke woord der Schotsche broederen heeft sinds dien grooten invloed geoeffend. Het denkbeeld van subsidie-aanvraag werd geheel prijsgegeven.

Teekenend is vooral het besluit, dat op de Generale Synode van Arnhem in 1902 werd genomen in zake de aanvraag om subsidie voor de Keuchenius-school. Uitdrukkelijk werd volgens art. 97 geconstateerd, dat deze subsidie wel mocht worden aangevraagd voor de eene, maar niet voor de andere afdeeling dier school, n.l. de afdeeling, waarin de helpers tot den Dienst des Woords worden opgeleid.

Door de Christen-staatslieden dr. KUYPER, ds. DONNER, en prof. NOORDTJIZ werd in de Tweede Kamer het krachtig pleit gevoerd voor de losmaking van den finantieelen band tusschen Kerk en Staat en door de motie-DONNER van 17 Mei 1884 werd alinea 2 van art 171 tamelijk wel buiten werking gesteld.

Uit den post op de Staatsbegrooting van 1909, waarin een subsidie van f 1500.— voor de 17e predikantsplaats te Rotterdam was gevraagd, en uit de toelichting van dezen post (zie Mem. van Toel. op art. 62 van de Staatsbegrooting Hoofdstuk VII B) blijkt evenwel, dat de tegenwoordige regeering in zake de uitvoering van al. 2 van art. 171 wederom een eenigszins ander standpunt inneemt. En wel is in de beide Kamers uitgesproken, dat de volksvertegenwoordiging zich kant tegen een regelmatige uitbreiding der staatssubsidien voor de kerken; nochtans blijkt uit dit alles, dat eenige actie onzer Gereformeerde Kerken tot schrapping van al. 2 van art. 171 niet overbodig zou zijn. Geene onzer Gereformeerde Kerken zal zeker een subsidie-aanvraag meer doen. Andere kerkgenootschappen zullen dit in de toekomst wel doen. Handhaving van al. 2 van art. 171 zou alzoo voor de toekomst nog meerdere ongelijkheid scheppen. Naar het oordeel uwer commissie zou 't derhalve wel noodig zijn, dat ter voorkoming van nog meerdere ongelijkheid bij de Hooge Regeering op de schrapping van al. 2 van art. 171 werd aangedrongen.

In het voorstel-Groningen wordt niet alleen gesproken van ongelijkheid, maar vooral ook van onrecht, dat aan onze Gereformeerde Kerken wordt aangedaan. Van onrecht vooral spreken ook de andere voorstellen. N.-Brabant en Limburg vragen om een oplossing van art. 171, waarin aan de eischen van recht en billijkheid wordt voldaan. De classis-Haarlem vraagt om een welgedocumenteerd schrijven aan de Hooge Regeering, waarin de bezwaren worden uiteengezet tegen het

onrecht, dat onder het thans vigeerend art. 171 aan de Gereformeerde Kerken wordt aangedaan

Uit de voorgaande toelichting van art. 171 is naar het oordeel uwer Commissie duidelijk gebleken, dat door art. 171 als zoodanig aan onze Gereformeerde Kerken geenerlei onrecht wordt aangedaan. Integendeel kan gezegd worden, dat onze Gereformeerde Kerken juist in al. 1 van art. 171 den meest hechten grond vinden om hun goed recht te doen gelden. Wel zou er sprake kunnen zijn van een onrecht, dat door een willekeurige toepassing van al. 2 art. 171 aan onze Gereformeerde Kerken wordt aangedaan.

Neen, het onrecht, dat aan onze Gereformeerde Kerken wordt aangedaan, komt uit andere oorzaken voort. Aan de Gereformeerde Kerken is onrecht gedaan door het K.B. van 7 Jan. 1816, waarbij het Algemeen Reglement werd ingevoerd, en alle goederen der Gereformeerde Kerken feitelijk werden overgebracht in 't daardoor gecreëerd genootschap.

Onrecht werd aan onze Gereformeerde Kerken aangedaan, in de jaren 1835 tot 1862, toen geen enkele bede om recht door de Christelijke Gereformeerde Kerken tot de Hooge Regeering gericht, door deze ook maar eenig antwoord werd waardig gekeurd. Onrecht werd onze Gereformeerde Kerken aangedaan in de Kerkelijke processen van 1886 en daarop volgende jaren, waarin door de Nederlandsche Jurisprudentie de valsche stelling van eenheid van Kerkbestuur en Kerkbeheer werd aangenomen.

Het spreekt echter van zelf, dat dit onrecht, hetwelk op zoo onderscheidene wijze aan onze Kerken is aangedaan, niet door de enkele wijziging van art. 171 der Grondwet kan worden te niet gedaan.

Ongetwijfeld zou het pleit voor rechtsherstel met meerdere kracht kunnen worden gevoerd, wanneer het denkbeeld werd aanvaard, hetwelk ten slotte in het voorstel van de Classis-Enkhuizen wordt uitgesproken, dat namelijk aan de Overheid een welgedocumenteerd verzoek gezonden worde, om bij de aanstaande grondwetsherziening een einde te maken aan het onrecht, aan onze Kerken aangedaan, echter met dien verstande, dat daarbij een weg gezocht worde om den finantieelen band tusschen Kerk en Staat los te maken.

Heeft uwe commissie de bedoeling van dit voorstel wel verstaan, dan zou vanwege de Generale Synode aan de Hooge Overheid kapitaliseering van hetgeen thans aan landstraktementen enz. wordt uitbetaald, en tegelijk een organieke wet moeten worden gevraagd, waarbij aan de Gereformeerde Kerken haar evenredig deel van hetgeen aan de Gereformeerde gezindheid op grond van al. 1 van art. 171 zou toekomen, zou worden toegewezen.

Hierbij moet echter nadrukkelijk worden opgemerkt, dat van de zijde onzer Kerken alleen aanspraak zou mogen gemaakt worden op een evenredig deel van datgene, wat op grond van al. 1 van art. 171 aan de Ned. Herv. zou worden uitbetaald. Niet minder, dat zelfs bij inwilliging van dezen eisch slechts voor een zeer gering deel het onrecht, aan onze Gereformeerde Kerken aangedaan, zou worden weggenomen. Het onrecht, dat aan onze Gereformeerde Kerken is aangedaan, schuilt in het K. B. van 7 Januari 1816, waarbij het Ned. Herv. Kerkgenootschap is gecreëerd, en waardoor de goederen der Gereformeerde Kerken zijn overgebracht aan het Ned. Herv. Kerkgenootschap. Dit onrecht zou alleen kunnen worden weggenomen door processen voor den civielen rechter.

Het behoeft echter geen betoog, dat hierdoor niet weinig beroering in het gansche land zou worden teweeggebracht.

Concludeerende, komt uwe commissie nu tot de volgende slotsommen:

1°. dat de thans bestaande ongelijkheid niet is ontstaan door art. 171 Grondwet, en derhalve niet door wijziging van dit grondwetsartikel kon worden weggenomen;

2°. dat het onrecht, hetwelk aan onze Gereformeerde Kerken wordt aangedaan, evenmin schuilt in art. 171 Grondwet, en al evenmin door wijziging van dit Grondwets-artikel kan worden weggenomen;

3°. dat door de losmaking van den finantieelen band tusschen Kerk en Staat en een mogelijk rechtsherstel in dezen weg, 'tonrecht, aan onze Gereformeerde Kerken aangedaan, slechts in zeer geringe mate zou worden weggenomen, en 't rechtsgevoel nog niet zou worden bevredigd.

Op grond dezer slotsommen heeft uwe commissie de eer aan de Synode te adviseeren, dus niet in te gaan op hetgeen door de Particuliere Synoden van Groningen, van N. Brabant en Limburg, en de Classes Haarlem en Enkhuizen wordt voorgesteld.

R. J. W. RUDOLPH, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXVIII. **Rapport en advies in zake petitie om wederinvoering
(Art. 102.) van de doodstraf.**

Aan uwe commissie is opgedragen uwe vergadering te dienen van advies op de punten L 27 No. 1 van uw Agendum.

Deze handelen over een verzoek van Kerken, dat de *Generale Synode bij de Overheid aandrings op wederinvoering van de doodstraf*, gelijk de particuliere Synode van Overijssel zich uitdrukt. In hoofdzaak wordt hetzelfde beoogd door de andere particuliere Synodes, nl. *Groningen, Gelderland, Zuid-Holland* (Noordelijk deel), *Zuid-Holland* (Zuidelijk deel) en de *Classis Utrecht* ofschoon de eene vergadering zich wat meer en de andere zich minder onderscheiden uitdrukt.

Een gewichtig en hoogst ernstig onderwerp.

Reeds de *Generale Synode van 1899* onzer Kerken heeft dan ook blijkens de art. 79, 95 en 155 besloten zich met een eerbiedig request tot Hare Majesteit de Koningin te wenden over dit onderwerp. Dit besluit werd genomen in verband met het voorstel van de particuliere Synode van Zuid-Holland. Volgens art. 45 der Acta van de *Generale Synode 1902* moest deze echter vernemen, dat aan het besluit niet is voldaan; dat het request door de Synode van Groningen goedgekeurd, zelfs „niet is teruggevonden kunnen worden”, zoodat de Synode van Arnhem 1902 besloot: in *de tegenwoordige omstandigheden zich niet met requesten tot de Regeering te wenden.*”

Thans echter komen bijna de helft der Kerken, in meerdere vergadering u uitdrukkelijk en ernstig verzoeken, toch bij de Overheid aan te dringen op wederinvoering van de doodstraf.

En geen wonder!

Reeds sedert 1870 deed onze wetgevende macht, onder den invloed van de toen zeer hoogstaande neo-strafrecht-wetenschappelijke meeningen en het hooge peil van de abolitionistische ideeën van vele rechtsgeleerden de doodstraf uit het strafrecht verdwijnen, afgezien van het militaire en Indische strafrecht.

Zóó stond Nederland, in navolging van de Europeesche Staten: *San Marino, Rumenië* en *Portugal* in 't volle licht der nieuwe strafrechtwetenschap. En door de wet van 3 Maart 1881 (Staatsblad 35) verkregen we een „nieuw Wetboek van (burgerlijk) Strafrecht”, waarin van de doodstraf niet gerept wordt, en, onder de „misdrijven tegen de veiligheid van den Staat” in art. 92 als hoogste straf bepaald, dat „de aanslag ondernomen met het oogmerk om den Koning, de regeerende Koningin of den Regent van het leven of de vrijheid te berooven.... wordt gestraft met levenslange gevangenis of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren”.

Zóó onomwonden hadden de genoemde ideeën getriumfeerd, dat den 26sten Oct. 1880 de Minister van Justitie Modderman, in de 2de Kamer der Staten-Generaal, haast triomfantelijk kon vragen: of het „door en door godsdienstig karakter” der Waldenzen en het innig godsdienstige van de Kwakers niet bewees, dat omverwerping van de doodstraf geenszins met de leer des Christendoms strijdt.

Zóó was het verband van het recht en Godes Woord losgelaten; de wettelijke deur voor de nieuwe beginselen in het Strafrecht nu volkomen geopend; de wetenschap van het strafrecht in diepgaande en ernstig ingrijpende beroering gebracht om door een verbeteringsrecht vervangen te worden, zoodat „zich de strafrechtswetenschap in haar bestaan bedreigd ziet”, het subjectieve standpunt in die wetenschap aan het objectieve van den dood meer en meer alle beteekenis ontnemt en 't Goddelijk karakter van het strafrecht wordt prijsgegeven voor zondige ideeën en menselijke willekeur.

Want, het recht is uit God. Bij de schepping aller dingen werd daarmee ook de bestaansordering van alles, en dus ook van het recht, uit Hem, door Hem en tot Hem gefundeerd. 't Is dus een goddelijke ordening; in God alleen ligt de vorm des rechts.

Toen de zonde uitbrak, begon het onrecht door te werken. Maar daartegenover openbaarde God door Zijne ontferming de ordening van het recht; Hij handhaafde Zijn onafwijsbaar gezag en eischte gehoorzaamheid aan hetgeen Hij bepaald had en bepaalde.

Aan de Overheid schonk God dienvolgens de dubbele taak; tegenover *verduistering der zonden het recht te vertolken*, en tegenover *ongehoorzaamheid het recht te handhaven*.

Wordt nu God als de Schepper en Bestuurder van al wat is erkend en de H. Schrift als Zijn waarachtig Woord aanvaard, dan zal worden erkend, dat „uit Hem, door Hem en tot Hem alle dingen zijn”; dat Zijn „Woord is een lamp voor mijn voet en een licht voor mijn pad”; dat van Hem is het Woord: „Tot de Wet en tot de getuigenis! Zoo zij niet spreken naar dit Woord, het zal zijn dat ze

geen dageraad zullen hebben", maar ook gebeefd door Regeering en onderdanen voor het Woord van Hem, „die uit den hemel is nedergedaald", dat de Schrift, als Godes Woord, „niet kan gebroken worden".

Doch het staat ook, op grond van plaatsen als Gen. 9:5^b-6 en Rom. 13:1-4, gelezen in den trant der Heilige Schrift zelve, vast dat *God* de doodstraf niet slechts als „een *recht*" van de menselijke Overheid heeft geopenbaard, maar ook als „een *plicht*" aan die menselijke Overheid heeft opgelegd. „Wie des menschen bloed vergiet, zijn bloed zal *door den mensch* vergoten worden, want God heeft den mensch naar Zijn beeld gemaakt".

Alle *opzettelijke moord en doodslag* moet naar Zijn wil door de Overheid worden gestraft. Daartoe is zij „*Gods dienaar*se", draagt zij *het zwaard* niet te vergeefs, maar is „een wreekster tot straf". En van die „ordinantiën", door God gesteld, geldt het woord van den Overste van de Koningen der Aarde, onzen Heere Jezus Christus, die tot Pilatus heeft gezegd: „Gij zoudt geene macht hebben tegen mij, indien het U niet van boven gegeven ware"; en voorts geldt van die ordinantie de getuigenis des Heiligen Geestes, dat „zij die de ordinantie Gods wederstaan over zichzelf een oordeel halen".

Een en ander is de Christelijke, schriftmatige leer niet alleen van de Gereformeerde Kerken, doch ook van de Luthersche, de Engelsche, de Russische en de Roomsche Kerken.

„De (d. w. z. onze) nationale wetgeving is een Christelijke wetgeving. In Nederland mag men ons niet langer opdringen een strafwet, waarbij enkel op het nut en de veiligheid der maatschappij en niet op de handhaving van Godes eer en zijne voorschriften wordt gelet. Daarin zijn alle Christenen in Nederland van welke gezindheid ook, eenstemmig". Dus sprak onze groote Christen-Staatsman en Evangeliebelijder, Mr G. GROEN VAN PRINSTERER, herhaaldelijk, en hij wekte soms ook de Kerken op tot getuigenis bij de Overheid, en in 1870 verdedigde hij bijvoorbeeld ook de Kerken, die opkwamen bij de Regeering voor het behoud van de doodstraf.

Toch was hij niet altijd tot belijdenis en getuigenis bij de Overheid bereid; nog veel minder om tijdig of ontijdig „de snippermand van de Tweede Kamer der Staten-Generaal te vullen"; ook was hij afkeerig van onvruchtbare actie.

En al heeft nu ook, naar aller christelijke overtuiging, de Kerk de roeping tot hare leden leerend en opwekkend over de doodstraf te spreken, de Kerk van Christus heeft ook een algemeen en publiekrechtelijk karakter. „Door Mij", zoo zegt de Heere, „regeeren de Koningen"; en Hij, die de Koning der Koningen en de Heere der Heeren is, is ook het Hoofd en de Koning Zijner Kerken, gebiedt over Kerk en Staat beide en eischt van beide, dat zij in de vreeze Zijns Naams en naar Zijn Woord tot elkanders heil werkzaam zijn. Ook bij de Overheid kan het de roeping der Kerken zijn te getuigen.

Maar er dient, naar 's Heeren Woord, ook door de Kerken met voorzichtigheid en met wijsheid te worden getuigd.

En zóó dient ook in deze gewichtige zaak gehandeld te worden.

De Kerken kunnen soms met grooter vruchtbaarheid door samenspreking dan door requesten bij de Hooge Overheid Godes eer ook in deze ernstige zaak behartigen, vooral te dezer zake.

Ook moet de Regeering zelfs wachten met dezen haren wetgevenden arbeid, zoolang de Grondwet-commissie nog niet heeft gesproken. Vandaar dat uwe commissie, na alles rijpelijk overwogen te hebben, uwe Vergadering niet anders kan adviseeren dan het volgende te besluiten:

- a. dat de Kerken het gewenscht achten ten opzichte van de wederinvoering van de doodstraf tegen opzettelijken en wél bewezen moord of doodslag zich te wenden tot de Hooge Overheid;
- b. dit te doen niet door requesteering maar door samenspreking van de deputaten der Kerken voor de correspondentie met de Hooge Overheid, om Hare Majesteit de Koningin, in verkregen audiëntie, bekend te maken met de ernstige overtuiging der Kerken te dezer zake; daarna ook met den Minister van Justitie te spreken over deze ingrijpende zaak en
- c. daarna van het gehoorde rapport uit te brengen aan de volgende Generale Synode.

M. NOORDTZIJ, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXIX.
(Art. 103.)

Rapport in zake de financiële aangelegenheden
der Zending.

Uwe commissie, die u betreffende de zaken der Zending (Letter F van het Agendum) van advies heeft te dienen, heeft u nog te rapporteeren over § 24 van het Zendingsrapport, handelende over de financiën, alsmede over de zaken die daarmee in verband staan.

Een en ander heeft betrekking op

1. de benoeming en instrueering der quaestoren;
2. de betalingen, die zijn gedaan;
3. de administratie en 't beheer;
4. de rekening en verantwoording betreffende de Zendingsbibliotheek op Midden-Java, de kosten der Algemeene Vergadering en de kosten der visitatie op Midden-Java en Soemba;
5. den staat der financiën;
6. de maatregelen die in betrekking tot de Generale kas moeten worden genomen;
7. de opdrachten die moeten worden verleend.

Vooraf zij opgemerkt, dat uwe commissie over de rekening en verantwoording van de huishoudelijke uitgaven der deputaten voor de Zending u reeds van rapport en advies heeft gediend. Genoemde rekening en verantwoording, waarvoor deze deputaten reeds zijn gedechargeerd, valt dus buiten dit rapport.

In de eerste plaats wenscht uwe commissie u meê te deelen, dat de deputaten uitvoering hebben gegeven aan de opdracht door de Generale Synode hun verstrekt, om overeenkomstig art. 27 der Zendingsorde drie quaestoren te benoemen. Respectievelijk tot 1en, 2en en 3en quaestor zijn benoemd de heeren B. J. C. G. DE MOEN te Doesburg en L. G. WEISZ en F. J. D. THEYSE te Amsterdam, die allen deze benoeming hebben aangenomen en als quaestoren hebben gefungeerd.

In de instructie door de deputaten aan de quaestoren gegeven, is geen verandering gebracht, zoodat ook deze drie jaren de 1e quaestor met de ontvangst der inkomsten was belast en de 2e quaestor de uitgaven deed en de administratie voerde.

Wat betreft de betalingen, die zijn gedaan, wil uwe commissie in de tweede plaats het volgende opmerken.

Al de mandaten die door de deputaten aan de quaestoren zijn gegeven, zijn genoemd in het Zendingsrapport. In het mandaatboek is geen enkel mandaat te vinden, dat niet in die opgaven is opgenomen. Het rapport is echter in Juli reeds afgedrukt. Nadat dit rapport reeds ter perse was, zijn er door de deputaten nog enkele mandaten afgegeven, die dus in de genoemde opgave niet konden worden vermeld. Deze mandaten zijn de volgende:

Juli. Aan D. KOELEWIJN voor de Keuchenius-School f 125.— per maand.

21 Juli. Aan Ds. D. BAKKER:

- a. voor traktement over de maand Juni f 300.—.
- b. voorts elke maand voor verlofstraktement f 150.— en voor huishuur f 25.—.

31 Mei. Aan Ds. D. BAKKER:

- a. alsnog voor reiskosten f 144.04⁵.
- b. voor kosten van inrichting hier te lande f 500.—.
- c. restitutie van kosten der visitatie op Midden-Java en Soemba f 173,98.

11 Aug. Aan de huishoudelijke quaestoren der deputaten voor kosten van deputaten f 22,95.

Uwe commissie heeft al de mandaten, door de deputaten gegeven, vergeleken met de synodale besluiten alsmede met de boeken der quaestoren.

Zij kan constateeren:

- 1e. dat aan alle synodale besluiten in zake betalingen, die moesten worden gedaan, ook uitvoering is gegeven;
- 2e. dat door de deputaten geen enkel mandaat tot eenige betaling is gegeven, waartoe zij niet door een of ander synodaal besluit waren gemachtigd;
- 3e. dat elk mandaat tot betaling ook stiptelijk door de quaestoren is uitgevoerd;
- en 4e. dat de quaestoren geen cent hebben betaald, waartoe zij niet waren gemandateerd door de deputaten.

Het mandaatboek van de deputaten klopt met de synodale besluiten, en de boeken der quaestoren harmonieeren met het mandaatboek.

Voorts zijn al de posten van uitgaaf, voorkomende in de boeken der quaestoren, door behoorlijk geteekende quitanties gedekt.

Wat betreft de administratie en het beheer, wil uwe commissie in de derde plaats, op eenige zaken de aandacht vestigen.

Vooreerst kan zij met genoegen constateeren, dat de administratie met zeldzame accuratesse wordt gevoerd. Hierbij mag wel een woord van bizonderen dank worden uitgesproken aan den heer L. G. WEISZ, die als tweede quaestor met de administratie is belast.

Ook heeft uwe commissie zich overtuigd, dat is voldaan aan art. 28 der Zendingssorde, waarin is bepaald, dat de deputaten aan de quaestoren geen decharge verleen en dan na gehoord advies van drie deskundigen.

Over de boekjaren 1908 en 1909 zijn de boeken der quaestoren nagezien door de heeren J. C. VAN SCHAICK, H. D. VON MEIJENFELDT en D. VAN EIJK. Bij het nazien der boeken van het jaar 1910 nam de laatste daaraan geen deel, zoodat ditmaal de boeken slechts door twee deskundigen zijn nagezien. De deputaten waren niet meer in de gelegenheid de boeken nog door een derden deskundige te doen nazien.

Blijkens de door de deskundigen geteekende verklaring in het balansboek en de door hen voor elk jaar aan de deputaten gegeven adviezen, hebben zij telkens de rekening en verantwoording geheel in orde bevonden en de deputaten geadviseerd de quaestoren te dechargeeren.

Overeenkomstig deze adviezen, die alle zijn overgelegd aan uwe commissie, is door de deputaten gehandeld. Zij hebben elk jaar de boeken geadviseerd en in orde bevonden. Bij verklaring, door Voorzitter en Scriba van deputaten geteekend, en opgenomen in het balansboek is aan de quaestoren decharge verleend.

Voorts zij nog opgemerkt, dat het boekjaar loopt van 1 Jan. tot 31 Dec. In de rekening en verantwoording der Generale Kas is dus ditmaal nog begrepen het volle jaar 1908 terwijl over de reeds verlopen maanden van het jaar 1911 nog geen verantwoording kon geschieden.

Uwe commissie is van oordeel, dat voor de gehouden administratie en het gevoerde beheer decharge kan worden verleend.

Ten vierde moet uw Commissie met een enkel woord herinneren aan enkele speciale rekeningen.

Voor de kassen, die in Indië worden beheerd, wordt natuurlijk afzonderlijke administratie gehouden. Wat betreft de kas der Kweekschool heeft uwe commissie u in zake de rekening en verantwoording in het rapport over de Kweekschool reeds van advies gediend.

Voor de Zendingbibliotheek op Midden-Java is bij synodaal besluit toegelegd een bedrag van f 200.— per jaar. De rekening en verantwoording is elk jaar ingediend bij de deputaten voor de zending, en nagezien en accoord bevonden. Uwe commissie, die een en ander nazag, adviseert u ook hiervoor decharge te verleen. Ook voor wat betreft de kosten der Algemeene Vergadering, waarvoor een bedrag ad f 100.— per jaar is toegestaan, kan uwe commissie tot hetzelfde adviseeren. Gedurende deze drie jaren behoefde hiervoor slechts f 200.— gezonden te worden, dus f 100.— beneden het toegestane bedrag.

In zake de kosten der visitatie is bij synodaal besluit bepaald, dat hiervan de helft zal worden gedragen door de Generale Kas der Zending (zie art. 5 der visitatieregeling). Tevens is bepaald, dat de visitatie op Soemba zal geschieden door één der missionnaire dienaren op Midden-Java.

De broeders op Midden-Java oordeelden zeker beter, dat de visitatie op Soemba zou geschieden door twee dienaren; wat ook is gebeurd.

Natuurlijk rees nu de vraag wie de kosten van den tweeden dienaar zou dragen. Ofschoon daartoe niet uitdrukkelijk gemachtigd, hebben de deputaten na correspondentie met de deputaten der Kerken van Groningen-Drenthe-Overijsel goed gevonden dat ook deze meerdere kosten zouden worden gedragen voor de helft door de Generale Kas en voor de andere helft door de kas voor de zending op Soemba. Tevens is door de deputaten aan de broeders op Midden-Java geschreven, dat men zich in het vervolg behoort te houden aan wat de Synode bepaald heeft. Uwe commissie meent, dat de deputaten in de gegeven omstandigheden goed hebben gehandeld. De gezamenlijke kosten der visitatie, voor zoover die door de Generale Kas zijn betaald, bedragen f 173,98. De ingediende rekening is goedgekeurd.

In de vijfde plaats wenscht uwe commissie iets te zeggen van den staat der finantiën.

De cijfers door de deputaten genoemd in hun rapport, kloppen met de winst en verliesrekening in het grootboek der quaestores.

Een kort overzicht zij u hierbij aangeboden.

Ontvangsten der Generale kas.

	1908	1909	1910
Per bijdrage Ned. Geref. Zendings-Vereeniging	f 4842,13	f 1220.—	f 1085.—
„ erfenissen en legaten	„ 300,—	—	„ 3704,50
„ Pinkstercollecten	„ 2039,64 ^s	„ 2249,90 ^s	„ 2199,24 ^s
„ Zendingsblad	„ 5306,44 ^s	„ 5598,70 ^s	„ 6159,39 ^s
„ giften en schenkingen	„ 1591,97	„ 2262,56 ^s	„ 2349,17
„ 10% Zendende Kerken	„ 5965,20 ^s	„ 6803,20	„ 5007,46 ^s
„ extra collecten	„ 2690,81	—	—
„ interest-effecten	—	—	„ 54,64 ^s
Totaal	f 22736,20 ^s	f 18134,37 ^s	f 20559,42

Hierbij zij opgemerkt, dat de schommeling in de ontvangsten vooral veroorzaakt werden door de zeer wisselvallige posten als Bijdrage Nederlandsche Gereformeerde Zendings-Vereeniging, legaten en giften en schenkingen.

De meer geregelde inkomsten wijzen op toenemende zendingsactie in onze kerken, ook gedurende deze drie jaren.

Uitgaven der Generale kas.

	1908	1909	1910
Per subsidie Batavia	f 2400.—	f 1750.—	f 1200.—
„ „ Soerabaja	„ 4500.—	„ 3000.—	„ 3000.—
„ „ School HORSTMAN	„ 1200.—	„ 1200.—	„ 1200.—
„ pensioenen en wachtgelden	„ 2649,96	„ 2649,96	„ 2649,96
„ zendingsbibliotheek op Java	„ 235,35	„ 164,65	„ 279,25
„ kosten Algemeene Vergadering	„ 100.—	—	„ 200.—
„ subsidie Medische dienst	„ 3000.—	„ 1999,92	„ 2000,08
„ Keuchenius-School	„ 10311,83	„ 8300.—	„ 4491,60
„ Kerken en Administratie	„ 579,96	„ 559,93	„ 559,93
„ huishoudelijke uitgaven van de deputaten	„ 823,64	„ 800.—	„ 800.—
„ bijdrage zendingsconsulaat	—	„ 559,93	„ 559,93
„ interest	„ 6,31	„ 870 ^s	—
Totaal	f 25807,05	f 21012,83	f 16962,24 ^s

Hierbij zij opgemerkt, dat in deze drie jaren geen enkele maal een extra-collecte is uitgeschreven geworden. Slechts een paar malen moesten tijdelijk eenige gelden worden geleend, die zijn verkregen door prolongatie van eenige effecten, welke daartoe door één der deputaten beschikbaar zijn gesteld. De betaalde interest over deze drie jaren belooft slechts f 15.01½. Het is dus met den staat der finantiën aanmerkelijk gunstiger geloopt dan in 1908 kon worden voorzien. Niet het minst heeft daartoe bijgedragen de opbrengst van den verkoop der gebouwen te Poerworedjo, die voor f 7000.— zijn verkocht, welke opbrengst is gestort in de kas der Keuchenius-school.

Bovendien heeft ook het Zendingsblad goede winst opgebracht.

Gedurende de eerste 7 maanden van 1911, van 1 Januari tot 31 Juli, is ontvangen :

Per bijdrage Zendende Kerken	f 4262,65
„ Pinkstercollecten	„ 413,99 ^s
„ giften en schenkingen	„ 1793,43 ^s
„ Zendingsblad	„ 6186,69
„ interest	„ 95,70

Totaal f 12752,47

Uitgegeven is :

Per subsidie Batavia	f 800.—
„ „ Soerabaja	„ 1750.—
„ „ School HORSTMAN	„ 500.—
„ „ Medische dienst	„ 1166,62
„ Keuchenius-school	„ 6300.—
„ pensioen en wachtgelden	„ 1190,82
„ kosten deputaten	„ 650.—
„ administratie en beheer	„ 228,93 ^s

Totaal f 12586,37^s

De reserve, die 1 Jan. 1908 nog *f* 11491,18 bedroeg, was den 31 Juli 1911 gedaald tot *f* 9305,15.

Hierbij moet nog worden opgemerkt, dat in de reserve is begrepen een renteloos voorschot aan de Kerk van Soerabaja tot een bedrag van *f* 5162,75. Voorts behooren tot deze reserve eenige incurante fondsen, die op de balans staan voor eene waarde van *f* 1387,75.

Bij de kasopname, den 7 Augustus jl., bedroeg het feitelijk beschikbare geld slechts *f* 1670,60^s.

Van het genoemde voorschot heeft de Kerk te Soerabaja deze jaren niets afgelost.

Het staat te vreezen, dat deze Kerk voorloopig geen aflossing zal kunnen doen. Zodoende mag dus geconstateerd, dat de staat der finantien deze drie jaren niet ongunstig is geweest, maar dat er thans tevens noodzakelijk maatregelen moeten worden genomen om in de behoeften der Generale Kas te voorzien.

Dit bewijst ons van zelf heel het zesde punt van ons rapport.

Het is bijna zeker, dat de komende drie jaren de gewone inkomsten der Generale kas de uitgaven niet zullen kunnen dekken.

Uwe commissie heeft gepoogd eene begrooting van ontvangst en uitgaaf te ontwerpen.

Zij noemt de ontvangsten als volgt:

10 pCt. van de inkomsten der Zendende Kerken . . . <i>f</i>	6000.—
opbrengst van het Zendingsblad	6000 —
bijdrage van de Nederduitsche Geref. Zend. Ver. . .	1500.—
Pinkstercollecten	1000.—
giften en schenkingen	2000.—
legaten	1000.—
	<u><i>f</i> 17500.—</u>

Natuurlijk biedt deze raming weinig zekerheid. De opbrengst van de bijdrage der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging is zeer wisselvallig. Evenzoo de post Giften en Legaten. Uwe commissie nam het gemiddelde der laatste jaren als basis van berekening. Maar er valt van deze posten niets met eenige zekerheid te zeggen.

De reeds door uwe vergadering gevoteerde en verdere noodzakelijke uitgaven raamt uwe commissie aldus:

subsidie aan de Kerk te Batavia <i>f</i>	1200.—
" " " " " Soerabaja	3000.—
" " " " " Amsterdam voor	
den Med. dienst	2000.—
" " " school van Horstman	1200.—
wachtgelden en pensioenen:	
Ds. L. ADRIAANSE <i>f</i>	500.—
Ds A. DELFOS	400.—
Mevr. de Wed. Ds. HUYSING	1000.—
Mevr. de Wed. WILHELM	650.—
te zamen	<u>2550.—</u>
administratie en beheer	580.—
kosten van deputaten	650.—
Zendingsbibliotheek op Midden-Java	200.—
kosten Algemeene Vergadering	100.—
Zendings-consulaat	600.—
opleidingsscholen	12000.—
	<u><i>f</i> 24080.—</u>

Veel lager durft uwe commissie de uitgaven niet te ramen. Wel hoopt zij dat enkele posten minder zullen vorderen. Het is mogelijk dat de Kerk van Batavia met minder subsidie wel kan volstaan en dat ook de subsidie van den Medischen dienst tot het genoemde bedrag niet noodzakelijk zal blijken. Maar van de andere posten is geen verlaging te verwachten. De meeste der posten zijn vaststaande bedragen. Bij den post Administratie en beheer moet met historische toestanden worden gerekend, die reeds sinds jaren her bestaan en bijna als verkregen rechten kunnen worden aangemerkt. Ook de huishoudelijke uitgaven der deputaten, waartoe behooren alle reis- en verblijfkosten, kosten van het zendingsblad, vergaderingskosten, kosten van de zendingsbibliotheek hier te lande, drukloonen, porto's enz. enz., durft uwe commissie niet lager te ramen dan *f* 650.— per jaar.

En als de kosten der opleidingsscholen deze drie jaren met gemiddeld *f* 12000.— per jaar zullen worden gedekt, zal er wel de hoogst mogelijke zuinigheid moeten worden betracht.

Er dreigt dus een jaarlijksch te kort van *f* 24080 — *f* 17500 = *f* 6580.

Bovendien staat de Generale kas voor enkele buitengewone uitgaven van aanmerkelijk bedrag.

De terugkeer van Ds. D. BAKKER, de uitzending van een onderwijzer voor de Keuchenius-school, en de bouw der derde woning zullen te zamen een bedrag vorderen van ten minste *f* 10.000. Voor den bouw der woning is daarbij dan nog gerekend op eene rijks-subsidie tot de helft der kosten.

Dit alles in het oog vattend, is het noodzakelijk dat er maatregelen worden getroffen om in den nood der kas te voorzien.

Vooreerst acht uwe commissie het wel gewenscht, er bij al de Kerken met nadruk op aan te dringen, dat men getrouw de 10% storte van alles wat voor de zending wordt bijeengebracht, ook van wat voor den Medischen dienst wordt verzameld, hetzij dit rechtstreeks of door middel van eene daartoe werkende vereeniging geschiedt.

Het is dringend noodig, dat van elke inkomst voor de zending, hetzij voor den hoofddienst hetzij voor eenigen hulpdienst stiptelijk 10% worden afgedragen aan de Generale kas.

Nu is tot nu toe de opbrengst der Vereeniging „Dr. SCHEURERS Hospitaal” van deze verplichting vrijgesteld. Het komt uwe commissie voor, dat het niet billijk meer is, de opbrengst dezer Vereeniging vrij te stellen van deze verplichting. Zoo-lang het Petronella-Hospitaal door de Kerk van Amsterdam werd geëxploiteerd, daartoe door de Generale Synode gemandateerd, lag het voor de hand dat van de opbrengst de genoemde Vereeniging geen 10% werd gestort in de Generale Kas. Bovendien was deze Vereeniging jaren lang de eenige Vereeniging die voor den Medischen dienst inzamelde.

Thans zijn er echter onderscheiden vereenigingen die voor Medische zending werkzaam zijn.

Wordt voor de Vereeniging „SCHEURERS hospitaal” vrijstelling gegeven aan de Kerk van Amsterdam, dan behoort dit billijkheidshalve ook te geschieden voor de vereenigingen, die werken voor de Medische zending van andere Kerken. Het is dus gewenscht het daarheen te leiden, dat de genoemde vrijstellingen vervallen. Dit zal een aanmerkelijke bate geven voor de Generale Kas.

Bovendien zal het wellicht noodig zijn, dat er deze drie jaren een paar maal een extra collecte wordt gehouden.

Voorts is het gewenscht, dat in alle Kerken gewerkt worde tot versterking der Zendingsactie. Beschamend was wat Prof KOLIJN uwe vergadering heeft meege-deeld van den Zendingsarbeid der kerken die hij hier ver egenwoordigde. Die Kerkgemeenschap is ons in Zendingsactie mijlen ver vooruit.

En natuurlijk als de liefde, het gebed en de ijver voor de Zending maar toenemen, is er ook voor de Generale kas geen zorg.

Wat nu ten slotte de opdrachten betreft die uw vergadering zal hebben te geven, is het in de eerste plaats noodig dat opdracht verleend worde tot het benoemen van quaestores naar Art. 27 der zendingsorde.

Voorts moet opdracht gegeven worden tot het uitschrijven van des noodig twee extra-collecten.

Verder is het zeer gewenscht, dat aan de te benoemen deputaten voor de zending machtiging wordt verleend, om in geval van hooge noodzakelijkheid tot voorkoming van stagnatie in den gang der zaken van de gezamenlijke Kerken gelden te mogen opnemen voor de Generale kas tot een maximum van *f* 10.000, evenals ook door de vorige Synode is geschied.

En ten slotte verdient het aanbeveling om deze deputaten te machtigen, over alle zaken te beslissen, waarover mocht blijken geen beslissing te zijn genomen of waarvan de beslissing niet tot de volgende Generale Synode kan worden uitgesteld.

Samenvattende heeft uwe commissie de eer u voor te stellen: (volgt in art. 103.)

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXIXa.
(Art. 103.)

Protest.

Ondergeteekende, overwegende, dat de Synode bij de behandeling van de zaken der Theologische School de noodig geachte voorziening betreffende versterking der onderwijskrachten afhankelijk heeft gesteld van het inkomen der daarvoor benodigde gelden;

en in de zaken der Zending besluiten heeft genomen zonder vooraf den staat der finantiën te bespreken, en daarna geen bezwaar gemaakt, aan de Zending, indien noodig, extra-collecten toe te staan alsmede een kassierskantoor aan te wijzen, waar eventueel ontbrekende gelden kunnen worden opgenomen voor rekening der Kerken, acht zich verplicht, daartegen te protesteeren;

omreden dit is een meten met twee maten, in het Woord Gods veroordeeld, en een achterstelling van de Opleiding tot den Dienst des Woords bij de Zending, welke beiden van 's Heeren wege aanspraak hebben op de volle liefde des geloofs van al de Kerken;

en verzoekt opnemng hiervan in de Acta der Synode.

Zwolle, 1 Sept. 1911.

L. LINDEBOOM.

BIJLAGE LXXX.
(Art. 104.)

Advies in zake het verleenen van het promotierecht aan de Theologische School.

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders.

Uwe commissie ontving de opdracht advies uit te brengen over de punten C I, 12, D 2 b en 7 van het Agendum, handelende over het verleenen van den doctoralen titel aan de Theologische School. De Particuliere Synode van Overijsel zond bij de Generale Synode een voorstel in, dat aldus luidt: de Generale Synode doet stappen, opdat aan de Eigen Inrichting der Kerken het recht van promotie worde verleend. De classis Koevorden brengt het voorstel ter Synodale tafel, dat, indien de vereeniging tusschen de Theologische School en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit niet te verkrijgen is in den weg van het voorstel-BAVINCK 1899, de onderwijskrachten aan de Theologische School met een vijfden en zesden hoogleeraar worden versterkt en de gelegenheid worde geopend aan de Theologische School te kunnen promoveeren. Ook het College van Hooggeleerden aan de Theologische School zond bij deze Synode een missive in, waarin wordt aangedrongen op het verleenen van het promotierecht aan de Theologische School. Deze missive gaat als bijlage bij dit advies. (Zie bijlage LXXXIa.)

Uwe commissie heeft deze gewichtige aangelegenheid in den breede besproken. Sommige broeders waren er voor, het voorstel te verwerpen, anderen het aan te nemen. Van de zijde dergenen, die er bezwaar in hadden dat de Theologische School het promotierecht verkreeg, werden de volgende punten aangevoerd:

1. De Generale Synode van Amsterdam 1908 heeft zich over het doctoraat uitgesproken. Er moeten al gewichtige argumenten te berde worden gebracht, zal de Synode er toe over gaan dit besluit te herzien.

2. Het grootste aantal theologische scholen heeft dit recht niet; weshalve het niet noodzakelijk wordt geacht dit recht aan onze Theologische School te verleenen.

3. Het promotierecht is in strijd met den aard van de Theologische School. Zij is opleidingsschool voor den Dienst des Woords, en heeft haar taak volbracht wanneer zij iemand op wetenschappelijke wijze heeft gevormd tot candidaat in de theologie.

4. Afgedacht van theoretische motieven, waarover een Synode moeilijk oordeelen kan, is het verleenen van het jus promovendi aan de Theologische School om verschillende praktische redenen niet gewenscht.

5. Ook bij deze vraag hebben wij te letten op het oordeel van het Curatorium dat met 8 tegen 4 stemmen het voorstel om het verzoek van de hooggeleerden niet te ondersteunen, heeft aangenomen.

Andere broeders waren van oordeel, dat aan het verzoek der hooggeleerden moest worden voldaan en dat het voorstel van de Particuliere Synode van Drente en van de classis Coevorden moest worden aangenomen. Zij voerden voor dit gevoelen de volgende gronden aan:

1. Het terugkomen op het besluit van de Synode van 1908 kan geen bezwaar opleveren.

2. Het verleenen van het recht aan de Theologische School om begaafden studenten den graad te verleenen van doctor in de H. Godgeleerdheid is niet in strijd met den aard van de Theologische School. Ze is een opleidingsschool voor den Dienst des Woords, maar hare hoogleeraren beoefenen daartoe op wetenschappelijke wijze de Theologie en geven wetenschappelijk onderwijs. Practisch is er tusschen een theologische faculteit en een theologische school geen verschil. Zoo de Theologische School het jus promovendi verkrijgt, zal het karakter der Theologische School niet veranderen, maar zal zij zich juist ontwikkelen in de richting, waarin zij zich thans beweegt.

3. Het is in het belang der Kerken, dat er al meer mannen van hooge wetenschappelijke ontwikkeling komen, daar met name in den tegenwoordigen tijd de Kerken over vele gewichtige quaesties hebben te oordeelen en de voorlichting van bekwame mannen daarbij van groote beteekenis mag worden geacht.

4. Het is in het belang van de studenten, die gaarne promoveeren willen. Zij kunnen dan door dezelfde hoogleeraren en terzelfder plaatse verder worden onderwezen en hun studie vormt een geheel.

5. Om redenen van practischen aard behoeft de instelling van het doctoraat niet achterwege te blijven. De hoogleeraren achten het voldoende, zoo het aantal hoogleeraren op vijf gebracht wordt. Ook de financiën behoeven geen bezwaar op te leveren.

Uwe commissie is echter eenparig van oordeel, dat, met het oog op de beslissing inzake de benoeming van den vijfden hoogleeraar, het niet gewenscht is thans op de behandeling dezer zaak nader in te gaan en veroorlooft zich aan de Synode voor te stellen:

De Synode, kennis genomen hebbende van de voorstellen van de Particuliere Synode van Overijsel en van de classis Koevorden, insgelijks van het verzoek van de Hoogleeraren der Theologische School inzake het verleenen van het promotierecht aan de Theologische School,

overwegende, dat de Synode besloten heeft thans tot de benoeming van een vijfden hoogleeraar nog niet over te gaan,

besluit het voorstel van de Particuliere Synode van Overijsel en de classis Koevorden en het verzoek van de Hoogleeraren der Theologische School thans niet in behandeling te nemen.

DR. T. HOEKSTRA, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXXI. Rapport aan de Curatoren der Theologische School
(Art. 104.) inzake het verleenen van den doctoralen titel.

Weleerwaarde Broeders!

In uwe vergadering van 4 Juli l.l. kwam de wensch van hoogleeraren aan de orde, dat uw college steun zou bieden aan het verzoek, hetwelk zij voornemens zijn te richten tot de e.k. Generale Synode, dat deze nl. de Theologische School machtige om aan hare leerlingen na volbrachte studie den doctoralen graad te verleenen. Uwe vergadering besloot deze gewichtige zaak niet terstond te behandelen, doch haar uit te stellen tot de 14/15 Augustus a.s. te houden buitengewone samenkomst, en stelde ondergeteekenden in commissie om inmiddels vóór 1 Augustus haar te dienen van præadvies over deze aangelegenheid. Gevolg gevende aan deze uwe opdracht, hebben ondergeteekenden de eer u thans hun rapport aan te bieden. Aangezien door u gewenscht werd, dat wij bijzondere aandacht zouden schenken aan het in 1908 door hoogleeraren ten dezen aan u uitgebrachte rapport, hebben wij dit belangrijke stuk ten leiddraad genomen voor ons præadvies, en het op den voet gevolgd, meenende, daarmede in uw geest te handelen.

Hoogleeraren beantwoorden allereerst de vraag, welk doctoraat bedoeld wordt: het — altijd nog eenigszins onzekere — kerkelijke ambt, of de wetenschappelijke doctorale titel. Aangezien een kerkelijk ambt alleen door de kerk kan gegeven worden, beantwoorden zij deze vraag in laatstgenoemden zin. Uwe deputaten gaan met deze redeneering accoord, en meenen, dat hier alleen sprake kan zijn van eenen wetenschappelijken titel.

De vraag, wat dan de beteekenis is van dezen titel, wordt door hoogleeraren niet opzettelijk beantwoord, waarschijnlijk omdat ze dit voor volkomen duidelijk hielden. Nochtans achten uwe deputaten, om alle misverstand te vermijden, het niet overbodig deze opzettelijk onder de oogen te zien, opdat volkomen vast sta niet alleen wat niet, doch ook wat wel bedoeld wordt. Liever hadden uwe deputaten deze omschrijving van het doctoraat van de professoren ontvangen, die zeker veel meer bevoegd zijn om zulk een bepaling te geven. Waar het rapport deze evenwel niet bevat, meenen wij niet ver van de waarheid te zijn, indien we zeggen, dat de doctorale titel niet alleen beteekent, dat de drager ervan wat meer gestudeerd heeft dan een ander, maar volgens geschiedenis en spraakgebruik *de bevoegdheid verleent om hooger onderwijs te geven*. Het geven van deze bevoegdheid staat aan elk *wetenschappelijk lichaam*, welks reputatie uitnemend genoeg is om aan de titels, welke het verleent, *zedelijke waarde* te geven.

In 't algemeen is dit, naar het ons voorkomt, de gedachte van het doctoraat. Natuurlijk sluit deze niet in, dat al zulke bevoegden ook werkelijk geroepen zullen worden om hooger onderwijs te geven. Evenmin dat het wetenschappelijk lichaam, hetwelk dezen graad verleende, verplicht is zich zelf alleen van zijn eigen gegraduateerden te bedienen. En ook is onder dit hooger onderwijs volstrekt niet slechts het geven van college ecathedra te verstaan, doch eveneens alle wetenschappelijke arbeid, waardoor de ontwikkeling van maatschappij en kerk wordt gediend. Terwijl het eindelijk nauwelijks noodig is het gevleugelde woord in herinnering te brengen, dat we niets hebben aan titels zonder mannen, en de titel alleen waarde heeft in zoverre iemands arbeid hem recht erop geeft en doet behouden. Doch dit alles neemt niet weg, dat de doctorale titel als zoodanig naar geschiedenis en gebruik de bevoegdheid beteekent, door een wetenschappelijk lichaam na behoorlijk onderzoek aan iemand verleend, om hooger onderwijs te geven.

Na deze bepaling komen wij tot de argumenten, door hoogleeraren aangevoerd ten gunste van het verlenen van den doctoralen titel door de Theologische School.

Hun *eerste* argument is, dat curatoren reeds in 1885 van oordeel waren, dat de Theologische School het recht heeft titels te verlenen, en dat door de wetenschappelijke versterking, welke de School inmiddels ontving, dit recht dus zeker nog in kracht is toegenomen.

Uwe deputaten hebben allen eerbied voor het oordeel van curatoren van 1885, doch meenen, omdat geen argumenten van deze broeders worden aangevoerd, deze mededeeling te kunnen laten rusten, daar zij van bewijskracht ten dezen ontbloot is.

Van meer waarde is het *tweede* argument. Hoogleeraren betoogen tegenover degenen, die beweren, dat alleen de Universiteit dezen graad verlenen kan, dat dit onjuist is om twee redenen: 1° omdat het mede oordeelen der andere faculteiten bij de promotie slechts formeele beteekenis heeft wegens de ontzaglijke uitbreiding der wetenschap; 2° omdat de verleening van den doctoralen graad nooit afhankelijk was van de aanwezigheid van alle faculteiten, veel minder van de vertegenwoordiging van de gansche wetenschap.

Uit de bepaling, welke uwe deputaten boven van het doctoraat gaven, blijkt, dat zij met deze redeneering van hoogleeraren zich in hoofdzaak wel kunnen vereenigen. Wanneer het wetenschappelijk lichaam, dat dezen graad verleent, voldoende geestelijk gezag heeft om zijn titels in de wetenschappelijke wereld te doen eerbiedigen, komt het er minder op aan of dit een volledige dan wel een onvolledige universiteit is, en kan er ook geen bezwaar zijn, dat een Theologische School den doctoralen titel verleent, wanneer deze op ééne lijn staat met de Theologische Faculteit eener Universiteit. De doctorale titel geeft geen effectus dan van een zekere wetenschappelijke erkenning, en de school, die hoog genoeg staat om haar oordeel in deze te doen respecteren, kan dus veilig zulk een graad verlenen.

Bestaat derhalve in abstracto de mogelijkheid, dat een Theologische School den doctors-titel geeft, de hoogleeraren voeren als *derde* argument aan, dat de Theologische School, hoewel de opleiding van a.s. Dienaren des Woords bedoelende, nochtans om aan deze hare bestemming te kunnen beantwoorden tevens een wetenschappelijke inrichting moet zijn, aan welke op den duur het recht niet kan onthouden worden den doctoralen graad te verlenen.

Nu wenschen uwe deputaten geen woord te zeggen over den eisch, dat alle onderwijs aan de Theologische School der Gereformeerde Kerken op een hoog wetenschappelijk peil moet staan. Dit spreekt zoo van zelf, en behoort zoozeer tot de door ieder toegestemde dingen, dat elk erover te berde gebracht woord voor verspild kan gehouden worden.

Eene andere vraag is evenwel, of het op den weg der Kerken ligt aan hare opleidingsschool zulk eene uitbreiding te geven, dat deze ook den doctoralen titel verleent. Tot haar leedwezen moet uwe commissie bekennen, dat zij ondanks ernstige en broederlijke samensprekingen in dezen niet tot eenstemmigheid heeft kunnen komen.

De minderheid van uwe commissie was van oordeel, dat de kerken goed zouden doen door, ja eenigermate verplicht waren tot het verleenen van het jus promovendi aan de Theologische School. En zulks op de volgende gronden: Het is voor de kerken van het hoogste belang, niet het minst in den tegenwoordigen tijd, dat zij kunnen beschikken over bekwame dienaren des Woords, die in staat zijn de dwalingen van dezen tijd te beproeven en te bestrijden, die het Woord des Heeren ernstig kunnen onderzoeken en daaruit de beginselen kunnen afleiden welke in onze dagen inzonderheid toepassing moeten vinden. Daarom zeggen hoogleeraren terecht, dat de kerken er groot belang bij hebben aan begaafde jongelieden gelegenheid te geven om hun voorbereidende studie langer uit te strekken, en de wetenschap, vooral naar hare litterarische, historische en philosophische zijde, dieper in te denken.

Ook voor de *studenten* is dit van veel waarde. Wanneer het blijkt, dat zij meer dan gewone begaafdheid hebben, is het voor hen van groote beteekenis, dat zij aan dezelfde school, welke hun den candidaatsbul verleende, ook verder kunnen studeeren en zich niet naar een andere inrichting van onderwijs behoeven te begeven, met al de daaraan verbonden bezwaren. Laat dus de kerken de studenten niet hinderen, maar hen in de gelegenheid stellen om desgewenscht door te studeeren voor den doctoralen graad.

Niet minder gewenscht is het voor de Theologische School, dat zij deze bevoegdheid ontvangt en in geen enkel opzicht achter staat bij eene Theologische Faculteit. Haar wetenschappelijk peil zal rijzen, wat den kerken slechts ten goede kan komen. Laat dezen haar dus niet hinderen door haar te beletten gebruik te maken van eene bevoegdheid, welke zij rechtens bezit. De School zal op deze wijze niet van karakter veranderen, doch eerst ten volle uitgroeien, omdat zij nu geheel en al de dienaren zal kunnen geven, welke de kerken noodig hebben.

Ziehier het gevoelen der minderheid in uwe commissie, welke dus genegen is u te adviseeren om bovenstaande redenen — welke met het rapport der hoogleeraren overeenstemmen — het door hoogleeraren aan de Synode te richten verzoek door curatoren te doen ondersteunen.

De meerderheid uwer commissie kon tot haar leedwezen zich in bovengenoemde redeneering niet vinden.

Natuurlijk denkt zij er niet aan het nut en de belangrijkheid van het aanwezig zijn van bekwame doctoren in de H. godgeleerdheid te ontkennen. Met alles wat daarover gezegd wordt, gaat zij gaarne mede. Het eenige punt van verschil wordt o. i. aangegeven door de zeer belangrijke vraag: ligt het op den weg der kerken *zelve* te zorgen, dat er doctoren zijn?

Bij de vereeniging der kerken is in 1892, terecht of ten onrechte, al naar men daarover oordeelt, het beginsel aanvaard, dat afgedacht van alle vrije studie de kerken ook zelve eene inrichting tot het opleiden van Dienaren des Woords zullen hebben. Aan dit beginsel kan en mag niet getornd worden. Maar eene andere vraag is of het goed te keuren valt daaraan thans zulk een uitbreiding te geven, dat de kerken ook zelve zorgen doctoren op te leiden.

Op zich zelf genomen ontkent de meerderheid uwer commissie het recht der kerken, om door hare School daarvoor te zorgen indien zij op geen andere wijze zulke mannen kunnen ontvangen, geenszins, zooals boven reeds is gebleken. De Theologische School in 't bijzonder en de kerken in het gemeen hebben behoefte aan doctoren, en indien op geenerlei wijze in dezen nood kan voorzien worden, kan niemand het in de kerken misprijzen, wanneer deze zelve de hand aan de ploeg slaan; integendeel, dit ware dan haar plicht.

Maar de meerderheid uwer commissie meent, dat de kerken slechts in het uiterste geval dit zouden moeten doen, en veiliger gaan wanneer zij zich niet op dat terrein begeven.

In de eerste plaats omdat de geschiedenis der kerken geleerd heeft grootelijks voorzichtig te zijn met het gaan buiten de lijn van haar naasten plicht. De historie van het gymnasium der kerken ligt nog versch in het geheugen en is een baken in zee, waarschuwend om toch niet tot zich te trekken wat niet zuiver kerkelijk is. Beperving is noodig.

In de tweede plaats omdat het bezit van doctoren behoort tot het welwezen, niet tot het wezen der kerk. Het laat zich verstaan, dat de kerken althans voor een deel zelve zorgen voor de opleiding van hare dienaren des woords, omdat zij buiten deze niet kunnen. Doch hoe wenschelyk doctoren ook zijn, noodzakelyk kunnen zij niet genoemd worden, en een kerkelyk ambt bekleeden zij niet. Daarom acht de meerderheid der commissie het niet wenschelyk, dat de kerken hare bevoeienissen op wetenschappelyk terrein nog verder gaan uitbreiden.

In de derde plaats omdat in den aard der Theologische School wel ligt het geven van den graad van candidaat in de H. Godgeleerdheid, doch niet het verleenen van den doctoralen titel. Er is immers groot onderscheid in bedoeling tusschen eene Theologische School en de Theologische Faculteit eener Universiteit. De eerste bedoelt eenvoudig niets anders dan de opleiding van bekwame dienaren des Woords, al zal zij dit niet anders willen en kunnen doen dan op wetenschappelyke wijze. De tweede bedoelt eenvoudig niets anders dan het verder brengen van de theologische wetenschap, al zal zij door het leven gedrongen worden nimmer de practische opleiding uit het oog te verliezen. Zelfs al zou onder een zekere constellatie het onderwijs aan een Theologische School wetenschappelyk hooger staan dan een Theologische Faculteit, dan verandert dit nog niets aan het tweeerlei doel dezer inrichtingen. En zelfs al werden aan beide alle eischen volkomen gelijk gesteld, dan geldt nog: *si duo idem faciunt, non est idem.*

Het best komt dit uit in de beteekenis aan beide van het candidaats-examen. Aan de Theologische School is dit de kroon der studie — en moet dit naar onze overtuiging blijven. De daar opgeleide jongelieden ontvangen in dit examen van hunne hoogleeraren het bewijs, dat zij de vereischte wetenschappelyke geschiktheid bezitten, en dus nu hunnentwege zich bij de kerken kunnen aanmelden voor het praeparatoir examen om te staan naar de bediening des Woords. Zij hebben dus voor zoover de wetenschappelyke opleiding betreft in dit examen hun doel bereikt. — Anders is het gelegen met het candidaats-examen aan de Universiteit. Zeker ontsluit dit voor de studenten door het bekende contract met de kerken dezelfde poort om te staan naar het ambt van Dienaar des Woords. Doch afgedacht van dit practisch gevolg beteekent het candidaats-examen aan de Universiteit slechts het bereiken van het eerste station op den weg der Theologische studiën. Wie na daar aangekomen te zijn de Universiteit verlaat, breekt zijn studiën af en voltooit ze dus niet. Eer het einde kwam, verlaat hij ze om practische redenen; iets, wat eigenlyk alleen in de Theologische en voor een deel in de Medische Faculteit mogelijk is, doch den regel niet breekt, dat voor de Universiteit eerst het doctoraat het einde is. Wie nu let op het doel eener Theologische School en eener Universiteit, kan, dunkt ons, moeilyk ontkennen, dat het eerste bereikt is wanneer iemand de bekwaamheid bezit om Dienaar des Woords te zijn, en het tweede wanneer hij de bekwaamheid bezit om zelve het onderwijs, dat hij tot dusverre ontving, aan anderen te geven en de wetenschap verder te brengen.

De meerderheid uwer commissie zou daarom den kerken ontraden — en dus ook den curatoren — dezen weg op te gaan en acht het niet gewenscht de bevoeienissen der kerken op zulk een wijze uit te breiden.

Ten slotte meent de meerderheid uwer commissie, dat het ongetwijfeld voor begaafde studenten der Theologische School gewenscht zou kunnen zijn na volbracht candidaats-examen hunne studiën voort te zetten. Waar wij het voorrecht hebben in de Vrije Universiteit eene uitnemende school van den Heere daartoe ontvangen te hebben, en er geen reden is waarom beide inrichtingen elkander zouden benijden of tegenwerken, zouden wij het gewenscht achten, dat de studenten der Theologische School dan daar den doctors-grad behaalden. Het zij nogmaals gezegd: wanneer de nood den kerken niet is opgelegd, achten wij het niet wenschelyk, dat zij zich meerdere lasten op de schouders leggen. Wel zouden wij willen, dat alle beletselen voor de Studenten der Theologische school werden uit den weg geruimd. Daarom adviseeren wij den curatoren aan de Generale Synode voor te stellen, dat deze zich in het belang der studenten van de Theologische School wende tot de vereeniging voor Hooger Onderwijs, om aan deze te verzoeken de candidaats-bul der Theologische School te erkennen, opdat onze studenten zonder bezwaar aan de Vrije Universiteit kunnen promoveeren.

Ziehier, geachte broeders, het praeadvies van de minderheid en de meerderheid uwer commissie. De conclusie der minderheid is derhalve: *Curatoren te adviseeren het verzoek van hoogleeraren te ondersteunen.*

De conclusie der meerderheid (en in zekeren zin dus der commissie) is: *Curatoren*

te adviseeren het verzoek van hoogleeraren niet te ondersteunen, en de Synode te verzoeken zich in verbinding te stellen met de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, teneinde de bestaande moeilijkheden voor studenten der Theologische School om aan de Vrije Universiteit te promoveeren zoo mogelijk uit den weg te ruimen.

Moge de Heere uwe vergadering wijsheid geven om in deze zoo gewichtige zaak eene goede beslissing te nemen.

21 Juli 1911.

G. ELZENGA.
A. DE GEUS.
J. C. DE MOOR, Rapporteur.

BIJLAGE LXXXIa.
(Art. 104.)

*Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken
in Nederland, vergaderd te Zwolle, 22 Augustus 1911 e. v. d.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Bij de Generale Synode van Amsterdam. 1908, was ingediend een voorstel van de Classis Groningen en den Kerkeraad van Hoorn, over het verleenen van den doctoralen graad aan de Theologische School. De Synode sprak zich hierover aldus uit: „Overwegende, dat de urgentie in de kerken niet leeft; daarlatende de vraag, of de kerken aan de Theologische School het recht kunnen toekennen om den doctoralen graad te verleenen; overwegende, dat om redenen van praktischen aard de toekenning van het promotierecht niet gewenscht is; besluit de Synode, het voorstel dienaangaande niet aan te nemen”. Op de principiële zijde van deze zaak ging de Synode in het geheel niet in doch, zich aansluitend aan het rapport van de commissie, bepaalde zij er zich toe te verklaren, dat om redenen van praktischen aard de toekenning van het promotierecht niet gewenscht is.

Het liet zich verstaan, dat deze uitspraak der Synode zeer velen, en onder hen ook de Hoogleeraren der Theologische School niet geheel bevredigde. Prof. LINDEBOOM gaf reeds tijdens de Synode van Amsterdam zijne bezwaren te kennen tegen het besluit, en op onderscheidene kerkelijke vergaderingen werd de vraag overwogen, of het niet wenschelijk was, de Synode van Zwolle te verzoeken, op de uitspraak van 1908 terug te komen en alsnog aan de Theologische School vergunning te verleenen, den doctoralen graad uit te reiken; terwijl op de Particuliere Synode van Overijssel van 1911 het navolgende voorstel werd aangenomen: „De Generale Synode doe stappen, opdat aan de eigen inrichting der kerken het recht van promotie worde verleend”.

In verband hiermede kwam het ook aan het College van Hoogleeraren der Theologische School wenschelijk voor, zich tot uwe vergadering te richten en bij u aan te dringen, aan den steeds sterker uitgesproken wensch gehoor te geven, en aan de Theologische School het recht tot het verleenen van den doctoralen graad toe te staan. Zij gaven op de vergadering van de Curatoren, den 4en en 5en Juli i.l. te Kampen gehouden, aan H.H. Curatoren van dit hun voornemen kennis, met verzoek den wensch van het College van Hoogleeraren te ondersteunen, en deze hadden de welwillendheid uit hun midden eene commissie te benoemen, om over het door het College van Hoogleeraren in Juli 1908 bij de Curatoren ingediende rapport een advies uit te brengen. Deze commissie legde op de Curatorenvergadering van 14 en 15 Augustus een uitgebreid rapport over, waarin zij eenstemmig als hun oordeel uitspreken, dat er geen bezwaar kan zijn dat een wetenschappelijk ingerichte Theologische School den doctoralen titel verleent. Doch bij de vraag, of het op den weg der Kerken ligt aan haar opleidingsschool zulk eene uitbreiding te geven, dat deze den doctoralen titel verleent, was er in den boezem der commissie verschil. Was de minderheid van oordeel, dat de Kerken goed zouden doen het jus promovendi te verleenen aan de Theologische School, de meerderheid achtte dat op praktische gronden niet wenschelijk. Bij meerderheid van stemmen werd de conclusie der meerderheid: „Curatoren te adviseeren het verzoek van Hoogleeraren niet te ondersteunen”, aangenomen. Het College van Hoogleeraren, niet overtuigd van de kracht der praktische bezwaren tegen hun verzoek ingebracht; van oordeel, dat het daarentegen juist in

het belang van de School der kerken en van de kerken zelve is, dat het promotierecht door de Theologische School wordt uitgeoefend wendt zich daarom tot uwe vergadering om er bij u op aan te dringen, dat, mede volgens den wensch van de Particuliere Synode van Overijsel en de Classis Coevorden, door u stappen gedaan worden dat de Theologische School het recht van promoveeren tot doctor in de theologie kan uitoefenen. Tot nadere toelichting van het standpunt, waarop zij zich stellen, legt het College van Hoogleraren een exemplaar van hun in Juli 1908 bij de Curatoren ingediend rapport over, waarin de wenschelijkheid en rechtmatigheid van het verleenen van het jus promovendi aan de Theologische School is aangegeven, en voegen ter wederlegging van de sedert ingebrachte bezwaren er slechts dit aan toe.

Als bezwaar is aangevoerd, dat de geschiedenis der Kerken geleerd heeft voorzichtig te zijn met het gaan buiten de lijn van haar naasten plicht. Deze stelling is te algemeen, dan dat zij in deze zaak eenig gewicht in de schaal zou leggen. En bovendien, wijl juist aan de Theologische School het beginsel ten grondslag ligt, dat de wetenschap der H. Godgeleerdheid en de beoefening daarvan niet buiten het terrein der Kerken ligt, maar daarentegen juist tot haar gebied en roeping behoort (zie het desbetreffende besluit van de Synode van 1892 en 1893), mist genoemd bezwaar alle kracht.

In de tweede plaats is als bezwaar ingebracht tegen het verleenen van het doctoraat door de Theologische School, dat het bezit van doctoren behoort tot het welwezen, niet tot het wezen der kerk. Het College van Hoogleraren stemt gaarne toe, dat het bezit van mannen die een wetenschappelijken titel voeren niet tot het wezen van de kerk behoort, maar zijn tevens overtuigd, dat de Kerken er met alle kracht naar moeten streven, het welwezen der Kerken te bevorderen. Van uit dat oogpunt kan er dan ook geen bezwaar worden ingebracht tegen het jus promovendi aan de Theologische School.

In de derde plaats is het bezwaar aangevoerd, dat de School door gebruik te maken van het promotierecht van karakter verandert. Dit is niet geheel juist. Wel heeft de School van den beginne aan tot doel gehad de opleiding tot den dienst des Woords; wel moet deze opleiding het eerste en voornaamste doel blijven; maar dit doel wordt volstrekt niet gehinderd door voor sommigen bijzonder begaafden studenten den weg voor het doctoraat te openen, wijl zij om aan haar doel te kunnen beantwoorden tevens moet zijn een wetenschappelijke School.

Feitelijk bestaat er tusschen eene inrichting als de Theologische School en eene Theologische Faculteit geen principieel verschil. De oprichting van alle hoogescholen is geschied uit praktische motieven. Men had noodig wetenschappelijk gevormde mannen als voorgangers in de kerk, als rechters, als staatslieden, als onderwijzers van de jeugd, enz. Doch de drang tot wetenschap bracht mee, dat ook wetenschappelijke titels gegeven werden; en de waarde van zulk een titel hangt af, zoowel van het formeel wetenschappelijke eener inrichting van onderwijs, als van de wetenschappelijke bekwaamheid van professoren en gepromoveerden. Sedert dan de Theologische School in 1896 ook formeel wetenschappelijk is ingericht, niet alleen wat de wijze der examina betreft, kan haar het recht niet worden betwist en op den duur niet worden onthouden, het zegel hierop te drukken door den doctoralen graad. Gelijk door het College van Hoogleraren in hun rapport aan de Curatoren in 1908 is aangetoond, behoeft er weinig of geen verandering in de lessen voor het candidaats-examen aangebracht te worden. Alleen moesten de colleges voor hen die het doctoraal examen wenschen af te leggen, nader geregeld worden.

Doch deze wijziging in de series zou niet noodzakelijk verhooging van de onkosten voor onderhoud der Theologische School eischen. Wanneer het aantal hoogleraren aan de Theologische School, zooals ook thans behoorlijk en noodig is, op vijf gebracht wordt, kunnen de meerdere werkzaamheden, die ontstaan door de gelegenheid voor het doctoreeren te openen, zeer goed naar behoefte worden verricht. Andere onkosten zullen niet ten laste van de Kerken komen.

Tegenover de bewering van de meerderheid in het Rapport van de commissie der Curatoren, dat het doctoraat aan de Theologische School niet noodig is, omdat een doctoraat aan de Vrije Universiteit is te verkrijgen, acht het College van Hoogleraren de opmerking voldoende, dat het niet recht zou zijn van de Synode, de eigen inrichting der kerken achter te stellen bij die eener andere corporatie, in plaats van aan de Theologische School te geven, wat zij naar eigen aard en doel mag en behoort te hebben.

Op grond van bovenstaande overwegingen in verband met het rapport van Juli 1908 komt het College van Hoogleraren der Theologische School tot uwe

vergadering met het dringende verzoek, overeenkomstig het voorstel der classis Coevorden en der Particuliere Synode van Overijsel te besluiten en aan de Theologische School het promoveeren tot doctor theologiae mogelijk te maken.

Het College van Hoogleraren,

M. NOORDTZIJ.
L. LINDEBOOM
A. G. HONIG.
H. BOUWMAN.

Kampen, 17 Augustus 1911.

BIJLAGE LXXXII. **Rapport met advies ter zake van de bezwaarschriften der broeders ten Brinke en Moddejonge te den Ham.**
(Art. 105.)

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders,

In handen uwer commissie werden gesteld de bezwaarschriften der broeders D. TEN BRINKE en J. MODDEJONGE te Den Ham, vermeld op 't agendum onder letter G nos. 2 en 3.

Beide bezwaarschriften betreffen dezelfde zaak en hebben dezelfde strekking, en hebben hun *aanleiding* in de toepassing van den eersten trap der censure op zuster B. MODDEJONGE, echtgenoot van br. D. TEN BRINKE en zuster van br. J. MODDEJONGE, toen ouderling der Kerk te den Ham.

Bij een huisbezoek van den predikant met een ouderling ten huize van D. TEN BRINKE schijnt diens echtgenoot, zuster van J. MODDEJONGE, *eenige harde woorden* te hebben gesproken. Ofschoon in de stukken niet te vinden is, *welke* die woorden zijn geweest, schijnen zij den kerkeraad genoegzame reden te zijn geweest. om op bedoelde zuster *aanstonds*, zonder verder vermaan, toe te passen *den eersten trap der censure* en daarvan openbare mededeeling te doen aan de gemeente. Een verzoek van de bedoelde zuster, om die afkondiging tenminste één week uit te stellen, ten einde nogmaals de zaak te bespreken, mocht niet baten. De afkondiging geschiedde, en wel zonder vermelding van de bedreven zonde.

Tegen deze handelingen des kerkerads werd door br. TEN BRINKE bezwaar ingebracht bij de *Classis Ommen*. Deze benoemde eene commissie van nader onderzoek en onder den invloed dier commissie werd de gewraakte censure door den kerkeraad *opgeheven*. Mededeeling daarvan werd gedaan aan de Gemeente onder de bewoordingen, dat de censure weder was opgeheven, „*waarvoor genoegzame termen bestaan*”.

Hiermede ware de zaak beëindigd, indien niet ware uitgelekt, dat in de notulen des kerkerads was vermeld, dat de Censure was opgeheven „*na gedane schuldbelijdenis*”. Hiertegen kwam bepaaldelijk ouderling J. MODDEJONGE in verzet, omdat op die wijze de kerkeraad eigen schuld wilde bedekken, en tegelijk op de zuster een blaam liet blijven, dien zij zich, wijl in strijd met de waarheid, niet mocht laten wclgevalen.

Nieuw beklag werd ingebracht bij de Classis Ommen, die in haar vergadering van 1 April 1909 (vroegere data worden in de stukken niet vermeld) besloot en aan de bezwaarden berichtte, dat hun opvatting van het geschrevene in de notulen des kerkerads *niet juist* was en . . . zij zich te houden hadden aan de *openbare afkondiging*.

Daarin achtten dezen echter niet te kunnen berusten en zich te moeten beklagen bij de *Particuliere Synode* van Overijsel van 1910. Deze verwees de zaak tot vernieuwd onderzoek terug naar de Classis Ommen „vermoedende, dat door de classis niet alles in 't werk is gesteld om deze zaak tot een goed einde te brengen”.

Toen is het ertoe gekomen, dat de gewraakte woorden „na gedane schuldbelijdenis” in de kerkeradsnotulen zijn *geschrapt*, van welke handeling nogmaals aan de gemeente mededeeling werd gedaan; echter met de bijvoeging, dat dit geschied was *op verzoek* van de betrokken zuster B. MODDEJONGE.

En daártegen ging br. J. MODDEJONGE *opnieuw* in beklag bij de Particuliere Synode van *dit* jaar. Dat „op verzoek” toch vestigde den indruk, alsof de kerkeraad

niet naar *recht*, maar uit *gunst* de gewraakte woorden „na gedane Schuldbelijdenis” had *geschrap*t. En nu was 't wel waar, dat de betrokken zuster die schrapping had verzocht, doch niet als een *gunst*, maar als haar *recht*, wijl zij geen schuld gevoelde en ook nimmer schuld had beleden.

De Particuliere Synode oordeelde echter deze klacht „niet billijk” en sprak voorts als haar oordeel uit „dat zij rechtens niet genoodzaakt is op deze zaak verder in te gaan, maar wel wil adviseeren, dat de beide partijen nogmaals toenadering beproeven tot onderlinge verzoening”.

Zowel br. J. MODDEJONGE als br. D. TEN BRINKE beklagen zich nu over alle deze dingen bij de Generale Synode met dringend verzoek, dat aan zuster B. MODDEJONGE in volkomen eerherstel *recht* worde gedaan, wijl er dan alleen van oprechte verzoening kan sprake zijn.

Uwe commissie heeft, met raadpleging van de kerkeradsnotulen, door haar opgevraagd en op welwillende wijze haar toegezonden, bij de bespreking dezer bezwaarschriften overwogen, dat de Generale Synode *niet* meer te oordeelen heeft:

- a. over de indertijd (1908) op zuster B. MODDEJONGE toegepaste censure, wijl deze sinds lang is *opgeheven*;
- b. over de wijze, waarop die censure werd opgeheven en daarvan mededeeling geschiedde aan de Gemeente, wijl de fouten, daarbij begaan, insgelijks sinds lang werden *hersteld*;
- c. over de gewraakte zinsnede in de notulen des kerkerads, wijl ook deze werd *geschrap*t.

Dat dus enkel overblijft de vraag, of bij de *mededeeling* van die herziening der notulen mocht worden gezegd, dat die herziening was geschied *op verzoek* der bedoelde zuster, en of dit een grond van bezwaar oplevert tegen de uitspraak der jongste Particuliere Synode van Overijssel, die de klacht der bezwaarden *niet billijk* oordeelde, daarbij nogmaals aandringende op onderlinge verzoening.

Het komt uwe commissie voor, dat deze laatste vraag kwalijk bevestigend kan beantwoord worden. Ware het ook *beter* geweest bij de mededeeling aan de gemeente van het *verzoek* der bedoelde zuster niet te gewagen, omdat daaraan, na alles wat voorafgegaan was, de uitlegging *kon* gegeven worden, alsof de kerkeraad *niet* uit overtuiging van ongelijk, maar enkel om des lieven vredes wille de notulen had herzien, — het is toch ook waar, dat die herziening metterdaad op verzoek der zuster was geschied, zoodat de mededeeling daarvan naar het oordeel uwer commissie geen andere bedoeling had, dan *dit* eenvoudig te vermelden, terwijl men toch gehouden is elkanders woorden *ten goede* uit te leggen, zoolang dat niet onmogelijk is geworden.

Op grond van deze overwegingen adviseert uwe commissie, te besluiten als volgt: de Generale Synode,

kennis genomen hebbende van de bij haar ingekomen bezwaarschriften der broeders D. TEN BRINKE en J. MODDEJONGE te den Ham;

overwegende, dat zij niet meer te oordeelen heeft over dingen die sinds lang door de mindere vergaderingen, mede ten genoegen van adressanten, zijn *afgedaan*;

overwegende, dat enkel als bezwaar is overgebleven, dat bij de mededeeling van de herziening der kerkeradsnotulen is gezegd, dat deze geschied was *op verzoek* der betrokken zuster;

overwegende, dat na alles wat voorafgegaan was, wellicht *beter* ware geweest, bij die mededeeling van het verzoek der zuster niet te gewagen, omdat daaraan de uitlegging *kon* gegeven worden, alsof de kerkeraad *niet* uit overtuiging van ongelijk, maar enkel om des lieven vredes wille de notulen had herzien; dat echter die herziening *metterdaad* op verzoek der zuster was geschied, zoodat die mededeeling daarvan wellicht geen andere bedoeling had, dan *dit feitelijke* eenvoudig te vermelden;

van oordeel, dat de gewraakte mededeeling alleen in deze laatstbedoelde betekenis mag worden verstaan;

besluit:

1. het bezwaar van adressanten *niet gegrond* te verklaren en hen te vermanen, in dit besluit te berusten en aan te nemen de hand der verzoening, door den kerkeraad aangeboden;
2. van dit besluit met de overwegingen *mededeeling* te doen aan de bezwaarden en aan de Particuliere Synode van Overijssel, en *afschrijf* daarvan toe te zenden aan den kerkeraad te den Ham.

J. D. VAN DER MUNNIK, *rappporteur*.

BIJLAGE LXXXIII.
(Art. 106.)

Rapport en advies in zake Brielle.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Uwe commissie heeft de eer, uwe vergadering te rapporteeren in zake de kerk van Brielle. In handen van uwe commissie zijn gesteld

1. een rapport van den deputaat voor de zaken der Gereformeerde Kerk van Brielle, waarin de geachte deputaat, Ds. B. VAN SCHELVEN, vermeldt, dat hij na het overlijden van zijn mededeputaat Ds. DOORN te 's Gravenhage, alléén aan zijn opdracht heeft voldaan.
2. een schrijven van den Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Brielle, gedateerd 13 Augustus 1911, waarin wordt medegedeeld, dat een broeder uit de Classis Brielle, een voorschot heeft gegeven op de driehonderd gulden die voor het Synodejaar 1908—1911 aan de Gereformeerde Kerk van Brielle waren toegestaan, en genoemde Kerkeraad nu met de vraag tot de Generale Synode komt, aan welk adres voor het volgende Synodejaar de jaarlijksche toelage van honderd gulden kan worden aangevraagd.

Uwe commissie heeft overwogen, dat aan de Kerk van Brielle (behalve de driehonderd gulden, die voor reparatiekosten van het kerkgebouw waren toegestaan, en onmiddellijk door de Synode van 1908 zijn voldaan) een voorschot van honderd gulden van Zuid-Holland (Zuid) werd opgedragen, de jaarlijksche bijdragen of toelage van honderd gulden, voor rekening van de Generale Synode voor te schieten.

Uwe commissie adviseert aan de Synode: (volgt in art. 106.)

HIENSCH, rapporteur.

BIJLAGE LXXXIV.
(Art. 107.)

Rapport van de deputaten tot oefening van het
Verband tusschen de Gereformeerde Kerken
en de Theologische Faculteit der Vrije Uni-
versiteit.

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken
in Nederland, vergaderd te Zwolle op den 22sten Augustus
1911 en volgende dagen.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders in Christus!

Op de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Amsterdam van 18 Augustus tot 3 September 1908, werden als Deputaten benoemd tot oefening van het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit de Dienaren des Woords Ds. P. J. W. KLAARHAMER, Dr. L. H. WAGENAAR, Ds. P. A. E. SILLEVIS SMITT, Ds. J. A. GOEDBLOED, Ds. J. D. VAN DER MUNNIK; benevens, bij eventueele aanvaarding van het concept-contract met de Vereeniging voor Hooger Onderwijs, Ds. W. BREUKELAAR en Ds. W. H. GISPEN.

Naar art. 8 van de op de Synode aan deze Deputaten verleende instructie, hebben zij de eer aan uwe Vergadering schriftelijk te rapporteeren van den door hen verrichten arbeid.

Nadat de eerstgenoemde vijf Deputaten zich voorloopig hadden geconstitueerd, zijn, toen bericht was ingekomen, dat het contract met de Vereeniging voor Hooger Onderwijs door de leden van het Moderamen der vorige Synode en Directeuren der Vereeniging was geteekend, in een samenkomst, waartoe ook de beide andere Deputaten waren opgeroepen, definitief aangewezen: Ds. P. J. W. KLAARHAMER als Praeses; Ds. P. A. E. SILLEVIS SMITT als Scriba en Ds. W. BREUKELAAR als Quaestor

Met het oog op zijn voortgezette studiën aan de Vrije Universiteit en de eigenaardige verhouding, waarin hij daardoor kwam te staan tegenover de Theologische Faculteit, is Ds. SILLEVIS SMITT, op zijn verzoek, tijdelijk vrijgesteld van het bezoeken van colleges enz., en insgelijks van het correspondeeren met de Faculteit.

Van de onderteekening door de Hoogleraren van het door de Kerken vastgestelde formulier ter betuiging van instemming met de belijdenis der Gereformeerde Kerken, hebben Deputaten zich door hun Praeses vergewist. Deze heeft daartoe den 29sten November 1909 bijgewoond de samenkomst van Hoogleraren met de beide scriba's der laatste Synode, in welke samenkomst de onderteekening is geschied.

Tweemaal zagen Deputaten zich geroepen zich te doen vertegenwoordigen bij een geopend graf. De eerste maal, op den 18den December 1908, toen het God behaagde aan den kring der Hoogleraren Prof. P. BIESTERVELD te doen ontvallen, van wiens wetenschappelijken arbeid zoo rijke vrucht, ook voor onze Kerken, nog werd verwacht. Andermaal, op den 22sten October 1910, toen de Heere uit den kring der Deputaten onzen broeder Dr. L. H. WAGENAAR wegnam, die zooveel jaren achtereen met toewijding en liefde in dezen arbeid de Kerken heeft gediend. Diep doet zich zijn gemis onder Deputaten gevoelen.

Telken jare werden de onderscheidene Synodes uitgenoodigd, dat deze aan haar Deputaten ad examina zouden opdragen, om eventueele opmerkingen naar aanleiding van kerkelijke examens, afgelegd door Candidaten der Vrije Universiteit, ter kennis van Deputaten te brengen. Van een tweetal misstieven, te dezer zake ontvangen, is goede nota genomen.

De Series van de voor de Theologische Faculteit bestemde colleges werd geregeld aan Deputaten toegezonden, teneinde zij het hun opgedragen toezicht zouden kunnen uitoefenen.

Zoo getrouw en geregeld mogelijk hebben zij allen naar toerbeurt, bij voorkeur twee aan twee, de colleges in de onderscheidene vakken, waarin wordt gedoceerd, bezocht, meerdere examens bijgewoond, bij de meeste promoties zich doen vertegenwoordigen, en insgelijks bij rectorale oraties. Over het algemeen werd in de vergaderingen van Deputaten over het gehoorde een zeer gunstig rapport uitgebracht, zoodat naar hun oordeel het onderwijs in de Theologische Faculteit verstrekt, uitnemend geschikt mag worden geacht met het oog op de opleiding tot den dienst des Woords en ten volle het vertrouwen der kerken verdient.

Deputaten hebben gemeend bij de Faculteit een bescheiden drang te moeten uitoefenen ten opzichte van vermeerdering der colleges in de exegese van het Oude Testament en van voorziening in de bestaande vacaturen. Welwillend werd hun bericht, dat, wat het eerste betreft, het de bedoeling der Faculteit was, aan genoemd vak een uur toe te voegen, en wat het laatste aangaat, dat de zaak der benoeming van een hoogleraar ernstig wordt overwogen.

Het gedrag der Theologische studenten heeft geen aanleiding behoeven te geven tot bemoeiingen. Aanvankelijke correspondentie met de Faculteit over een zoodanig optreden van een der studenten in buiten-kerkelijken kring, dat naar het oordeel van Deputaten moest worden gewraakt, leidde niet tot verdere behandeling, toen de Faculteit berichtte, dat het haar bekend was, dat bedoelde student beslist heeft verklaard, niet het voornemen te hebben, om te staan naar den dienst des Woords in de Gereformeerde Kerken. Het candidaats-examen tweede gedeelte van dezen student werd door een tweetal Deputaten bijgewoond, en na gunstigen uitslag is hem door de Faculteit wel verstrekt een bewijs, dat het onderzoek had voldaan aan de wetenschappelijke eischen, maar *niet* het candidaats-diploma in den gewonen vorm.

Nog kan worden medegedeeld, dat de Senaat heeft besloten, teneinde de Kerken daarin te eeren, om, wanneer Deputaten zich laten vertegenwoordigen bij openbare zittingen van den Senaat, hen door den pedel der Universiteit in de zaal te doen binnenleiden.

Aan het einde van hun dienstdag mogen Deputaten met voldoening terugzien op de namens de Kerken volbrachte taak, niet zonder dank aan den Heere onzen God, waar Hij tot op dit oogenblik onze Vrije Universiteit, bepaaldelijk in haar Theologische Faculteit, wilde stellen tot uitgebreiden zegen voor de Kerken in ons Vaderland en daarbuiten. Zij voegen daaraan de ootmoedige bede toe, dat het den Heere behagen moge, om de broederen, aan wie het zoo gewichtvol werk van het Theologisch Onderwijs is opgedragen, bij den voortduur te leiden met zijn Heiligen Geest en te doordringen van hun verantwoordelijke roeping, opdat de beoefening van de wetenschap der Heilige Godgeleerdheid aan onze Universiteit, in het midden der wereld een eere moge zijn van den Heere onzen God en tot steeds rijkeren zegen moge gedijen voor de Kerk van Christus.

Versterke Hij daartoe den band tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit in gemeenschap des geloofs en des gebeds.

En hiermede leggen Deputaten, met dankzegging voor het hun geschonken vertrouwen, hun last in handen der Synode.

Verlichte God de Heere uwe Vergadering, met zijn Wijsheid en wone Hij met zijn genade in uw midden, opdat al uw beraadslagingen Hem mogen verheerlijken en ten goede komen aan zijn Zion in ons Vaderland.

Aldus vastgesteld door de Deputaten voornoemd, op den 4den Juli 1911.

De Deputaten,

namens hen,

P. A. E. SILLEVIS SMITT, *rapporteur*.

Amsterdam, 4 Juli 1911.

BIJLAGE LXXXV. Rapport aangaande ontvangst en uitgaaf van de deputaten voor het Verband.
(Art. 107.)

Aan de Gereformeerde Kerken in Generale Synode vergaderd te Zwolle.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Deputaten der Generale Synode, aangewezen voor de oefening van het verband tusschen de Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit, bieden u hierbij, naast het bij u ingediende rapport van hunnen arbeid, een kort-overzicht aan van wat door hen is ontvangen en uitgegeven voor de kosten der uitvoering van hun arbeid.

Aan reis- en verblijfkosten, porto's enz. hebben zij deze drie jaren besteed een bedrag van f 402,82.

Overeenkomstig de lastgeving der vorige Generale Synode hebben zij den WelEd.geb. Heer L. G. WEISZ uitgenoodigd om deze kosten te voldoen uit de gelden, die bij hem voor dat doel waren gedeponereerd. Steeds voldeed de heer WEISZ met bereidwilligheid aan het verzoek der deputaten.

Ontvangst en uitgaaf wijzen dus beiden aan het cijfer f 402,82.

Het kasboek wordt hierbij overgelegd.

Tevens geven uwe deputaten u in overweging om voor de kosten der te be-noemen deputaten weder ten kantore van den Heer L. G. WEISZ een bedrag beschikbaar te stellen van f 500.

Namens Deputaten voornoemd,

P. J. W. KLAARHAMER, *Voorz.*

W. BREUKELAAR, *2e Scriba-Penningm.*

BIJLAGE LXXXVI Advies in zake het rapport van de deputaten tot oefening van het Verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit.
(Art. 107.)

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken, vergaderd te Zwolle, 22 Augustus e. v. d. 1911.

Eerwaarde Vergadering!

In handen uwer commissie is gesteld het rapport betreffende den arbeid van de deputaten tot oefening van het verband tusschen de Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit.

Daarbij is gevoegd een verslag tot rekening en verantwoording van ontvangst en uitgaaf tot bestrijding der kosten van dien arbeid.

Uwe Commissie betuigt gaarne hare instemming met het woord van eerende gedachtenis der ontslapen broeders Prof. BIESTERVELD en Dr. WAGENAAR, die nog op de vorige Synode mochten medearbeiden en tal van jaren de Kerken met hunne rijke gaven hebben gediend.

Blijkens hun rapport hebben de deputaten voldaan aan hun opdracht, omschreven in de desbetreffende Instructie. Uit nadere mededeelingen is uwe commissie gebleken dat de deputaten in deze drie jaren viermaal hebben vergaderd, en dat hun „bescheiden drang” bij de Faculteit het goede gevolg heeft gehad, dat vermeerdering der colleges in de exegese van het Oude Testament is verkregen. Tot nog toe waren aan Canoniek, Tekstcritiek, Hermeneutiek en Exegese Oude Testament te zamen twee uur per week gewijd. Met ingang van September a.s. wordt dit gebracht op drie uur, alle te geven door den Hoogleraar Dr. C. VAN GELDEREN.

Op de vraag of de deputaten hun aandacht ook hebben gevestigd op het ontbreken van de *Historia Sacra* op de Series der Faculteit, was het antwoord ontkennend. Uwe Commissie acht het wenschelijk, dat de Synode aan de deputaten opdrage, de Faculteit te wijzen op het hoog belang van dit leervak voor de Theologische wetenschap en in ’t bijzonder voor de opleiding tot den dienst des Woords.

De rekening en verantwoording is met de bescheiden vergeleken en in orde bevonden. Uwe commissie adviseert, voor de te benoemen deputaten eenzelfde som als voor deze deputaten beschikbaar te stellen voor de kosten aan hunnen arbeid verbonden, nl. twee honderd gulden per jaar.

De volgende conclusiën stelt zij aan de Synode voor: (volgt in art. 107.)

L. LINDEBOOM, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXXXVII. Rapport en advies in zake bevordering van Zondagsrust. (Art. 108.)

Aan uwe commissie van advies is opgedragen uwe vergadering te dienen van advies inzake L. punt 7 no. 2. Dit punt houdt in een voorstel van de classis Utrecht, dat de Generale Synode „bij de Hooge Overheid aandringe op de bevordering der Zondagsrust.”

Zooals uwe vergadering bekend is, berust ten onzent de regeling van de Zondagsrust, in dit voorstel bedoeld, op de Wet van 1 Maart 1815 (Staatsblad 21). In de overweging van die Wet wordt gezegd, dat de Koninklijke Macht den hoogsten prijs stelt op de plichtmatige viering van den dag des Heeren en andere dagen den openbaren Christelijken godsdienst toegewijd....

Maar hoe ernstig deze motiveering van die Wet ook luidt, wij allen weten, dat naarmate de loslating van Gods Woord in hoogere en lagere kringen toenam, de handhaving van deze Wet meer en meer in ’t vergeetboek raakte, ondanks dat in artikel 1 dezer Wet is bepaald, „dat op Zondagen en op zoodanige godsdienstige feestdagen, als door de kerkgenootschappen van den Christelijken godsdienst „dezer landen algemeen erkend en gevierd worden, niet alleen geen beroeps-„bezigheden zullen mogen verricht worden, welke den godsdienst zouden kunnen „storen, maar dat in het algemeen geen openbare arbeid zal mogen plaats hebben „dan in geval van noodzakelijkheid, als wanneer de plaatselijke regeering daartoe „schriftelijk toestemming zal geven”.

Wij schrijven de Wet echter niet verder af. Er komen nog meer dergelijke goede voorschriften in voor. Maar het komt op de toepassing aan.

Nu is echter niet alleen in de rechtspraak aanmerkelijk verbetering in toenemende mate ingetreden ten opzichte van de toepassing dezer Wet, maar evenzeer kan en mag dankbaar voor onzen God worden erkend, dat ook de Rijks- en de Provinciale Regeeringen zich meer en meer toeleggen op de naleving van deze nog altijd belangrijke Wet. Zeker, volmaakt is ze niet; ze is zeker voor verbetering vatbaar, en aanvulling is hier en daar gewenscht. Maar gemakkelijk is dit niet, en ’t zou misschien veel moeite kosten den zoo duidelijk Christelijken grondslag van deze Wet te behouden.

Daarom is voorzichtigheid en bedachtzaamheid voor de Rijksregeering en de Wetgevende macht hoogst noodzakelijk. En waar nu de Regeering peinst op verbetering, komt het uwe commissie niet noodzakelijk voor, dat de Kerken onder deze omstandigheden per request zich tot de Hooge Overheid wenden.

Wij hebben eene Christelijke Wet tot bevordering van de Zondagsrust en de herziening daarvan kan aan de Regeering voorshands nog wel overgelaten worden.

Maar het komt er vooral op aan, dat de leden onzer Kerken, voor zooverre daartoe bevoegd, bij de Gemeente-besturen en Gemeenteraden door woord en daad meer en meer blijven aandringen en staan op het handelen naar de genoemde Wet.

Dit heeft in de Provinciale Staten en in den kring der Gemeentebesturen en Raden reeds grooten invloed uitgeoefend en zal *dit ook* meer en meer doen naar mate onze leden hun wettelijken plicht betrachten, en, ook in sommige gevallen, door adressen van de *Kerkeraden* worden gesteund.

Van *dien kant* en in die richting moet onze actie zich vermeerderen, en de Heere zal een rijken zegen geven.

Uwe commissie heeft derhalve de eer, uwe vergadering te adviseeren, niet op het voorstel van Utrecht thans in te gaan, maar door dit rapport in hare acta de aandacht te vestigen van de leden der Kerken en van onze Kerkeraden om de toepassing van de Wet binnen den kring der gemeenten en der Provinciale Staten krachtiger te bevorderen.

M. NOORDTZIJ, *rapporteur*.

1 September 1911.

BIJLAGE LXXXVIII.
(Art. 109.)

Eind-rapport aangaande de Zending.

Om niets te vergeten, heeft uwe commissie nog enkele opmerkingen te maken over het Zendingsrapport in zijn geheel.

Verre de meeste punten, die in het rapport genoemd zijn, zijn in verschillende rapporten, tot nu toe in de zittingen uitgebracht, reeds behandeld.

Er rest alleen nog wat meegedeeld wordt omtrent de Wereld-Zendings-Conferentie te Edinburg (Bijlage II) en het rapport van de visitatie der Zendingsposten (Bijlage I). Deze beide stukken hebben echter aan uwe commissie geene aanleiding gegeven tot bijzondere opmerkingen. Evenmin als hetgeen voorkomt onder § 13 (Midden-Célébes) en § 23 (Bentara Hindia) van het Zendingsrapport.

Alzoo stelt uwe commissie voor

- 1o. de Synode keure goed alle handelingen van de deputaten, voorzoover zij nog niet door haar besproken zijn;
- 2o. de Synode betuige haren hartelijken dank aan de deputaten voor de Zending voor hunnen omvangrijken arbeid;
- 3o. de Synode déchargeere de genoemde deputaten.

A. G. HONIG, *rapporteur*.

**Lijst van de Gereformeerde Kerken in Nederland,
op nummer gesteld en, waar ter zelfder plaatse meer dan
éene Kerkformatie is, door eene volletter nader onderscheiden.**

Particuliere Synode van Groningen.

In de Classis Groningen, te

1. Aduard.
2. Bedum (A).
3. Bedum (B).
4. Ezinge.
5. Groningen (A).
6. Groningen (B).
7. Haren.
8. Hoogkerk.
9. Kielwindeweer.
10. Sappemeer.
804. Wetsinge-Sauwert.
13. Ten Boer.
14. Thesinge.
15. Zuidbroek.
16. Zuidwolde.

In de Classis Grootegast, te

17. Enumatil
18. Grootegast.
19. Koornhoorn.
20. Leek.
21. Marum.
22. Niezijl.
23. Oldehove.
24. Oldekerk
25. Stroobos.
26. Zevenhuizen.
27. Zuidhorn.
127. Munnekezijl.
759. Lutjegast.
805. De Wilp.
835. Grijskerk.
880. Boerakker.

In de Classis Warffum, te

28. Bafloo.

29. Houwerzijl.
30. Leens.
31. Middelstum.
32. Pieterburen.
33. Uithuizen.
34. Uithuizermeeden.
35. Roodeschool.
36. Ulrum.
37. Warffum.
38. Winsum.
39. Zoutkamp.
829. Schouwerzijl c. a.

In de Classis Appingedam, te

41. Appingedam.
42. Bierum.
43. Delfzijl.
44. Garrelsw eer.
45. Loppersum.
46. Nieuwolda.
47. Overschild.
48. Schildwolde.
49. Siddeburen.
50. Spijk (A).
51. Spijk (B).
52. Stedum.
53. Ten Post.
54. Wagenborgen.
55. Woldendorp.
56. 't Zandt.
808. Westermenden.

In de Classis Winschoten, te

40. Meeden.
57. Midwolda.
58. Nieuw-Beerta.
59. Oostwolde.
60. Oude-Pekela.
61. Scheemda.

- 62. Veendam.
- 63. Winschoten.
- 716. Bellingwolde.
- 800. Westerlee.

In de Classis Stadskanaal, te

- 64. Nieuw-Buinen.
- 65. Nieuwe-Pekela.
- 66. Onstwedde.
- 67. Onstwedder-Mussel.
- 68. Sellingen.
- 69. Stadskanaal.
- 70. Stadsmusselkanaal.
- 71. Valthermond.
- 73. Wildervank.
- 757. Emmer-Compascuum.
- 863. Ter Apel.
- 864. Weerdingerveen.
- 870. Tweede Exloërmond.

Particuliere Synode van Friesland.

(Noordelijk gedeelte).

In de Classis Leeuwarden, te

- 79. Berlikum.
- 80. Boxum c. a.
- 85. Hijlaard.
- 86. St. Jacobi-Parochie.
- 90. Oenkerk c. a.
- 92. Suawoude c. a.
- 93. Wartena c. a.
- 94. Wirdum.
- 734. Beetgum.
- 793. Dronrijp.
- 816. Leeuwarden
- 830. Eernewoude.
- 884. Huizum.

In de Classis Hallum, te

- 74. St. Anna-Parochie (A).
- 75. St. Anna-Parochie (B).
- 81. Britsum.
- 82. Hijum en Finkum.
- 84. Hallum.
- 89. Marrum c. a.
- 91. Stiens.
- 98. Bija c. a.
- 103. Ferwerd.
- 105. Hollum (Ameland)
- 114. Reitsum c. a.
- 116. Wanswerd c. a.
- 736. Holwerd.

- 852. Oude- en Nieuwe-Bildtziel.
- 886. Oude-Leye.

In de Classis Dokkum, te

- 95. Broek-onder-Akkerwoude.
- 96. Murmerwoude.
- 97. Anjum.
- 99. Dokkum (A).
- 100. Dokkum (B).
- 101. Driesum
- 104. Hantum c. a.
- 108. Metslawier.
- 109. Morrha c. a.
- 110. Nes en Wierum.
- 111. Nijkerk.
- 113. Paesens.
- 115. Rinsumageest c. a.
- 714. Nijawier c. a.
- 717. Foudgum c. a.
- 778. Schiermonnikoog.

In de Classis Kollum, te

- 102. Engwierum.
- 112. Ee.
- 117. Augustinusga.
- 118. Buitenpost c. a.
- 119. Burum.
- 123. Gerkesklooster.
- 126. Kooten.
- 129. Oostermeer.
- 130. Oudwoude c. a.
- 131. Westergeest.
- 135. Surhuizum
- 136. Twijzel.
- 137. Veenwoudsterwal c. a.
- 760. Eestrum.
- 849. Kollum.

In de Classis Franeker, te

- 138. Arum.
- 154. Midsland (Terschelling).
- 155. Minnertsga.
- 157. Oosterbierum.
- 159. Sexbierum.
- 161. Tzummarum c. a.
- 162. Westterschelling.
- 163. Winsum c. a.
- 731. Franeker.
- 767. Tzum.
- 819. Harlingen.
- 831. Lollum en Waaxens.
- 838. Achlum.

Particuliere Synode van Friesland.
(Zuidelijk gedeelte).

In de Classis Drachten, te

- 78. Bergum.
- 83. Garijp.
- 120. Drachten.
- 121. Drogeham (A).
- 122. Drogeham (B).
- 128. Nijega-Opeinde.
- 132. Oudega.
- 133. Rottevalle.
- 134. Surhuisterveen.
- 191. Donkerbroek.
- 192. Duurswoude
- 207. Ureterp c. a.
- 711. Boornbergum en Kortehebben.
- 795. Suameer.
- 861. Drachtster Compagnie.

In de Classis Heerenveen, te

- 194. Heerenveen.
- 195. Hoornsterzwaag c. a.
- 196. Idskenuizen.
- 197. Joure c. a.
- 198. Knijpe.
- 201. Lippenhuizen c. a.
- 202. Mildam c. a.
- 203. Oldeboorn c. a.
- 204. Oosterzee.
- 205. Echten.
- 206. Terwispel
- 208. Wolvega
- 754. Lemmer Eersterga en Follega.
- 820. Munnikeburen.
- 855. Oudehorne.

In de Classis Bolsward, te

- 139. Bolsward (A).
- 140. Bolsward (B).
- 141. Exmorra.
- 144. Gaast c. a.
- 147. Içsegahuizum.
- 156. Oosterend-Hydaard.
- 158. Schraard.
- 160. Tjerkwerd c. a.
- 164. Witmarsum.
- 165. Wommels c. a.
- 166. Wons c. a.
- 725. Makkum en Cornwerd.
- 751. Pingjum en Zurich.
- 787. Kubaard.
- 811. Schettens c. a.

In de Classis Sneek, te

- 167. Balk.
- 168. Bozum.
- 170. Goënga c. a.
- 177. Oosthem c. a.
- 180. Scharnegoutum.
- 181. Sloten.
- 184. Sybrandaburen c. a.
- 188. Wijckel.
- 189. Ylst.
- 712. Oppenhuizen en Uitwellingerga.
- 733. Jutrijp en Hommerts.
- 858. Sneek.

In de Classis Workum, te

- 169. Gaastmeer c. a.
- 171. Heeg
- 172. Hemelum c. a.
- 173. Hindeloopen.
- 176. Koudum.
- 178. Oudega-Idsega c. a.
- 179. Oudemirdum c. a.
- 185. Warns c. a.
- 186. Workum.
- 187. Woudsend c. a.
- 783. Stavoren.
- 843. Heidenschap.

Particuliere Synode van Drente.

In de Classis Assen, te

- 190. Appelscha.
- 193. Haulerwijk.
- 209. Assen.
- 211. Borger.
- 212. Gasselter-Nijveeen.
- 214. Norg.
- 213. Roden.
- 216. Een.
- 217. Smilde (A).
- 218. Smilde (B).
- 219. Vries.
- 809. Zuidlaren.

In de Classis Meppel, te

- 223. Hollandsche Veld.
- 226. Ruinerwolde en Koekange.
- 229. Nijveeen.
- 230. Zuidwolde.
- 791. Meppel.
- 818. Hoogeveen.
- 850. Nieuweroord (bij Hoogeveen)

In de Classis Beilen, te

- 210. Beilen.
- 213. Hijken.
- 220. Westerbork.
- 221. Diever c. a.
- 222. Dwingeloo
- 752. Vledder.

In de Classis Coevorden, te

- 231. Zweeloo.
- 232. Coevorden
- 233. Emmen.
- 234. Gees c. a.
- 235. Nieuw-Amsterdam.
- 236. Nieuw-Dordrecht.
- 237. Schoonebeek.
- 238. Schoonoord.
- 239. Sleen.

Particuliere Synode van Overijssel.**In de Classis Zwolle, te**

- 242. Genemuiden.
- 247. Kamperveen.
- 249. Langeslag.
- 250. Rouveen.
- 251. Staphorst.
- 252. Steenwijk (A).
- 253. Steenwijk (B).
- 254. Stad Vollenhove.
- 255. Ambt Vollenhove (A).
- 256. Ambt Vollenhove (B).
- 257. Zalk c. a.
- 708. Oldemark.
- 709. Blokzijl.
- 727. Zwartsluis.
- 728. Hasselt.
- 775. Kampen.
- 798. Zwolle.
- 821. Wilsum.

In de Classis Deventer, te

- 262. Deventer (A).
- 263. Deventer (B).
- 266. Enter.
- 267. Holten.
- 268. Nijverdal c. a.
- 269. Olst c. a.
- 270. Rijssen.
- 271. Vriezenveen.
- 272. Wierden.
- 273. Wijhe.

- 700. Hengeloo.
- 743. Almelo.
- 825. Enschedé.
- 826. Haaksbergen.
- 853. Stad-Delden.
- 862. Glanerbrug (gem. Lonneker).

In de Classis Ommen, te

- 274. Bergentheim.
- 277. Dedemsvaart.
- 278. Den Ham.
- 279. Stad Hardenberg.
- 877. Heemse.
- 282. De Krim.
- 285. Lutten-aan-de-Dedemsvaart.
- 288. Ommen.
- 289. Vroomshoop.
- 739. Nieuw-Leuzen.
- 744. Dalfsen.
- 758. Avereest.
- 762. Lemele en Lemelerveld.
- 883. Gramsbergen.

Particuliere Synode van Gelderland.**In de Classis Arnhem, te**

- 295. Bennekom.
- 298. Ede.
- 299. Heteren.
- 300. Lunteren.
- 303. Oosterbeek.
- 304. Randwijk c. a.
- 305. Renkum.
- 308. Velp (A).
- 309. Velp (B).
- 310. Wageningen.
- 311. Zetten c. a.
- 322. Westervoort.
- 351. Opheusden.
- 735. Nijmegen.
- 860. Arnhem.
- Duisburg.
- Homburg bij Ratingen.
- Ruhrort.

In de Classis Harderwijk, te

- 327. Doornspijk.
- 329. Elburg.
- 331. Ermeloo.
- 334. Hattem.
- 337. Nunspeet.
- 338. Nijkerk.
- 339. Oldebroek.

344. Wezep.
753. Putten.
810. Harderwijk

In de Classis Apeldoorn, te

294. Beekbergen.
326. Barneveld.
330. Epe.
335. Heerde.
336. Kootwijk.
342. Voorthuizen.
343. Wapenvelde.
785. Voorst.
812. Dieren.
823. Apeldoorn,

In de Classis Tiel, te

345. Aalst.
346. Gameren.
347. Geldermalsen.
348. Herwijnen.
350. Kuilenburg.
352. Poederoyen.
353. Tiel.
354. Vuren c. a.
355. Well c. a.
356. Zuilichem.
715. Rossum.
773. Zalt-Bommel.
801. Hoenza-Driel.

In de Classis Zutphen, te

875. Aalten.
314. Barchem.
317. Geesteren-Gelselaar.
318. Gendringen-Silvoide.
319. Neede.
320. Varsseveld.
321. Vorden.
325. Zutphen.
720. Winterswijk.
770. Lochem.
784. Doesburg.
828. Doetinchem.
837. Rekken (Eibergen).

Particuliere Synode van Utrecht.

In de Classis Utrecht, te

357. Amerongen.
358. Benschop.
359. Bildt.

360. Doorn.
361. Driebergen.
362. Harmelen.
363. Linschoten.
366. Montfoort.
369. Vreeswijk.
370. IJsselstein.
402. Zuilen.
730. Lopik.
763. Utrecht
769. Vleuten en de Meern
786. Zeist.

In de Classis Amersfoort, te

306. Scherpenzeel.
373. Amersfoort (A).
374. Amersfoort (B).
377. Bunschoten c a (A).
378. Bunschoten c. a. (B).
379. Nieuw-Loosdrecht.
380. Oud-Loosdrecht.
381. Maartensdijk.
382. Renswoude.
383. Soest
385. Veenendaal.
724. Westbroek c. a.
748. Baarn.

In de Classis Breukelen, te

392. Kamerik.
393. Kockengen.
394. Loenen.
395. Maarssen.
396. Mijdrecht.
397. Nichtevecht.
398. Tienhoven.
399. Vinkeveen.
400. Vreeland.
401. Wilnis.
718. Breukelen.
741. Baambrugge.
856. Abcoude.

Particuliere Synode van Noord-Holland.

In de Classis Amsterdam, te

407. Bussum.
408. Diemen.
409. 's-Graveland.
414. Muiden
417. Nederhorst-den-Berg.
420. Sloten.
421. Sloterdijk.

- 422. Uithoorn.
- 423. Weesp (A).
- 424. Weesp (B).
- 704. Amstelveen.
- 705. Overtoom.
- 719. Huizen.
- 756. Watergraafsmeer.
- 764. Naarden.
- 768. Muiderberg.
- 782. Ankeveen.
- 797. Ouderkerk-aan-den-Amstel.
- 802. Amsterdam.
- 857. Aalsmeer.
- 859. Hilversum.

In de Classis Haarlem, te

- 427. Haarlem (A).
- 428. Haarlem (B).
- 429. Haarlem (C).
- 432. Haar'emmermeer (Vijfhuizen).
- 433. Haarlemmermeer (Oostzijde).
- 434. Halfweg.
- 437. Velzen.
- 438. Westzaan.
- 439. Wormer.
- 440. Wormerveer.
- 878. Krommenie.
- 879. Zaandam.
- 746. Nieuw-Vennip.
- 749. Haarlemmermeer (Sloterweg).
- 750. Haarlemmermeer (Hoofddorp).
- 781. Beverwijk.
- 840. IJmuiden.

In de Classis Alkmaar, te

- 449. Dirkshorn.
- 450. Heer-Hugowaard.
- 453. Kolhorn c a.
- 454. Krabbendam c. a.
- 455. Oosterend (Texel).
- 456. Schagerbrug.
- 458. Schermerhorn.
- 737. Den Helder.
- 742. Alkmaar.
- 776. Noord- en Zuid-Scharwoude.
- 777. Broek-op-Langendijk.
- 832. Anna-Paulownapolder.
- 846. St Pancras.

In de Classis Enkhuizen, te

- 459. Andijk.
- 460. Enkhuizen.

- 461. Hoorn.
- 462. Medemblik.
- 463. Opperdoes.
- 464. Urk.

In de Classis Edam, te

- 465. Buiksloot.
- 466. Edam c. a.
- 467. Holysloot c. a.
- 468. Landsmeer.
- 469. Marken.
- 470. Monnikendam.
- 471. Nieuwendam.
- 472. Oostzaan.
- 473. Purmerend.
- 706. Zunderdorp.

Particuliere Synode van Zuid-Holland.

(Noordelijk gedeelte.)

In de Classis 's-Gravenhage, te

- 478. 's-Gravenzande.
- 479. De Lier.
- 480. Loosduinen.
- 481. Monster.
- 484. Scheveningen (A).
- 485. Scheveningen (B).
- 486. Schipluiden.
- 487. Voorburg.
- 488. Zegwaard c. a.
- 707. Rijswijk.
- 740. Naaldwijk.
- 806. Delft.
- 844. 's-Gravenhage.
- 847. Pijnacker en Nootdorp.
- 851. Maasdijk.
- 876. Leidschendam.
- 881. Wateringen.
Batavia.
Soerabaja.

In de Classis Leiden, te

- 515. Hazerswoude.
- 517. Hillegom.
- 518. Katwijk-aan-den-Rijn.
- 519. Katwijk-aan-Zee.
- 520. Koudekerk.
- 524. Leiderdorp.
- 527. Rijnsburg.
- 528. Sassenheim.
- 529. Voorschoten.
- 813. Noordwijk-aan-Zee.

822. Boskoop.
854. Leiden.

In de Classis Woerden, te

530. Ter Aar.
531. Aarlanderveen.
532. Alphen-aan-den-Rijn.
536. Nieuwkoop.
537. Nieuwveen.
538. Noorden.
539. Oudshoorn.
541. Waarder.
545. Woerden.
546. Zevenhoven.
547. Zwammerdam.
721. Oude- en Nieuwe-Wetering.
722. Bodegraven
772. Woubrugge.
803. Leimuiden en Kalslagen.

In de Classis Gouda, te

- 548 Bergambacht.
551. Haastrecht.
552 Krimpen-aan-de-Lek.
553. Willige-Langerak.
554. Nieuwerkerk-aan-den-IJsel.
555. Oudewater.
556. Reeuwijk.
557. Schoonhoven (A).
558. Schoonhoven (B).
559. Sluipwijk.
560. Waddingsveen
701. Moordrecht.
765. Zevenhuizen.
794. Lekkerkerk.
848. Ouderkerk-aan-den-IJsel
865. Gouda.

Particuliere Synode van Zuid-Holland.

(Zuidelijk gedeelte.)

In de Classis Rotterdam, te

489. Berkel c. a.
490. Bleiswijk.
491. Capelle-aan-den-IJsel.
492. Charlois c. a.
493. Katendrecht.
494. Delfshaven.
497. Kralingen.
505. Rhoon.
873. Rotterdam.

- 817 Oud-Terbregge (Hilligersberg)
871. Feyenoord.

In de Classis Schiedam, te

495. Hoek van Holland.
496 Hoogyliet.
834. Maasland.
500. Maassluis (A).
501. Maassluis (B).
502. Overschie.
503. Pernis.
504. Poortugaal.
726. Rozenburg c. a.
833. Schiedam.
510. Vlaardingen (A).
511. Vlaardingen (B).

In de Classis Gorinchem, te

874. Giessendam c. a.
565. Hardinxveld.
566. Langerak.
569. Leksmond.
572. Schoonrewoerd.
573. Vianen.
574. Ottoland.
713. Asperen.
729. Gorinchem.
755. Meerkerk.
761. Noordeloos.
836. Leerdam.
867. Giessen-Oudkerk, Giessen-N.K.

In de Classis Dordrecht, te

587. 's Gravendeel.
590. Hendrik-Ido-Ambacht.
591. Nieuw-Lekkerland.
595. Puttershoek
598. Sliedrecht c. a.
602. Zwijndrecht.
807. Molenaarsgraaf en Brandwijk
815. Alblasterdam.
842. Dordrecht.
Antwerpen.
Brussel.

In de Classis Brielle, te

603. Den Bommel.
604. Brielle
605. Hellevoetsluis.
606. Middelharnis.
607. Nieuw-Helvoet.
608. Ooltgensplaat.

- 609. Oost-Voorne.
- 610. Rockanje.
- 614. Spijkenisse.
- 615. Stad-aan-'t-Haringvliet.
- 616. Stellendam.
- 617. Zuidland.
- 618. Zwartewaal.
- 702. Abbenbroek.
- 703. Ouddorp.
- 845. Melissant.

In de Classis Barendrecht, te

- 771. Barendrecht.
- 581. Bolnes.
- 588. Heerjansdam.
- 589. Heinenoord.
- 593. Numansdorp.
- 824. Oud-Beijerland.
- 596. Ridderkerk.
- 597. Rijsoord c. a.
- 745. Strijen.
- 601. Westmaas.
- 512. IJselmonde.
- 580. Zuid-Beijerland.

Particuliere Synode van Zeeland.

In de Classis Middelburg, te

- 619. Arnemuïden.
- 620. Domburg.
- 621. Gapinge.
- 624. Koudekerke.
- 625. St. Laurens c. a.
- 626. Meliskerke c. a.
- 627. Middelburg (A).
- 628. Middelburg (B).
- 629. Middelburg (C).
- 630. Oostkapelle.
- 633. Oost- en West-Souburg.
- 634. Veere.
- 882. Vlissingen.
- 637. Vrouwepolder.
- 732. Grijskerke.
- 792. Serooskerke.
- 839. Westkapelle.

In de Classis Zierikzee, te

- 638. Brouwershaven.
- 639. Bruinisse.
- 640. Colijnsplaat.
- 641. Haamstede.

- 642. Kamperland.
- 643. Oosterland.
- 644. Scharendijke c. a.
- 645. Wissekerke.
- 646. Geersdijk.
- 648. Zierikzee.
- 799. Zonnemaire.
- 827. Nieuwerkerk (Duiveland).

In de Classis Tholen, te

- 649. Anna-Jacobapolder.
- 650. Krabbendijke.
- 652. Poortvliet.
- 653. Rilland-Bath.
- 656. Oud-Vosmeer.
- 738. Bergen-op-Zoom.
- 869. Tholen.

In de Classis Goes, te

- 657. Baarland.
- 658. Kapelle-Biezeling.
- 659. Goes.
- 660. Heinkenszand.
- 631. Kruiningen.
- 662. Nieuwdorp c. a.
- 663. Wolfaartdijk.
- 664. Yerseke.
- 789. Borssele.
- 814. 's-Gravenpolder.
- 866. Wemeldinge.
- 868. Driewegen.

In de Classis Axel, te

- 665. Axel (A).
- 666. Axel (B).
- 667. Oostburg.
- 668. Schoondijke.
- 669. Terneuzen.
- 885. Zaamslag.
- 841. Hoek.

**Particuliere Synode
van Noord-Brabant en Limburg.**

In de Classis 's-Hertogenbosch, te

- 675. Genderen c. a.
- 676. 's-Gravenmoer.
- 679. Helenaveen.
- 680. Helmond.
- 681. 's-Hertogenbosch.

682. Heusden.	690. Waardhuizen c. a.
684. Sprang	691. Werkendam (A)
689. Veen.	692. Werkendam (B).
747. Vrijhoeven- en 's-Grevelduin- Cappelle.	779. Andel.
766. Tilburg	780. Giessen en Rijswijk.
872. Eindhoven.	
887. Venlo	
	In de Classis Klundert, te
In de Classis Almkerk, te	693. Dinteloord c. a.
674. Dussen.	694. Fijnaart c. a.
683. Meeuwen c. a.	697. Moerdijk.
685. Nieuwendijk.	698. Willemstad.
686. Almkerk.	699. Zevenbergen.
688. Steeuwijk.	710. Breda.
	723. Klundert.
	796. Raamsdonk.

VERBETERINGEN.

Bldz.	8,	regel	28 v.o.	lees:	<i>echte</i>	i.p.v.	<i>echter</i>
"	12,	"	14 v.b.	"	<i>rappoit</i>	i.p.v.	<i>rappor.</i>
"	14,	"	23 v.o.	"	<i>de toelating tot</i>	i.p.v.	<i>de tot.</i>
"	19,	"	6 v.b.	"	<i>Limburg</i>	i.p.v.	<i>Zeeland.</i>
"	"	"	16 v.o.	"	<i>67</i>	i.p.v.	<i>76.</i>
"	34,	"	7 v.o.	"	<i>van Woensdag, 30</i>	i.p.v.	<i>van 30.</i>
"	37,	"	8 v.b.	"	<i>School (Bijlage XXXIII)</i>	i.p.v.	<i>School.</i>
"	64,	"	17 v.o.	"	<i>wekke</i>	i.p.v.	<i>weke.</i>
"	"	"	15 v.o.	"	<i>niet daaraan</i>	i.p.v.	<i>daaraan niet.</i>

REGISTER.

A.

Acta: Uitgave der—, art. 20.
Administratie: van deputaten, art. 29;
—van Zendingsdeputaten, art. 63,
bijl. L.
Adriaanse, Ds. L.: steun aan—, art. 97.
Adviseerende leden: artt. 2, 5.
Afgevaardigden: buitenl.—, art. 38.
Afvaardiging: naar de U. P. Ch. of
Am., art. 34.
Agendum: vaststelling van het—, art. 7.
Alcoholisme: verzoek aangaande het
Internationaal Congres tegen het—,
art. 91, bijl. LXX.
Archief: rapport over het—, art. 89,
bijl. LXV, LXVI, LXVII; —bewaren-
de Kerk, art. 111.
Argentinië: Gereformeerden in—, art.
71, bijl. LI, LII; deputaten voor de
belangen in—, art. 111.
Armenwet: rapport over de—, artt.
33, 41, bijl. XXII.
**Artikel 123 van het Indisch regeerings-
reglement,** art. 56, bijl. XLIII.

B.

Batavia: subsidie aan—, art. 42, bijl.
XXV.
Bededag: rapport in zake een—, art.
62, bijl. XLVIII en XLIX; Classis
voor het uitschrijven van een—,
art. 111.
Belijdenisschriften: instemming met
de—, artt. 6, 15, 25, 36, 66, 81.
Bentheim: peremptoir-examen in—,
art. 72, bijl. LIII; deputaten voor het
peremptoir-examen in—, art. 111.
Bezwaarschriften: van A. V. D. NAGEL
JR., art. 87; — van B. A. BOLL, art. 88,
bijl. LXIII; — van A. HAASAKKER, art.
94; — van H. C. KRAMER, art. 95, bijl.
LXXII; — van D. TEN BRINKE en J.
MOEDEJONGE, art. 105, bijl. LXXXII.
Brielle: steun aan de Kerk van—, art.
106, bijl. LXXXIII.
Buenos-Aires: Kerk van—, art. 71,
bijl. LI en LII.
Buitenlandsche Kerken: rapport van
deputaten voor de correspondentie

met—, art. 34, bijl. XIV; benoeming
van deputaten voor—, art. 111.

C.

Catechiseermeesters: hulpbehoeven-
de—, art. 30, bijl. XI.
Collecteeren: voor de Theologische
School, art. 49.
Credentiebrieven: onderzoek der—,
art. 2.

D.

Delfos, Ds. A.: art. 54.
Deputaten: aanbeveling van—, artt.
64, 69; benoeming van—, art. 111.
Doctoraat: schrijven over het—, art.
27, bijl. LXXXIa; rapport over het—,
art. 104, bijl. LXXX en LXXXI.
Doodstraf: wederinvoering van de—,
art. 102, bijl. LXXXVIII.
Doopleden: verzorging van minder-
jarige—, art. 32, bijl. XIII.
Duur der zittingen, art. 8.

E.

Emeriti-predikanten: verzorging van—,
art. 28, bijl. VII; instructie van depu-
taten voor de—, art. 28; benoeming
van deputaten voor de—, art. 111.
Evangelisatie-arbeid in Frieslands
Z.-O.-hoek, art. 22.
Examen: peremptoir—, art. 48, bijl.
XXXII; peremptoir— in Bentheim,
art. 72, bijl. LIII; — naar art. IV der
Zendingsorde, art. 85, bijl. LXI; de-
putaten voor het Zendings—, art. 111.

F.

Finantieele Commissie: art. 12.
Fischer, Mevr. de Wed. Dr.: art. 49.
Free Church: schrijven aan de—, art.
73, bijl. LIV.

G.

Gevangenen: bezoek aan—, art. 99,
bijl. LXXV.

Grondwet: art. 171 van de -, art. 101, bijl. LXXVII

Gruntke: schrijven van Ds.—, art. 28, bijl. VIII.

H.

Helmond: steun voor de Kerk van—, art. 30.

Hoboken: Christian Home in—, art. 59.

Hoogleraar: vijfde— aan de Theol. School, artt. 49, 50, 70, bijl. XXXIV.

Horstman R. J.: rapport over de school van—, art. 93, bijl. LXXI.

Hulpbehoevende Kerken: generale kas voor—, art. 30, bijl. IX, X.

Humpata: correspondentie met—, art. 74, bijl. LV, LVI.

Huwelijk: — van een Christen met een Heiden of Mohammedaan, art. 57, bijl. XLIV; gedwongen— op het Zendingveld, art. 57, bijl. XLIV; onkosten voor het extract uit het —register, art. 100, bijl. LXXVI.

Hijken: verzoek van de Kerk van—, art. 98, bijl. LXXIV.

J.

Joden: rapport van de deputaten voor de Zending onder de—, art. 84, bijl. LIX; benoeming van deputaten voor de Zending onder de—, art. 111.

K.

Kerkblad: rapport aangaande —, art. 89, bijl. LXVIII.

Kerkverband: Kerken buiten ons—, art. 23 96, bijl. V en LXXIII; benoeming van een Kerk tot correspondentie met Kerken buiten ons—, art. 111.

Keuchenius-school: uitbreiding van de—, art. 55, bijl. XLI.

Kindergeld: — voor de Hoogleraren der Theologische School, art. 49

Koningin: verzoekschrift aan de—, art. 41; heilwensch aan de—, art. 68; antwoord van de—, art. 83.

L.

Lector: — aan de Theologische School, art. 49.

M.

Moderamen: verkiezing van het—, art. 3; rapport van het— der Synode van Amsterdam, art. 90, bijl. LXIX; opdracht aan het—, art. 112.

O.

Opening: — der Synode, art. 1.

Overheid: rapport van de deputaten voor de correspondentie met de—,

art. 31, bijl. XII; benoeming van deputaten voor de correspondentie met de—, art. 111.

Opleiding: eenheid van—, artt. 40, 47, bijl. XXI; — van missionaire dienaren, art. 86, bijl. LXII.

Overplaatsing: tijdelijke en duurzame van missionaire dienaren, art. 61, bijl. XLVII

P.

Persverslag: commissie voor—, art. 10.

Petronella-hospitaal: verslag aangaande het—, art. 52, bijl. XXXVI en XXXVII.

Plaatsen: „eenige—” op het Zendingsterrein, art. 43, bijl. XXIX.

Ploos van Amstel, Ds. E. Th.: verzoek van—, art. 28.

R.

Rijn-Pruisen: deputaat der Classis Arnhem voor—, art. 111.

S.

Samenroeping: Kerk, belast met de— der e. v. Generale Synode, art. 111.

Scribae: vrijstelling der— van ambtelijken arbeid, art. 113

Sluiting: — der Synode, art. 116.

Soerabaja: subsidie aan de Kerk van—, art. 42, bijl. XXVI.

Studenten: preeken van—, art. 24, bijl. VI

T.

Temangoeng: Ind. Algem. Chr Kerk van—, art. 78.

Theologische School: verslag van de Curatoren der—, art. 49, bijl. II; benoeming van Hoogleraren aan de—, art. 110.

Tiemersma: positie van br.—, art. 77.

Toespraak: van Ds. W. H. GISPEN, art. 2; — van Rev. G. ANDERSON, bijl. I; — van Ds. E. KOLTHOF, bijl. XV; — van Dr. H. BEETS, bijl. XVI; — van Prof. M. COLIJN, bijl. XVII; — van Dr. S. O. LOS, bijl. XVIII; — van Baron TH. PRISSE, bijl. XIX; — van Prof. MAC LEOD, bijl. XX; — van den PRAESES, art. 114; — van den ASSESSOR, art. 115; — van Prof. M. NOORDTzij, art. 115.

Tres-Arroyos: Kerk van—, art. 71.

V.

Vacature: — in een deputaatschap, art. 112.

Verband: rapport van deputaten voor het— tusschen de Kerken en de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit, art.

107, bijl. LXXXIV, LXXXV, LXXXIV;
benoeming van deputaten voor—,
art. 111.

Vergaderingen: afzonderlijke— op
Java, art. 51, bijl. XXXV.

Visitatie: regeling van de— der Zen-
dingsposten, art. 43.

W.

Werken: wijze van— door de Synode,
art. 21.

Werkzaamheden: verdeling van—,
art. 9 en 11.

Z.

Zendingsadministratie, art. 63, bijl L;
art. 103, bijl. LXXIX.

Zendingsbelangen: nationaal comité
voor—, art. 76.

Zendingsblad, art. 42, bijl. XXVII en
XXVIII.

Zendingsconferentie: uitnodiging tot—,
art. 53, bijl. XXXVIII.

Zendingsconsulaat, art. 58, bijl. XLV.

Zendingsdeputaten: verslag van—, art.
109, bijl. XXVII en LXXXVIII; be-
noeming van—, art. 111.

Zendingsorde: wijziging van art. 11
der—, artt. 51 en 55, bijl. XLI.

Zendingstentoonstelling, art. 42.

Zendingszaken: loopende—, art. 60.

Zondagsrust: bevordering van—, art.
108, bijl. LXXXVII.

Zuidema, J.: eervolle verplaatsing van—,
art. 55.